

Intensiiviperhetyö Vantaalla

Haasteena asiakkaan kiinnittyminen työskentelyyn

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi(YlempiAMK)
Opinnäytetyö
30.5.2008

Ritva Leijala

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi Yamk	
Tekijä/Tekijät			
Ritva Leijala			
Työn nimi			
Intensiiviperhetyö Vantaalla. Haasteena perheen kiinnittyminen työskentelyyn.			
Työn laji	Aika	Sivumäärä	
Opinnäytetyö	Kevät 2008	66 + 10	
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Lastensuojeluongelmien kasautuminen ja huostaanottojen kasvu ovat asettaneet useat kunnat miettimään erilaisia keinoja kyseisten ongelmien ratkaisemiseksi. Vantaalla haasteeseen vastattiin tuomalla lastensuojelun palveluvalikoimaan uusi työmuoto: intensiiviperhetyö. Intensiiviperhetyön yksikön toiminta käynnistyi toukokuussa 2007, ensisijaisena tarkoituksenaan vähentää huostaanottojen määrää. Intensiiviperhetyön kohderyhmänä on perheet, joiden lapsilla on akuutti huostaanoton uhka. Huostaanoton uhan riski lisää väistämättä jännitettä työskentelysuhteeseen sekä asiakkaan motivoimiseen ja kiinnittymiseen muutostyöhön.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä pyrin selvittämään, mitkä tekijät perhetyöntekijöiden näkemyksen mukaan vaikuttavat kiinnittymiseen ja millaiset perhetyön menetelmät tukevat työskentelysuhteeseen kiinnittymistä. Tavoitteenani on tuottaa ymmärrystä ja tietoa niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat kiinnittymiseen edesauttavasti ja ehkäisevästi.</p> <p>Teoreettinen viitekehys rakentuu perhetyön sekä asiakkaan kiinnittymisen määritelmistä. Perhetyö fokusoituu tässä tutkimuksessa tehostettuun perhetyöhön. Kiinnittymisen määritelmä on avattu niistä tekijöistä, jotka mahdollistavat asiakassuhteen luomisen. Tutkimusaineisto on kerätty perhetyöntekijöiltä kyselylomakkeella, joka sisältää sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä. Perhetyöntekijät ovat täyttäneet yksikön käynnistyttyä ensimmäisen puolen vuoden ajalta kaikista intensiiviperhetyössä olleista asiakkaista lomakkeet. Aineisto on analysoitu avokysymysten osalta sisällönanalyysin keinoin ja suljettujen kysymysten analysoinnissa on käytetty Excel -ohjelmaa.</p> <p>Keskeisin tulos on, että perheiden kiinnittyminen työskentelyyn toteutui hyvin. Perhetyön menetelmillä ei ole merkittävää vaikutusta perheiden kiinnittymisessä. Tärkeintä kiinnittymisessä on perheen motivoiminen ja yhteistyön rakentaminen, josta työntekijä on ensisijaisesti vastuussa. Perhetyöntekijät tarvitsevat riittävästi aikaa rakentaakseen yhteistyötä jokaisen perheenjäsen kanssa. Yhdenkin perheenjäsen negatiivinen suhtautuminen työskentelyyn heijastuu koko perheen motivoitumiseen.</p>			
Avainsanat			
lastensuojelu, perhetyö, intensiiviperhetyö, asiakassuhde, kiinnittyminen			

Degree Programme in		Degree
Social Services		Master of Social Services
Author/Authors		
Ritva Leijala		
Title		
Intensive Family Work in the City of Vantaa. Attaching the Client to a Working Relationship as a challenge		
Type of Work	Date	Pages
Master's Thesis	Spring 2008	66 + 10
<p>ABSTRACT</p> <p>The accumulation of problems in child protection and the increased number of custody cases has set several municipalities to consider different means to solve these problems. The City of Vantaa responded to this challenge by starting a new working model as a part of the child protection services: Intensive Family Work. The Intensive Family Work Unit started in May 2007 in order to decrease the number of children taken into care as their main purpose. The target group of Intensive Family Work are the families whose children face the acute threat of being taken into care. This kind of threat inevitably increases tension to the working relationship to well as for the motivation of a client and attachment to change orientated work.</p> <p>In this master's thesis my aim was to examine which factors contributed to attachment according to family workers and what kind of family work methods supported the attachment to a working relationship. My aim was to produce understanding and knowledge of those factors which enabled or disabled the attachment.</p> <p>The theoretical framework consisted of the concepts of family work and client attachment. In this master's thesis the focus of family work was on intensive family work. The concept of attachment was connected to those factors which enabled the relationship with the client. The data were collected from family workers by a questionnaire, which included both closed and open questions. Family workers filled in the questionnaires of all those families who enrolled through the Intensive Family Work Unit during the first six months since it started. The data were analysed using the content analysis method for open questions and the Excel -programme for closed questions.</p> <p>The main research finding was that according to family workers families were well attached to change orientated work. The methods which were used had no significant relevance to attachment. The most important thing in attachment was to motivate and to build co-operation with family members, which was primarily employees' responsibility. Family workers need enough time to build co-operation with each family member. It reflects on motivation of the family if even one family member reacts negatively to change orientated work</p>		
Keywords		
child protection, family work, intensive family work, client relationship, attachment		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	PERHETYÖ VANTAALLA.....	4
2.1	Lastensuojelun avohuollon perhetyö Vantaalla	4
2.2	Vantaan perhetyön kehityssuuntia.....	5
2.3	Intensiiviperhetyö.....	6
2.4	Intensiiviperhetyön prosessi	7
3	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET JA RAPORTIT PERHETYÖSTÄ	8
4	TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	11
4.1	Perhetyön määrittelystä	11
4.1.1	Perhetyö lastensuojelun avohuollon tukitoimena.....	13
4.1.2	Tehostettu perhetyö.....	15
4.1.3	Perhetyössä käytetyt menetelmät.....	16
4.2	Asiakassuhteen luominen	17
4.2.1	Asiakassuhde lastensuojelutyön kontekstissa	18
4.2.2	Asiakassuhde siltana työskentelyn onnistumiseen	19
4.3	Asiakassuhteen elementit.....	21
4.3.1	Motivointi.....	21
4.3.2	Vuorovaikutus	23
4.3.3	Yhteistyö	24
4.3.4	Luottamus	25
5	KIINNITTYMINEN	26
6	TUTKIMUSKYSYMYS JA TUTKIMUSMENETELMÄ.....	27
6.1	Aineiston keräämiseen liittyvät valinnat	28
6.2	Aineiston keruu	29
6.3	Aineiston analyysi	32
6.3.1	Avointen kysymysvastausten analyysi.....	32
6.4	Suljettujen kysymysvastausten analyysi.....	34
7	TULOKSET	35
7.1	Työntekijöiden näkemyksiä asiakassuhteen kiinnittymisessä	36
7.1.1	Kiinnittymistä edesauttavat tekijät.....	36
7.1.2	Kiinnittymistä ehkäisevät tekijät	38
7.2	Kiinnittyminen ja asiakastyön vuorovaikutussuhteen elementit	40
7.2.1	Kiinnittymistä edesauttavat tekijät teemoittelun mukaan	40
7.2.2	Kiinnittymistä ehkäisevät tekijät teemoittelun mukaan.....	43
8	INTENSIIVIPERHETYÖN ASIAKKAIDEN OLOSUHTEET JA KIINNITTYMINEN ASIAKASSUHTEISIIN	45
8.1	Intensiiviperhetyötä edeltävät olosuhteet ja käytetyt menetelmät.....	48
8.2	Kiinnittymisen aste ja suhde käytettyihin menetelmiin	52
9	YHTEENVETO	54
9.1	Yhteenveto intensiiviperhetyön perheistä	54
9.2	Perheiden kiinnittymisen tulkinta	55
9.3	Perheiden kanssa käytetyt menetelmät.....	58
10	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	59
11	POHDINTA.....	61
	LÄHTEET	64

LIITTEET 1-6

1 JOHDANTO

Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Myös huostaanotettuja lapsia on ollut vuosittain yhä enemmän ja kiireellisten sijoitusten määrä on kasvussa. Yli puolet maan huostaanotoista tehdään Etelä-Suomen alueella. Pääkaupunkiseudulla on mietitty, miten vastata lastensuojelun kasvaviin asiakasmääriin ja kasautuvien lastensuojeluongelmien tuomiin haasteisiin. Avohuollon vaikeimmin autettava asiakasryhmä on sijaishuollon tarpeessa olevat lapset ja perheet. Auttamista vaikeuttaa lasten kasvuolojen riskitekijöiden kasautuminen, kompleksisuus ja auttamisen haasteellisuus. (Etelä-Suomen lääninhallitus 2004; Heino 2008; Myllärniemi 2007: 6.)

Vantaan sosiaalitoimi on tarttunut lastensuojelun kasvaviin haasteisiin ja tuonut lastensuojelun palveluvalikkoon uuden toimintamuodon huostaanottojen vähentämiseksi. Toukokuussa 2007 aloitti toimintansa intensiiviperhetyön yksikkö, joka kohdentuu akuutissa huostaanottoriskissä oleviin perheisiin. Vantaa pyrkii tällä toimintamuodolla laitospainotteisuudesta kohti avohuoltopainotteista työtettä. Perheet, jotka ohjautuvat intensiiviperhetyöhön ovat haasteellisia ja vaativat erityistä tukea ja ohjausta. Perheet ovat intensiiviperhetyöhön tullessaan pääsääntöisesti tietoisia siitä, että tukimuoto on asetettu huostaanoton ehkäisemiseksi.

Intensiiviperhetyön asiakasperheiden tietoisuus huostaanoton mahdollisuudesta ja uhasta lisää väistämättä jännitteitä työskentelyyn. Intensiivi-perhetyötä tarjotaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän toimesta vapaaehtoisena tukimuotona, mutta vaihtoehtoisena huostaanoton kanssa. Heino ym. käyttävät tästä ilmaisua ”vapaaehtoinen pakko”, mikä tarkoittaa sitä, että pakon edessä vapaaehtoisuus on näennäistä (Heino - Berg - Hurtig 2000: 32–33). Intensiiviperhetyön haasteena on tässä tilanteessa perheen kiinnittyminen työskentelyyn, jotta perheen muutostyö toteutuisi sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Intensiiviperhetyön kesto on perheen vaikeuksista riippuen 1-5 kuukautta ja kiinnittymisen tulisi tapahtua mahdollisimman nopeasti työskentelyn alkaessa.

Kiinnostukseni lastensuojelutyön kehittämiseen ja toiminnan monimuotoistumiseen nousee työni kautta. Olen työskennellyt runsaat neljä vuotta Vantaan lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijänä alueella, jossa lastensuojelun asiakkaiden moniongelmaisuus ja huostaanottojen kasvu ovat hyvin tunnistettavissa. Sosiaalityöntekijän yksi haasteellisimmista tehtävistä on löytää asiakkaille

tarkoituksenmukaisia ja riittäviä avohuollon tukitoimia. Tehtävän haasteellisuutta lisää se, ettei avohuollon tukitoimia ole riittävästi tai ne eivät pysty vastaamaan riittävän tehokkaasti asiakkaiden enenevässä määrin vaikeutuviiin tilanteisiin. Haasteellista ei ole ainoastaan löytää oikeaa palvelua perheelle, vaan myös saada perhe motivoitumaan ja kiinnittymään palvelun vastaanottamiseen ja tarkoituksenmukaiseen muutostyöskentelyyn.

Intensiiviperhetyössä on käytössä useita eri muutostyötä tukevia menetelmiä. Haastavinta onkin se, miten työskentelyn alkuvaiheessa osataan käyttää oikeanlaisia menetelmiä perheen kiinnittymiseksi työskentelyyn. Tässä opinnäytetyössäni tarkastelen sitä, miten perhe kiinnittyy intensiiviperhetyöhön ja mitkä tekijät kiinnittymiseen vaikuttavat. Perheiden kiinnittymistä arvioidaan perhetyöntekijöiden näkökulmasta. Tarkastelu aika on työskentelyn alkuvaihe, joka ajoittuu alkutapaamisen ja ensimmäisen välineuvottelun väliseen aikaan eli noin kuukausi työskentelyn aloittamisesta. Tavoitteenani on tuottaa ymmärrystä ja tietoa niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat edesauttavasti ja ehkäisevästi perheen kiinnittymiseen intensiiviperhetyöhön. Opinnäytetyön tulosten avulla toivon voivani antaa suuntaviivoja intensiiviperhetyön kehittämiseen.

Opinnäytetyön aineisto on kerätty lomakehaastatteluilla. Olen käyttänyt opinnäytetyössäni hyödyksi intensiiviperhetyössä käytettävää tulotilanteen kartoituslomaketta, jonka perhetyöntekijät täyttävät jokaisesta intensiiviperhetyön asiakaslapsesta ja -nuoresta. Tarkastelen tulotilanteen kartoituslomakkeesta erityisesti kohtaa ”Intensiiviperhetyön aloitusta edeltävät olosuhteet”, johon on dokumentoitu tietoa perheenjäsenten olosuhteista ja niissä olevista ongelmista. Lisäksi olen kerännyt perhetyöntekijöiltä tietoa siitä, mitä menetelmiä he ovat käyttäneet perheiden alkuvaiheen työskentelyssä. Olen myös pyytänyt perhetyöntekijöitä kirjaamaan ylös arvionsa siitä, miten perhe on kiinnittynyt työskentelyyn. Perhetyöntekijät arvioivat kiinnittymistä sekä asteikkokysymyksen että avoimen kysymyksen kautta. Aineistoa on kerätty touko- ja marraskuun väliseltä ajalta jokaisesta perheestä, joissa on toteutunut alkuvaiheen työskentely. Aineisto on analysoitu kvalitatiivista sisällönanalyysiä sekä tilastollista Excel-ohjelmaa käyttäen.

Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys on rakennettu perhetyön ja asiakkaan kiinnittymisen määritelmistä. Perhetyö fokusoituu tässä tutkimuksessa tehostettuun perhetyöhön ja kiinnittymisen käsite paikantuu niihin tekijöihin, jotka myötävaikuttavat asiakassuhteen luomisessa, kuten motivointi ja yhteistyö.

2 PERHETYÖ VANTAALLA

Vantaalla toteutettiin sosiaalitoimen organisaatiomuutos vuoden 2007 alusta. Ennen organisaatiomuutosta Vantaalla toimi viisi eri tulosaluetta. Tulosalueilla johdettiin aluetta kokonaisuutena, johon sisältyi alueen kaikki sosiaalipalvelut, kuten aikuis- ja lastensuojelunsosiaalityö, päivähoido, päihdehuolto jne. Organisaatiomuutoksen myötä sosiaalitoimen aluejako purettiin ja jokainen toiminta eriytettiin omaksi tulosalueeksi. Näin myös lastensuojelu eriytyi omaksi tulosalueeksi, jota johtaa lastensuojelun palvelupäällikkö. Tulosyksikkö sisältää neljä lastensuojelun toimintayksikköä: Hakunila-Länsimäki, Korso-Koivukylä, Martinlaakso-Myyrmäki ja Tikkurila, joista vastaavat toimintayksiköiden esimiehet. Jokaisessa toimintayksikössä on perhetyöntekijöitä, joiden määrä vaihtelee eri toimintayksiköiden kesken. Tämä johtuu osaltaan aiemmasta aluejakoisesta organisaatorakenteesta. Alueilla tehtiin omanlaisia ratkaisuja sen mukaan halusiko alue säilyttää kodinhoitajia vai muuttaa heidän nimikkeittään perhetyöntekijöiksi. Organisaatiomuutoksen myötä kodinhoitajat siirtyivät lastensuojelusta pois, jolloin heidän työpanoksensa ei ole enää samassa määrin käytettävissä kuin aiemmin. Tämä aiheutti eri toimintayksiköiden välillä epätasa-arvoisen tilanteen perhetyöntekijöiden määrässä, josta pyritään rakennemuutosten myötä pääsemään eroon.

2.1 Lastensuojelun avohuollon perhetyö Vantaalla

Vantaalla perhetyötä toteutetaan kotipalvelussa, neuvolassa, lastensuojelun avopalveluissa sekä -laitoksissa. Kaksi ensimmäistä sijoittuvat peruspalveluihin, kun taas lastensuojelupalvelut voidaan määrittää erityispalveluiksi. Erityispalveluihin kuuluu myös lastensuojelun avohuollon perhekuntoutustoiminta, jota toteutetaan perhekuntoutusyksiköissä Itä-Vantaalla Kuuselassa ja Länsi-Vantaalla Pihjalassa. En kuitenkaan aio tässä kuvata perhekuntoutusyksikössä tapahtuvaa perhe- ja ohjaustyötä, vaikka se ei toimintana sisällöllisesti eikä menetelmällisesti eroa kovinkaan paljoa avohuollon perhetyöstä. Rajaamiseni perhetyön kuvauksessa perustuu siihen, missä toiminta tapahtuu, näen tämän olevan yksi keskeisin ero perhekuntoutustyöskentelyn ja muun perhetyön välillä. Keskityn tässä kuvaamaan Vantaalla lastensuojelun avopalveluissa toteutettavaa perhetyötä.

Vantaalla perhetyö alkaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän arvioitua perheen tarpeen perhetyöhön. Perheen suostuessa perhetyön vastaanottamiseen, käynnistetään

perhetyön prosessi, jonka suunnan määrittää perhetyölle asetetut tavoitteet. Perheen tuen tarpeesta ja asetetusta tavoitteista riippuen perheessä työskentelee perhetyöntekijä yksin tai työparin kanssa. Perhetyön prosessiin kuuluu alku-, väli- ja lopetusneuvottelut, joissa arvioidaan asetettuja tavoitteita niin suhteessa perheen omaan arvioon kuin lastensuojelun huoleen nähden. Perhetyö kestää keskimäärin neljä kuukautta, työskentely tapahtuu pääasiassa virka-aikana ja arkisin. (Perhetyön kehittämiskokousraportti 4.2.2008.)

Perhetyön työskentelyssä painottuvat vanhemmuuden ja lapsen tukemiseen liittyvät teemat. Näitä voivat olla voimavarakartoitus, vanhemman jaksamisen tukeminen, päihdeongelman ja psyykkisen tilanteen kartoitus ja hoitoon ohjaus, lapsen koulunkäynnin ja harrastuksiin tukeminen sekä lapsen tunteiden käsittely. Muita perhetyössä olevia teemoja ovat perheen ongelmien käsittely, perheen vuorovaikutukseen liittyvät seikat sekä viranomaisyhteistyö. Sisällöllisesti perhetyössä korostuu ennen kaikkea neuvonta- ja ohjaustyö. (Perhetyön kehittämiskokousraportti 4.2.2008.)

2.2 Vantaan perhetyön kehityssuuntia

Vantaan lastensuojelussa ollaan monin tavoin muutosten ilmapiirissä. Vuoden 2008 alussa voimaan astunut lastensuojelulaki tuo omalta osaltaan muutosvaatimuksia. Sosiaalitoimen organisaatiomuutos vuoden 2007 alusta on myös ollut sopiva kohta alkaa tarkastella lastensuojelutyössä tarvittavia muutoksia ja kehittämisen tarpeita. Yksi kehittämisen kohde on vantaalainen perhetyö ja sen kokonaisuus. Tavoitteena on luoda kokonaiskuva siitä, millaista perhetyötä Vantaalla tehdään, kuka sitä ohjaa ja miten sen kehittäminen on koordinoitu. Tavoitteena on myös mahdollisesti laajentaa perhetyön valikkoa niin, että Vantaalla olisi erilaisia perhetyön malleja, jotka vastaisivat perheiden erilaisiin tarpeisiin ja sillä tiivydellä, jonka perhe tarvitsee. Yhtenä tärkeimpänä tavoitteena perhetyön kehittämiseksi on näkemys, että Vantaalla tehtäisiin alueesta riippumatta tasalaatuista ja – arvoista perhetyötä. (Nyman 2008b.)

Vantaan perhetyöhön on ideoitu tilaaja-tuottaja-mallia, johon olennaisesti kuuluu ymmärrys sosiaali- ja perhetyön suunnitelmallisuudesta sekä niiden yhdenmukaisesta tavoitteiden ajattelusta ja arvioinnista. Tilaaja-tuottaja-mallissa sosiaalityöntekijä sanamukaisesti tilaisi perhetyötä perheen arvioidun tarpeiden ja tilanteen mukaan. Ideoinnissa on kaavailtu Vantaan perhetyön mahdollista keskittämistä tai ainakin niin, että perhetyön tilaus tapahtuisi keskitetysti. (Nyman 2008a:18–19.) Perhetyön

kehittämistä varten on perustettu erillinen kehittämistyöryhmä, jonka suunnitelma esitetään myöhemmin mahdollista toteuttamista varten. Vielä tämän opinnäytetyön valmistumisen aikoihin Vantaan perhetyön kehittäminen on vasta suunnitelmien ja ideoinnin vaiheessa.

2.3 Intensiiviperhetyö

Intensiiviperhetyö käynnistyi Vantaalla toukokuussa 2007. Uuden perhetyön käynnistymisen taustalla on pyrkimys muuttaa Vantaan lastensuojelun työtettä laitospainotteisuudesta kohti avohuoltopainotteisempaan suuntaan. Tämä tavoite nousee sekä kunnan taloudellisista realiteeteista että uuden voimaan tulleen lastensuojelulain painotuksista. (Intensiiviperhetyö raportti 12/07.)

Intensiiviperhetyön hankkeen hallinnollisiksi tavoitteiksi asetettiin huostaanottojen vähentäminen tarjoamalla akuutissa huostaanottoriskissä oleville perheille intensiivistä perhetyötä. Yhtenä pyrkimyksenä oli intensiiviperhetyön avulla puolittaa uusien huostaanottojen määrä. Palvelun piiriin ohjattaisiin tämän tavoitteen mukaisesti ensisijaisesti huostaanoton riskin alla olevat perheet. (em. raportti 12/07.)

Intensiiviperhetyöhön tulevat perheet valitaan lastensuojelun asiakasohjausryhmässä, jonka tarkoituksena on pohtia myös muita mahdollisuuksia perheen auttamiseksi. Tavoitteena on löytää intensiiviperhetyöhön sellaiset perheet, jotka parhaiten hyötyisivät työskentelystä. Intensiiviperhetyön hankkeessa on sovittu muutamia kriteereitä perheen ottamiseksi asiakkuuteen: akuutin huostaanottoriskin torjuminen, kun sosiaalityöntekijän tilannekartoitus on jo tehty, huostaanottojen purkaminen intensiiviperhetyön tukemana, kiireellisen sijoituksen jälkeisen kotiinpaluun turvaaminen, avohuollon sijoituksen välttäminen sekä perheen tuen tarve yleensä. Huostaanoton riskin näkökulmasta intensiiviperhetyöhön valikoituu myös sellaisia perheitä, jotka ovat huonosti muutoin autettavissa peruspalveluiden (psykiatria, päihdehuolto, koulu, terveydenhuolto, nuorisotoimi) ja sosiaalitoimiston perhetyön tai muiden avohuollon tukitoimien riittämättömyyden vuoksi. Tällaisilla perheillä on usein moniongelmaisuuksia ja avun tarve esiintyy virka-ajan ulkopuolella. (em. raportti 12/07.)

Intensiiviperhetyön tavoitteena on tarjota perheille kotiin apua tilanteissa, joissa lasten kasvu ja kehitys kotiympäristössä on merkittävästi vaarantumassa. Työskentelyä voidaan toteuttaa myös iltaisin ja viikonloppuisin. Työskentely kestää 1-5 kuukautta, ja se sisältää selkeän aloitus- (n.1kk), työskentely- ja lopetusvaiheen. Intensiiviperhetyö on aina määräaikaista ja perustuu lastensuojelun suunnitelmaan. Lastensuojelun

suunnitelman tavoitteet laaditaan yhteistyössä perheen, intensiiviperhetyön sekä sosiaalityöntekijän kanssa. (em. raportti 12/07.)

2.4 Intensiiviperhetyön prosessi

Intensiiviperhetyön asiakkuus alkaa perheen, sosiaalityöntekijän ja intensiiviperhetyöntekijän yhteisellä alkuneuvottelulla, jossa käydään läpi perheen tilanne eri osapuolten näkökulmista. Neuvotteluun voi tarvittaessa osallistua myös läheisiä, jotka ovat perheen tukena ja muita perheen kanssa työskenteleviä viranomaisia. Alkuneuvottelussa keskustellaan perheen tilanteesta, sovitaan työskentelyn kohteena olevista asioista sekä tavoitteista ja sovitaan alkuvaiheen tapaamistiheydestä. Tapaamistiheys voi vaihdella jokapäiväisestä tapaamisesta pariin tapaamiskertaan viikossa, sisältäen usean tunnin pituisen tai vain parin tunnin pituiset tapaamiset. Noin kuukauden kuluttua alkuneuvottelusta pidetään uusi tapaaminen, jossa arvioidaan perheen ja työskentelyn tilanne, tavoitteet ja työskentelyn kesto. Mikäli perheen tilanne kriisiytyy, voidaan yhteisneuvotteluja pitää tiheämmin. Välineuvottelujen määrä riippuu siitä kuinka kauan perheen kanssa työskennellään ja mikä on todellinen tarve. (Intensiiviperhetyö raportti 12/07.)

Työskentely toteutuu eripituisissa tapaamisissa perheen ja intensiiviperhetyöntekijöiden kanssa. Perhetyöntekijät työskentelevät perheen kanssa työpareittain. Tapaamiset toteutuvat tarvittaessa eri kokoonpanoilla; koko perhe yhdessä, vanhemmat ja lapset erikseen, yhteydenottoja perheen tukiverkoston ja muihin viranomaisiin jne. Työskentelyssä painottuvat perheen tarpeiden ja asetettujen tavoitteiden mukaisesti keskustelut perheenjäsenten kanssa ja yhdessä toimiminen (ruoanlaitto, retket, tutustumisia harrastuksiin tai muuhun toimintaan, aktivointi jne.) sekä ohjaus esimerkiksi kasvatukseen liittyvissä asioissa. Intensiiviperhetyössä painottuvat perhekohtaisesti eri asiat sen mukaan, mitkä ovat perheen tarpeet ja työskentelylle asetetut tavoitteet ja minkä arvioidaan auttavan perhettä parhaiten. Lopuksi jokaisen perheen kanssa pidetään lopetusneuvottelu, jossa käydään läpi intensiiviperhetyöntekijöiden laatima yhteenveto työskentelystä, arvioidaan asetettujen tavoitteiden toteutuminen eri osapuolten näkökulmista ja neuvotellaan perheen jatkotukeen liittyvistä suunnitelmista. (em. raportti 12/07.)

Intensiiviperhetyö on suunnattu perheille, joiden lapsilla on akuutti huostaanoton riski. Tämä voi tarkoittaa sitä, että asiakkuus alkaa lapsen kiireellisen sijoituksen jälkeen, huostaanoton purkuvaiheessa tai vaiheessa, jossa intensiiviperhetyöllä pyritään

estämään lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle. Tällaisessa tilanteessa alkava asiakassuhde on perhetyöntekijöille vaativa, ellei jopa erittäin vaativa. Asiakkaan motivointi ja suostuttelu yhteistyöhön huostaanoton uhan tilanteessa, vaatii erityistä taitoa perhetyöntekijältä. Intensiiviperhetyön vahva kytkös lastensuojeluun tuottaa sen, että sillä on myös aina lastensuojelun tuen ja kontrollin kaksoisrooli, joka heijastuu työn tekemisessä. (ks. Myllärniemi 2007: 10, 84; Heino 2008.)

3 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET JA RAPORTIT PERHETYÖSTÄ

Intensiiviperhetyö on osa perhetyön laajempaa toimintakenttää. Perhetyön tutkimuskenttä ja perhetyö ammattikäytäntönä ovat suhteellisen nuoria. Tutkimukset ja opinnäytetyöt ovat pääasiassa 2000-luvulta. Perhetyöllä on kuitenkin pitkät perinteet suomalaisessa lastensuojelun historiassa tehostetun kotipalvelun muodossa (Hurtig 2003:25). Erilaisia perhetyön raportteja ja selvityksiä on paljon. Useat perhetyön muodot ovat toimineet projektina tai liittyneet osana järjestön toimintaan, jolloin toimintaa on arvioitu useimmiten raportin tai selvityksen muodossa. Runsas kirjallisuus perhetyöstä myös osoittaa, että perhetyön käsitettä käytetään, tulkitaan ja ymmärretään monella eri tavalla. Perhetyö on sekä yleistä perheen epävirallista arjessa tukemista että toisaalta syvällistä tukemista ja perheiden elämään puuttumista virallisten väliintulojen avulla. (Heino – Berg - Hurtig 2000: 21.)

Tässä opinnäytetyössä on rajattu runsaasta perhetyön kirjallisuudesta ne tutkimukset ja raportit, jotka koskevat lastensuojelun avohuollon perhetyötä, siinä käytettyjä menetelmiä ja perhetyön arviointia. Ulkopuolelle jäävät muun muassa laitoshuollon perhetyötä koskevat tutkimukset ja selvitykset. Esittelyssä ovat opinnäytetyöni kannalta tärkeimmät tutkimukset, vähättelemättä kuitenkin niitä selvityksiä ja raportteja, jotka ovat laajentaneet ymmärrystäni perhetyöstä.

Tutkimukset perhetyöstä ovat koko ajan lisääntymässä, mikä on erittäin tervetullutta perhetyön ja lastensuojelun kehittämistyön kannalta. Myllärniemi (2007: 4) toteaaakin omassa tutkimuksessaan, että perhetyön painoarvo lastensuojelun avohuollon tukimuotona tulee lisääntymään ja sen sisällön näkyväksi tekemisellä on laajempaa yhteiskuntapoliittista merkitystä. Myllärniemen 2007 julkaistu tutkimus ”Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä” – jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa, pohjautuu toimintatutkimukseen, joka on toteutettu

Helsingin sosiaalivirastossa lastensuojelun avohuollossa tehtävässä perhekohtaisessa perhetyössä. Tutkimuksessa pyritään tekemään näkyväksi sitä tietoa, jota käytännön perhetyössä tuotetaan työn merkityksestä ja vaikutuksista asiakasperheiden elämässä ja sitä, miten tieto käsitteellistyy ja jäsentyy. Tutkimuksessa jäsennetään myös perhetyön asiakassuhteen luomiseen liittyviä elementtejä, jotka ovat tämän opinnäytetyön kannalta merkityksellistä tietoa.

Kattavin tietopaketti perhetyön jäsennyksistä on Stakesin perhetyönprojektiraportti ”Perhetyön ilo ja hämmennys” (Heino ym. 2000), johon on koottu tietoa erilaisista perhetyön ja perhekuntoutuksen toimintakäytännöistä, analysoitu ja jäsennetty saatuja kokemuksia sekä arvioitu menetelmien merkitystä lastensuojelussa. Tutkimuksessa on esitelty 18 raportoitua perhetyöhanketta ja kuvattu 48 käynnissä olevaa perhetyömuotoa eri puolilta Suomea. Tutkimuksessa on kuvattu perhetyön luonnetta ja paikkaa lastensuojelun kentässä. Olennaista tutkimuksen mukaan on erottaa, kuinka vahvasta tuki- tai kontrollipainotteisesta lastensuojelutyöstä perheen kohdalla on kysymys.

Myllärniemen (2007) tutkimuksen ja Heinin (2000) projektiraportin mielenkiintoisin ero löytyy perhetyön paikantumisen ja roolin muutoksesta lastensuojelussa viimeisen kuuden vuoden aikana. Heinin ym. raportissa avohuollon perhetyö paikannettiin lastensuojeluprosessin varhaiseen vaiheeseen ja työn orientaatioksi määriteltiin ennaltaehkäisevä työskentely. Myllärniemen tutkimuksessa perhetyö on paikantunut lastensuojeluprosessin korjaavaan vaiheeseen ja sillä pyritään vastaamaan perheiden erityiseen, lastensuojelullisen tuen tarpeeseen. Myllärniemen mukaan perhetyön paikan ja roolin muuttuminen lastensuojelussa kuuden vuoden aikana kertoo osaltaan niin perhetyön murroksesta kuin lastensuojelutyön eriytymisestä erityispalveluksi.

Johanna Hurtigin (2003) etnografinen tutkimus on lisännyt merkittävästi tietoa lapsen asemasta ja auttamisen kaavasta lastensuojelutyössä. Hurtig on tutkinut lastensuojelun perhetyön arkea ja sen merkitystä lasten suojelutehtävän toteuttamisessa. Tutkimuksessa kuvataan sitä, miten ja millaisena lasten paikka rakentuu perhetyön asiakastilanteissa sekä millaisiin ulottuvuuksiin paikan rakentuminen kiinnittyy ja miten sitä voi selittää ja ymmärtää. Aineistona Hurtigilla on ollut käytössään 44 perhetyömuodon kuvausta eri puolilta Suomea. Yksi aineiston osa on perhetyöntekijöiden kuvaukset omasta työstään ja siihen liittyvät teoreettiset, metodiset ja käytännölliset valinnat. Työntekijät kuvasivat työtään tapausesimerkein eli aineisto heijastaa sitä, minkä työntekijät katsoivat ammatillisesti arvokkaaksi. Näin aineistosta nousee esiin työn toteuttajien näkökulma.

Hurtig on tutkimuksessaan pohtinut ympäristön merkitystä lasten auttamistyössä ja kotikäyntien ideologisia perusteluja. Hurtigin mukaan perheen kotiin pääseminen on lastensuojelun ideologian ydinteesejä. Perhetyöntekijöiden puheessa kotiin pääsemistä pidetään itsestään selvänä ja yleisesti tavoiteltavana arvona. Kotona tapahtuvalla kohtaamisella on tärkeä symbolinen merkitys, se antaa eräänlaisen positiivisen signaalin ammattilaisten ja perheen väliselle yhteistyön käynnistymiselle. (Hurtig 2003: 115–119.)

Tiia Perämaa (2001) on tehnyt perhetyötä koskevan tapaustutkimuksen, jossa tarkastellaan työskentelysuhteen muodostumista työntekijän ja asiakkaan välillä Alvari-perhetyöprojektissa. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda läpinäkyvyyttä perhetyön asiakassuhteeseen ja lisätä perhetyöntekijöiden tietoisuutta perhetyön prosessista. Tutkimuksessa nimetään perhetyön edistysaskeleita ja tyypitellään asiakasperheitä sekä pohditaan tavoitteiden saavuttamista erityyppisten perheiden kohdalla. Perämaa löysi aineistostaan perhetyötä auttavia ja haittaavia mekanismeja, jotka hän luokitteli kolmeen samanlaiseen kategoriaan: 1) perheenjäsenten ominaisuudet, 2) suhtautuminen ongelmiin sekä 3) perheen ulkopuoliset tekijät. Perämaan tutkimuksessa perheenjäsenten ominaisuudet korostuivat niin työtä auttavissa kuin haittaavissa mekanismeissa. Työtä haittaavia mekanismeja löytyi Perämaan tutkimuksessa eniten.

Mervi Uusimäki (2005) on analysoinut eri toimijoiden käsityksiä perhetyöstä ja arvioinut perhetyön käytäntöjen toimivuutta. Tutkimusaineisto on kerätty fokusryhmähaastattelun avulla yhden kunnan alueella, jossa haastateltavina ovat olleet vanhemmat, johdon, järjestöjen, seurakunnan ja kunnan sektorin työntekijät, kukin omana ryhmänään. Selvitys on osa Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarjaa. Uusimäen selvityksen mukaan perhetyö näyttää olevan kytköksissä siihen, missä, miten, mihin ja kenen toimesta sitä annetaan ja tarjotaan. Uusimäen mukaan perhetyössä erityisenä näyttäytyy työntekijän asenne perhetyön ollessa yllätyksellistä ja tilanteiden vaihtuessa nopeasti. Uusimäen mukaan perhetyön suurimpia haasteita on ihmisen elämän arvaamattomuus, ennakoimattomuus ja keskeneräisyys. Pienillä toimilla, joilla perhe jaksaa eteenpäin, on Uusimäen mukaan perhetyössä merkitystä.

Edellä olevat tutkimukset osoittavat, että perhetyöstä voidaan nostaa esille erilaisia tarkastelun näkökohtia. Perhetyö on toimintana niin moniulotteista ja elävää ja siksi sen tutkiminen kohdistetaan yleensä johonkin sen toiminnan monista osista. Myös tässä opinnäytetyössä tarkastelun kiintopiste kohdistuu yhteen perhetyön prosessin osaan, intensiiviperhetyön alkuvaiheen tarkasteluun.

4 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tämän opinnäytetyön keskeisimmät käsitteet ovat lastensuojelun intensiivinen perhetyö ja asiakkaan kiinnittyminen. Perhetyön viitekehys fokusoituu tässä työssä tehostetun perhetyön alueelle. Perhetyö, josta tässä opinnäytetyössä keskustellaan, on korjaavaa perhetyötä ja sitä tarjotaan tilanteessa, jossa huostaanoton uhka on ilmeinen.

Tämän opinnäytetyön aihepiiristä on keskusteltu Vantaan intensiiviperhetyön vastaavan ohjaajan kanssa. Keskustelussa huomio kiinnittyi erityisesti lastensuojelun asiakastyön haasteisiin; millä tavalla asiakas saadaan kiinnittymään työskentelyyn ja millaisia menetelmiä tämän avuksi voisi käyttää, jotta työskentelyssä päästään liikkeelle. Näin opinnäytetyön aihe rajautui käsitteeseen kiinnittyminen ja kohteena on työskentelyn alkuvaihe. Kiinnittymisen määritelmä on avattu niistä tekijöistä, jotka myötävaikuttavat asiakassuhteen luomisessa, kuten motivointi ja yhteistyö. Yleensä tästä ilmiöstä käytetään asiakassuhteesta puhuttaessa ilmaisua sitoutuminen. Kiinnittymisen käsite on tässä opinnäytetyössä asiakassuhdetta kuvaava ilmiö.

Opinnäytetyöni tarkastelun kiintopiste on intensiiviperhetyön alkuvaiheessa, jossa korostuu alkuvaiheelle ominaiset tärkeät vaiheet, kuten asiakkaan motivointi ja luottamuksen rakentaminen. Nämä käsitteet avataan asiakassuhdetta käsittelevässä teoriaosassa. Näin ollen alkuvaihetta ei ole käsitelty omana lukuna.

4.1 Perhetyön määrittelystä

Perhetyötä toteutetaan monissa palveluissa kuten neuvoloissa, kotipalvelussa, kouluissa, perhe- ja kasvatusneuvoloissa, lastensuojelulaitoksissa ja sairaaloissa. Perhetyö voidaan tulkita kuuluvaksi laajempaan perhepolitiikkaan, jolla taas viitataan julkisen vallan pyrkimykseen ohjata sekä yksittäisten perheiden toimintaa että perhetyötä. Perhetyö on näin keskeinen osa hyvinvointiyhteiskuntaa ja se muuttuu yhteiskunnallisen tilan myötä. (Nätkin & Vuori 2007: 7–8.) Perhetyöhön vaikuttavat myös yleisemmät perhekäsitykset ja niihin liittyvät arvo- ja normikäsitykset. Tällä viitataan ydinperhekäsitykseen, joka on perheymmärryksemme normi. Vaikka ydinperheestä poikkeavat perhemuodot ovat ylliedustettuina lastensuojelun perhetyön asiakaskunnassa, elää ydinperhemalli työntekijöiden puheissa ja ajatteluissa eräänlaisena normina. (Myllärniemi 2007: 6.) Perhetyö kohdistuu nimensä mukaisesti perheeseen, joko koko perheeseen tai sen yksittäisiin jäseniin. Työskentelyssä

otetaan huomioon koko perhe, vaikka työskentely kohdistuisikin perheen yksittäiseen jäseneseen.

Perhetyö on käsitteenä ajallisesti ja toiminnallisesti ollut sekavaa ja sitä on yritetty jäsentää muun muassa sen toteutuspaikan mukaan. Perhetyö on vakiintunut vasta viime vuosikymmeninä lastensuojeluun, huolimatta siitä, että historiallisesti perheiden tukeminen on ollut aina vahvasti osana sosiaalihuoltoa. Viimeisen kuuden vuoden aikana lastensuojelun perhetyö on paikantunut lastensuojelun korjaavaan vaiheeseen. Perhetyön käsitteistö ei ole tänä aikana selkiytynyt, vaan päinvastoin perhetyöstä käytettävät nimikkeet ovat yhä moninaisia. (Myllärniemi 2007: 5; Heino 2008.)

Kunnat, yksityiset palveluntuottajat, järjestöt ja yhdistykset tuottavat perhetyön palvelua erilaisilla nimikkeillä ja silti työn sisällöt saattavat olla samankaltaisia. Esimerkiksi hakemalla kirjastojen tietokannoista sekä internetin hakuohjelmalla tietoa nimikkeillä ”intensiivinen perhetyö”, ”tehostettu perhetyö” sekä kriisiperhetyö”, saa kaikilla käsitteillä useita samojen tuottajien, järjestöjen ja muiden toimijoiden yhteystietoja. Tämä kertoo osaltaan siitä, että näitä kyseisiä nimikkeitä käytetään usein päällekkäin tai ne ainakin liittyvät toisiinsa elimellisesti. Samasta palvelusta voidaan puhua myös usealla samankaltaisella nimikkeellä. Heinon ym. (2000) perhetyönprojektiraportissa todetaan perhetyön käytäntöjen olevan kirjavaa. Puhe perhetyöstä on sekä hämmentävää että yleisluonteista samalla, kun perhetyöstä puhutaan kaikkien tuntemana työmuotona. Perhetyön epämääräinen jäsentely ei edistä ymmärrystä siitä, mitä perhetyöllä lastensuojelussa tarkoitetaan, mitä perheissä tuetaan ja millaisiin arvioihin tukeminen perustuu (mt. 12.)

Perhetyö on perheen arkielämän tukemista, joka toteutuu joskus hyvinkin käytännöllisten toimintojen ja tekemisen kautta. Koska arjen hallitsemattomuuden nähdään olevan uhkana lasten hyvinvoinnille, niin arjen hallinnan lisääminen on yksi perhetyön perustehtävistä. (Heino 2000: 45; Hurtig 2003: 84–85.) Vuori ja Nätkin (2007: 8) määrittelevät perhetyön toiminnan niin, että perheelle tehdään tai perheen kanssa tehdään jotain. Perheen kanssa työskentely voi heidän määrittelynsä mukaan sisältää auttamista, palvelua, aktivointia, valmennusta, terapiaa ja konsultointia. Perhetyössä kerätään tietoa perheestä, selvitetään sen tilaa tai arvioidaan perheen toimivuutta. Perhetyön tarkoituksena on ehkäistä ongelmia ja niiden esiintyessä korjata perhettä. Saarnio (2004: 240) tiivistää perhetyön keskeisemmäksi tavoitteeksi lapsen sijoituksen ehkäisyn, tukemalla perheen itsenäistä selviytymistä ja vanhemmuutta. Perhetyö voi olla myös perheiden syvällistä tukemista ja puuttumista perheiden elämään vahvojen ja virallisten väliintulojen avulla. Uusimäen (2005) mukaan

perhetyön tehtävä on erilainen sen mukaan, kohdistuuko se ”normaali perheeseen” vai ”ongelmaperheeseen”. Eri tilanteissa perhetyön tehtävä ja tavoite voivat olla toistensa kanssa jopa vastakkaiset. Perhetyön tarkoituksena on kaikissa tavoitteissa lasten hyvinvoinnin turvaaminen ja perhetyömuodoista riippumatta tarkoituksena on auttaa lapsia selviytymään elämästään vaikeissa elämäntilanteissa.

Lastensuojelun perhetyön toteuttajina toimivat monet eri tahot, joiden tehtävänkuva vaihtelee sekä toteuttajan mukaan että toteuttamispaikan mukaan. Näin ollen perhetyön käsitteitä on käytössä lukematon määrä. Perhetyön muotojen erottelevana kriteerinä voidaan pitää sitä, miten asiakasperheen jäsenet liikkuvat: tuodaanko perhetyö kotiin, käyvätkö he päiväsaikaan kodin ulkopuolella palvelun piirissä vai majoittuvatko he pidemmäksi aikaa kodin ulkopuolelle kuntoutumaan. Perhetyön eroavaisuus voidaan määritellä myös perhe- ja ongelmatilanteiden huolen asteiden mukaan. Perheiden kannalta tärkeää olisi saada apua joustavasti silloin, kun siihen on tarvetta. Perhetyössä tarvitaan tämän vuoksi joustavuutta sekä monenlaisia vaihtoehtoisia työtapoja ja – muotoja vastaamaan perheiden erilaisiin tarpeisiin. (Heino ym. 2000: 10, 12, 188; Uusimäki 2005.)

4.1.1 Perhetyö lastensuojelun avohuollon tukitoimena

Lastensuojelun avohuollon perhetyö on perheille tarjottavaa konkreettista tukea ja apua, jota toteutetaan ensisijaisesti perheiden kotona. Kotona tapahtuvana se mahdollistaa kädestä pitäen annettavan tiiviin tuen ja ohjauksen arjen ja vuorovaikutuksen pulmatilanteisiin. Perhetyötä toteutetaan eri lähtökohdista, riippuen palvelun tarjoajasta sekä työntekijän koulutus- ja erikoistumistaustasta. Voimavarakeskeinen ajattelu ja ratkaisukeskeisyys ovat nousseet suosituksi lähestymistavaksi perhetyöhön. Lähestymistapa hylkää ongelmalähtöisen ajattelutavan ja tavoitteena on nähdä asiat ja ongelmat voimavaroina. Lastensuojelun avohuollon perhetyö on usein myös tärkeä osa lastensuojelun arviointia, jossa perhetyö tuottaa usein lastensuojelun sosiaalityölle tärkeää tietoa perheen arjesta ja lasten hyvinvoinnista ja toteuttaa omalta osaltaan asiakaskohtaista avohuollon suunnitelmaa. Perhetyö on määräaikaista ja sen kesto vaihtelee keskimäärin kuuden kuukauden ja kahden vuoden välillä. (Myllärniemi 2007: 9, 83; Saarnio 2004: 247)

Lastensuojelulaki (2007, 1 ja 2§) velvoittaa lastensuojelua tukemaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Kasvatus- ja huolenpidontehtävän tukemisessa tulee

lastensuojelun järjestää tarvittavia palveluja ja tukitoimia, joita on mm. lastensuojelun avohuolto. Avohuollon palvelujen tulee vastata paikallista tarvetta ja siksi eri kunnissa avohuollon tukitoimet ja määrät vaihtelevat. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien tarkoitus on kuitenkin joka kunnassa sama. (Taskinen 2007: 42.)

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia. (Lsl 34§.)

Lastensuojelulaki määrittää, mikä on avohuollon tukitoimen tarkoitus, mutta se ei erikseen velvoita kuntia tarjoamaan jotakin tiettyä palvelua, kuten perhetyötä. Perhetyö on näin ollen yksi avohuollon tukitoimi muiden joukossa eikä siitä ole erikseen laissa säädetty.

Lastensuojelussa tehtävästä perhetyöstä käytetään yleisnimitystä avohuollon perhetyö. Sosiaalityöntekijä arvioi, milloin perhe voisi hyötyä perhetyön tarjoamasta tuesta ja esittää palvelua perheelle. Perhetyö on vapaaehtoista ja perhe voi tarvittaessa kieltäytyä ottamasta sitä vastaan. Perhe voi myös keskeyttää vastaanottamansa perhetyön haluamallaan hetkellä eli milloin tahansa. Perhetyön alkaessa perheelle laaditaan lastensuojelun asiakassuunnitelma, jossa perhetyölle asetetaan tavoitteet, toteuttamistapa, työskentelyn tiheys ja tavoitteiden arvioinnin ajankohta. Lastensuojelun avohuollon perhetyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista lastensuojelun toimintaa.

Perhetyötä on usein helpompi markkinoida asiakkaalle kuin jotain muuta lastensuojelun tukitoimea. Perhetyöntekijöiden on helppo vakuuttaa asiakas siitä, että he tulevat auttamaan ja tukemaan, eivät kontrolloimaan ja tarkkailemaan. Näennäisesti perhetyö on asiakkaalle myös helppoa, kun työntekijät tulevat omaan kotiin eikä asiakkaan itse tarvitse lähteä lasten kanssa sovitulle vastaanottoajalle virastoon. (Perämaa 2002: 77.)

Perhetyö tukee perhettä parhaiten, jos se voidaan aloittaa mahdollisimman varhain, kun perheen ongelmat eivät vielä ole pitkittyneet ja vaikeutuneet. Perhetyö joudutaan kuitenkin käytännössä aloittamaan tilanteissa, jossa on epävarmaa pystytäänkö avohuollon perhetyöllä vastaamaan moniongelmaisten perheiden pitkäaikaiseen ja lastensuojelun palvelujärjestelmän näkökulmasta viimesijaiseen avuntarpeeseen. Varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisevän tavoitteen näkökulmasta, perhetyö aloitetaan usein liian myöhään. (Myllärniemi 2007: 9.) Perheen tullessa lastensuojelun asiakkuuteen ovat perheen ongelmat usein jo niin syvällä ja monimutkaistuneet, että perhetyötä asettaessa ollaan hyvin epävarmalla pohjalla sen onnistumisessa. Avohuollon perhetyössä on harvoin mahdollisuus intensiiviseen ja vahvaan

interventioon, joten käytännössä se ei pysty vastaamaan moniongelmaisten perheiden tukemiseen. Tällaisissa tilanteissa perheelle voidaan tarjota tehostetumpaa perhetyötä joko laitoksessa tai perheen kotona.

4.1.2 Tehostettu perhetyö

Tehostettu perhetyö, kriisiperhetyö ja intensiiviperhetyö sijoittuvat avohuollon perhetyön sekä kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen tukitoimien välimaastoon. Näillä kaikilla perhetyön toimintamalleilla tarkoitetaan vankkaa, perhetyön avulla toteutettua avohuollon interventiota. Kunnat, järjestöt ja muut toimijat voivat nimetä tällaisen niin sanotun vahvan perhetyön oman määritelmänsä mukaan, jonka vuoksi nimien kirjo on laajahko.

Tehostettua perhetyötä tarjotaan usein tilanteissa, joissa perhe on ajautunut jonkinlaiseen kriisiin ja huoli lapsesta on kasvava. Tehostettua perhetyötä voidaan tarjota myös tilanteessa, jossa uhka lapsen sijoittamiseksi kodin ulkopuolelle on ilmeinen. Yhä enenevässä määrin perhetyö kohdentuu perheiden kriisitilanteisiin, joten on vaikea erottaa niin sanotun normaalin perhetyön ja tehostetun perhetyön eroa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä joutuu arvioimaan perheen kanssa työskennellessään milloin perheen tilanne on kriisissä ja millaisesta kriisin luonteesta on kysymys. Onko kysymyksessä äkillinen, lyhyt ja ohimenevä kriisi vai pitkään jatkunut ja kroonistunut, ikään kuin jatkuviin kriisitilanteisiin ajautunut perhetilanne. On perheitä, jotka ajoittain tarvitsevat tehostettua tukea ja toisinaan selviävät pitkänkin aikaa ilman tiivistä tukea. Tällöin tuen oikea-aikaisuus ja oireiden riittävän ajoissa tunnistaminen nousevat päällimmäisiksi teemoiksi. (Heino ym. 2000: 26, 73; Niemi-Karjalainen-Korhonen 2006: 5.)

Asiakasperheen pitkäaikainen asiakkuus avohuollossa sekä pitkittynyt kriisitilanne johtavat usein pohdintaan huostaanoton tarpeesta. Perheelle on saatettu pitkäänkin jatkuneen asiakkuushistorian kuluessa tarjota erilaisia perhetyötä sisältäviä palveluja sekä laitos- tai perhekuntoutusta avohuollon tukitoimena. Huostaanoton uhan tilanteessa perhetyö on pääosin voimavaroja tukevaa, mutta sisältää myös kontrolloivia elementtejä. Perhetyön alkaessa perheen kanssa on keskusteltu huostaanoton vaihtoehdosta. (Heino ym. 2000: 73; Niemi ym. 2006: 5.) Myllärniemen mukaan perhetyön alkaessa huostaanoton uhan tilanteissa, voi perhetyön ensisijaisena tavoitteena olla näytön saaminen sijoituksen perusteeksi eli näytön kerääminen siitä, ettei perhe ole autettavissa avohuollon tukitoimilla. (Myllärniemi 2007: 82.)

Tehostetussa perhetyössä työskentelyn tavoitteet laaditaan yhdessä perheen ja työntekijöiden kesken. Perheen ja työntekijöiden näkökulmat saattavat poiketa toisistaan, jolloin molempien näkemykset kirjataan tavoitteisiin. Perhetyön tavoitteita ja tehtäviä voidaan jakaa myös pienempiin osiin. Tehostetussa perhetyössä käytetään soveltaen erilaisia menetelmiä perheen tarpeiden mukaan räätälöiden. Toisinaan tehostettua perhetyötä on saatavilla virka-ajan ulkopuolella iltaisin ja viikonloppuisin. Sitä voidaan toteuttaa perheen kotona tai kodin ulkopuolella esimerkiksi perhekuntoutuslaitoksessa, turvakodissa, ensikodissa jne. Tehostetussa perhetyössä tärkeää on tiivis yhteydenpito lähettävän tahon kanssa, joka pääasiassa on lastensuojelun sosiaalityöntekijä. (Heino ym. 2000: 73–133.)

Tehostettu perhetyö ei aina kykene saavuttamaan sille asetettuja tavoitteita, jolloin tehtäväksi jää perheen ohjaaminen erityispalveluihin ja vahvempien interventtioiden piiriin. Yleensä tämä tarkoittaa lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Olennaista tehostetussa perhetyössä on kunnioittaa erilaisia perheitä, olivat he millaisia tahansa. Perhetyön yhtenä tavoitteena on auttaa perheitä tulemaan toimeen yhteiskunnan vaatimusten puristuksessa, joka osaltaan lisää kaikkien perheiden tasavertaisuutta ja hyvinvointia. (Uusimäki 2005.)

4.1.3 Perhetyössä käytetyt menetelmät

Perhetyöntekijät käyttävät perheen kanssa työskennellessään erilaisia työmuotoja ja menetelmiä tarpeen ja tilanteen mukaan. Työmenetelmiksi perhetyöntekijät määrittelevät sellaiset työtavat, jotka on kehitetty tiettyyn tarkoitukseen, kuten kortit, verkostokartat ja videointi. Menetelmiä he käyttävät sen mukaan, miten ne tukevat asetettuja tavoitteita perhetyölle. (Myllärniemi 2007:35.) Menetelmien käytössä ei ole eroja niin sanotun tavallisen perhetyön tai tehostetun perhetyön välillä. Ratkaisevaa on perheen tilanne ja tarpeet. Tavallisen perhetyön ja tehostetun perhetyön väliseksi eroksi voidaan huomioida työn intensiteetti, joka yleensä on tiiviimpi ja tuntimäärältään suurempi kuin tavallisessa perhetyössä. Eri tahojen tekemä perhetyö on yhtä lailla samanlaista tavoitteellista työtä, mutta työvälineet ja – menetelmät vaihtelevat taustaorganisaation, työntekijän ja työn kohteen mukaan (Uusimäki 2005).

Perhetyöntekijät kokevat työn itsessään opettavan sen, mitä työmenetelmää kulloinkin kannattaa käyttää. Yhtenä työmenetelmänä perhetyöntekijät pitävät työparityöskentelyä, joko toisen perhetyöntekijän tai sosiaalityöntekijän kanssa. Perhetyöntekijät kokevat työparin tuovan työskentelyyn uutta näkökulmaa, mutta myös

auttavan työntekijää jaksamisessa. Lisäksi työparin uskotaan estävän yksittäisen perhetyöntekijän vallankäytön, kun perheen kanssa työskentelee useampi viranomainen. Perhetyö on myös itsessään yksi sosiaalityöntekijöiden työmenetelmä ja – muoto, joka auttaa sosiaalityöntekijöitä heidän työssään. (Uusimäki 2005.)

Perhetyössä käytetään ainakin seuraavia menetelmiä:

- Keskustelutyö, aktiivinen kuunteleminen
- Vanhempien ja lasten tapaamiset yhdessä ja erikseen
- Perheen konkreettinen ohjaaminen arkielämän hallinnassa (talouden hoito, kotiaskareet, vuorokausirytmii)
- Ryhmätoiminnot (vertaistuki) ja sosiokulttuuriin innostaminen
- Videoavusteinen perheohjaus
- Ohjaus muiden tuki- ja verkostotahojen piiriin (psykiatria, päihdehuolto, työvoimahallinto)
- Kognitiivinen ja emotionaalinen tuki
- Mallittaminen ja uudelleen sanoittaminen
- Vanhempien kanssa käytettävät menetelmät, esim. Vanhemmuuden ja parisuhteen roolikartat, sukupuut, verkostokartta
- Lasten kanssa käytettävät menetelmät, esim. elämän tärkeät asiat – kortit, satukirjat, vahvuuskortit, Nallekortit
- Neuvonta, ohjaus

(ks. Heino 2000; Hokkanen – Lassila – Saarinen 2005; Myllärniemi 2007; Mäkelä – Näkki 1999; Niemi 2002; Uusimäki 2005).

Uusimäen (2005) tekemässä perhetyöntekijöiden ryhmähaastattelussa tuli esille, että perhetyöntekijät kokevat tarvitsevänsa paljon erilaisia välineitä ja menetelmiä perhetyöhön. Myllärniemi (2007: 35) oli kuitenkin havainnut, että perhetyöntekijöillä oli kahtalaista suhtautumista perhetyön menetelmiin ja menetelmällisyyteen: yhtäältä vaikeiden tilanteiden avuksi kaivattiin menetelmiä, mutta toisaalta perhetyöntekijät halusivat korostaa ihmisten kohtaamisessa, tilannekohtaisesti ja vuorovaikutuksessa rakentuvaa asiantuntijuutta.

4.2 Asiakassuhteen luominen

Perhetyö on työskentelyä asiakkaan kanssa. Perhetyön tärkein tehtävä on luoda sellainen asiakassuhde, että työskentely perheen kanssa onnistuu. Tällöin puhutaan luottamuksen rakentamisesta työntekijän ja asiakkaan välillä. Perhetyö tapahtuu

useimmiten asiakkaiden kotona, ihmisten henkilökohtaisella reviirillä, joka tekee asiakassuhteen ja luottamuksen rakentamisesta haasteellisen. Kotona tapahtuva työskentely voi toimia myös eräänlaisena siltana asiakassuhteen rakentumisessa. Lastensuojelun perhetyössä joudutaan usein käsittelemään vaikeita asioita perheen kanssa. Asiakassuhteen onkin oltava niin vankalla pohjalla, että perhetyöntekijä voi nostaa esiin vaikeita asioita ja puhua niistä asiakkaan kanssa rehellisesti. (Hurtig 2003: 118; Perämaa 2001: 50–51.)

4.2.1 Asiakassuhde lastensuojelutyön kontekstissa

Tässä luvussa käsitellään asiakassuhteeseen liittyviä keskeisiä rakennustekijöitä sekä sen merkitystä lastensuojelutyössä. Lisäksi kappaleessa tuodaan mukaan tutkittavan työyhteisön käyttämä *kiinnittymisen* käsite, jota käytetään tarkasteltaessa perheen sitoutumista intensiiviperhetyöhön.

Intensiiviperhetyö on osa lastensuojelun toimintakenttää ja asiakassuhdetta rakennettaessa on huomioitava lastensuojelun yhteiskunnallinen tehtävä. Työskentelyssä voidaan nähdä olevan yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tasoja. Asiakkaan kohtaamisessa yhteiskunnan ja kulttuurin tasot ovat läsnä monin eri tavoin ja niistä voidaan löytää sosiaalityön liittämisen ja kontrollin, kumppanuus- ja huolenpitosuhteiden elementtejä. Asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutussuhde rakentuu näistä aineksista. Roolit eivät ole vain yhdenlaisia, vaan vaihtelevat tilanteittain. Kohtaamisen tilanteissa ovat läsnä sosiaalityön yhteiskunnalliset ja tehtävät ja paikat ja ne voivat olla moninaisia. (Juhila 2006: 201.) Kohtaamisessa on vahvasti mukana myös lastensuojelulain tuomat velvoitteet. Lastensuojelun huolenpito ja kontrollisuhteen velvoitteet tuovat kohtaamistilanteeseen jännitettä, joka vaikuttaa asiakassuhteen rakentumiseen sekä työntekijöiden ja asiakkaiden toimintaan.

Lastensuojelutyön tavoitteet ja toimintaperiaatteiden vaaliminen saattavat tuoda ristiriitaa asiakassuhteen rakentumiseen. Työntekijät ovat kahden jännitteen välissä. Toisaalla painottuu lastensuojelun kokonaistehtävä ja toisaalla asiakassuhteen merkitystä ja vuorovaikutussuhdetta korostavat teoriat. Kun asiakassuhteen rakentumiseen lisätään vielä tuen antamisen velvoite, saadaan esille kolmas taso, joka työntekijän tulee ottaa huomioon asiakassuhdetta luodessaan. Kontrollin ja tuen dilemma voidaan pitää yhtenä sosiaalityön ja tätä kautta lastensuojelutyön perusristiriitana. Työskentelyn vuorovaikutuksessa nämä kaksi puolta ovat kuitenkin yleensä toisiinsa kietoutuneita niin, että on mahdotonta sanoa kysymyksessä olevan

vain jommasta kummasta. (Hurtig 2003: 171–173; Juhila 2006: 216.; ks. myös Pohjola 1999)

Asiakassuhdetta rakennettaessa on otettava huomioon myös lastensuojelun konteksti asiakkaan toimintaa arvioitaessa. Tuen ja kontrollin ristiriita heijastuu myös asiakkaan toimintaan, joko tukien tai vaikeuttaen asiakassuhteen rakentumista. Asiakkaille annetaan vuorovaikutuksessa erilaisia identiteettejä riippuen siitä, ajatellaanko asiakkaan olevan ongelmatilanteessa, jolloin hänestä tehdään ikään kuin uhri, vai ajatellaanko asiakkaan aiheuttaneen itse tilanteensa, jolloin hänestä tehdään syyllinen. Asiakkaan identiteetti toimii työntekijän identiteetin vastinparina, jolloin edellä oleva määritelmän mukaan työntekijä toimisi joko tukijana tai kontrolloijana. On kuitenkin huomattava, että käytännön tilanteissa asiakkaat eivät määrity vain uhreiksi tai toimijoiksi, syyttömiksi tai syyllisiksi tai työntekijät vain tukijoiksi ja kontrolloijiksi. (Juhila 2006: 215–216; ks. myös Jokimies 2001.)

Asiakkaiden toimintaa tekee ymmärrettävämmäksi siis se, että nähdään millaiset tekijät vaikuttavat heidän käyttäytymiseensä. Asiakkuus lastensuojelussa on joko vapaaehtoista tai vastentahtoista tai näiden puolien kietoutuminen toisiinsa. Työntekijän tehtäväksi jää olla tietoinen sekä asiakkaan toimintaa ohjaavista merkityksistä että omasta toiminnastaan ja työtä ohjaavista sitoumuksista. Asiakassuhteen rakentumisessa on otettava huomioon lastensuojelun konteksti, jotta ymmärretään asiakkaan käyttäytymisen paikantuvan vain tilanteessa itsessään. Lastensuojelun tilanne itsessään tuottaa oman ymmärrettävyytensä; miten osapuolet tunnistavat ja rakentavat tilanteet ja siinä läsnä olevien toimijoiden mielen. Ei siis riitä, että arvioidaan yleisesti, miten asiakassuhteessa käyttäydytään, vaan se tulee sitoa kontekstiinsa, esimerkiksi tässä tapauksessa lastensuojeluun ja siinä intensiiviperhetyöhön. (Jokimies 2001: 72–74; Heritage 1996: 135–136.) Tämän johtoajatuksen olen pitänyt mielessä avatessani asiakassuhteen määritelmää ja kiinnittymisen käsitettä.

4.2.2 Asiakassuhde siltana työskentelyn onnistumiseen

Asiakassuhteen luominen kulminoituu yleensä suhteen alkuvaiheeseen, johon myös työskentelyssä tulisi panostaa. Ensikontaktissa viestitty osapuolten imago ja arvostus, jotka luovat pohjaa jatkotyöskentelylle. Alkutapaamisen merkitykset rakentuvat pienistä asioista, kuten jutustelusta, jossa käydään läpi neutraaleja asioita, positiivisesta ilmapiiristä sekä riittävästä ajasta. Asiakkaalle tulee jättää riittävästi tilaa tutustua

työntekijään ja ikään kuin lämmitellä ennen varsinaiseen asiaan menemistä. Hyvä yhteistyösuhde ei yleensä synny heti ensimmäisten tapaamisten aikana, vaan se on rakennettava yhdessä asiakkaan kanssa. On huomattava, että hyvä työskentelysuhde on hyvin etenevän työn yksi tulos. (Heino 2000: 32–33; Pohjola 1999: 86–87; Särkelä 2001: 28.)

Hyvä asiakassuhde ei muodostu itsestään, vaan se tulee rakentaa työskentelyn alkuvaiheessa. Myönteisessä suhteessa asiakkaan ei tarvitse kokea itseään uhatuksi tai olla varuillaan ja hän voi myös luottaa työntekijän auttamishaluun. Asiakkaan pitäisi saada kokea, että hänestä ollaan aidosti kiinnostuneita ja että työskentelytilanne on riittävän turvallinen. Asiakassuhteen ensimmäisen askel on selvittää osapuolten roolit niin työntekijän kuin asiakkaan yhteistyön määrittämiseksi. Lisäksi työntekijän tulisi määritellä asiakkaan odotukset tulevaa työskentelyä kohtaan. Asiakkaat harvoin kertovat työntekijöille heti aluksi, mitä odotuksia heillä on työntekijää tai työskentelyä kohtaan. Tämän vuoksi työntekijän tulee rakentaa riittävän turvallinen kontakti ja vasta sen jälkeen ryhtyä kartoittamaan asiakkaan toiveita ja odotuksia. Työntekijän vastuulle jää selvittää asiakkaalle, miksi liian suuria odotuksia ei ehkä pystytä täyttämään. Myös asiakkaan oma vastuu ja oikeus osallistua ongelmanratkaisuun tulee selvittää. Auttamissuhteen rakentamisessa voidaan nähdä olevan kolme perustaitoa, joiden käyttäminen on tarkoituksenmukaista koko työskentelysuhteen ajan. Näitä taitoja ovat: empatia, kunnioitus ja aitous (Rostila 2001: 61.)

Särkelän (2001: 31) mukaan hyvän työskentelysuhteen luomisessa on todettu työntekijän tiedoilla, taidoilla ja kyvyillä olevan hyvin paljon merkitystä. Työntekijällä tulee olla sellaiset haastattelutaidot, joilla voi luoda asiakkaaseen työn etenemistä tukevan suhteen. Hyvän asiakassuhteen elementtejä ovat näin hyväksyminen, välittäminen, luottamus ja jämäkkyys. Cheethamin (1992: 51) tutkimuksessa esiin nousi myös työntekijän ominaisuuksia, joiden voidaan olettaa johtavan onnistuneeseen työskentelysuhteeseen. Näitä taitoja ovat: kyky kuunnella asiakasta, kyky keskittyä nykytilanteeseen menneen sijasta, kyky neuvotella asiakkaan kanssa, kyky työskennellä tasavertaisena asiakkaan kanssa ja kyky lopettaa asiakkuus tarkoituksenmukaisesti. Perämaan (2002: 61) mukaan hyvän työskentelysuhteen muodostuminen on tarkkaa työtä, joka vaatii työntekijää laittamaan likoon koko persoonansa sekä hyviä ihmissuhdetaitoja. Työntekijän tulee osata kuunnella ja tulkita asiakkaan viestejä, jopa niitäkin, joista asiakas ei puhu, jotta hän ymmärtäisi kuinka paljon asiakas kestää vaikeiden asioiden käsittelyä ja miten nopeasti niitä voi ottaa esille.

Positiivisen työskentelysuhteen luominen on edellä olevien määrittelyjen perusteella edellytys työn onnistumisen kannalta. Se ei kuitenkaan saa syrjäyttää työskentelylle asetettuja tavoitteita. Työskentelysuhdetta luodaan ikään kuin näkymättömästi muun työskentelyn ohella ja niin tärkeää kuin se onkin, se ei saa viedä huomiota itse asialta. (Perämaa 2002: 51.) Lastensuojelutyössä tavoite on ensisijaisesti suojella lasta. Lapsen suojelemistavoite ei saa jäädä vanhempien kanssa tehtävän työskentelysuhteen luomisen taakse. Tärkeää on pohtia, missä menee raja vanhempien välisen yhteistyösuhteen rakentamisen ja lapsen auttamisen ensisijaisuudessa. (Hurtig 2003: 152–154.)

4.3 Asiakassuhteen elementit

Hyvän asiakassuhteen luominen ja siihen myötävaikuttavat tekijät näyttävät jäsentyvän alan kirjallisuudessa ja tutkimuksissa samoihin käsitteisiin. Hyvän asiakassuhteen edellytyksinä nähdään olevan luottamuksen rakentaminen, motivointi, yhteistyö, työskentelyn läpinäkyväksi tekeminen jne. (ks. Heino ym. 2000; Myllärniemi 2007; Perämaa 1992; Särkelä 2001.) Tässä tutkimuksessa on hyvään asiakassuhteeseen liittyvät jäsennykset haluttu tiivistää tutkijan kokemuksen kautta saatuihin teemoihin. Tutkimus ja tutkijan työhistoria eivät ole kokonaan erossa toisistaan. Tutkija voi käyttää kumpaakin toistensa rikastuttamiseen, mutta ennen kaikkea käyttää älyllisesti hyväkseen työhistoriaansa ja oppia tulkitsemaan sitä. Tässä opinnäytetyössä tullaan ottamaan esiin tutkijan intuitiivisesti tärkeimpinä pitämät hyvän asiakassuhteen luomiseen vaikuttavat teemat, joita ovat: *motivointi, vuorovaikutus, yhteistyö ja luottamus*. (Mills, C. Wright 1990: 187–188.)

Työntekijän persoonaan liittyviä tekijöitä ei tulla käsittelemään erillisenä teemana, vaan ne ajatellaan liittyvän tarkasteltaviin käsitteisiin. Tällä ei haluta vähätellä työntekijän persoonallisuuden vaikutusta asiakassuhteen luomisessa, vaan päinvastoin. Työntekijän persoonallisuudella on vaikutus kaikkiin niihin tekijöihin, joita tässä käsitellään ja niitä käsitelläänkin kunkin käsitteen yhteydessä. Kuten Lindqvist (1992:74) toteaa, yhteistyötä asiakkaan kanssa voidaan tehdä ilman persoonaakin, mutta tällöin todellista kohtaamista ei tapahdu.

4.3.1 Motivointi

Perhetyötä tehdään usein tilanteessa, jossa perhe on vastentahtoisesti asiakassuhteessa lastensuojeluun. Näin perheen saattaa olla vaikea motivoitua

ottamaan perhetyötä vastaan. Useat tutkimukset ja selvitykset osoittavatkin, että perhetyön onnistumisen kannalta asiakassuhteen luominen ja perheiden motivointi työskentelyyn on yksi keskeisimpiä lähtökohtia työskentelyssä. (ks. Heino 2000; Jokimies 2001; Uusimäki 2005; Myllärniemi 2007.) Asiakkaan motivoimisessa tulisi ensin lähteä liikkeelle asiakkaan tunteista ja mahdollisesta ahdistuksesta, jota etenkin lastensuojelun asiakkuus saattaa herättää. Negatiiviset tunteet käsitellään ja ikään kuin neutralisoidaan, jotta asiakas olisi vastaanottavaisempi ja voisi motivoitua meneillään olevaan työskentelyyn. Vasta tämän jälkeen aloitetaan varsinainen motivointityöskentely, jonka myös tulisi lähteä asiakkaan motivaation kohteesta. Aloittamalla asiakkaan omasta motivaatiosta, työntekijä luo suhteen asiakkaaseen ja se toimii myös tavallaan psykologisena kontaktina asiakkaaseen. (Hepworth - Rooney – Rooney – Strom-Gottfried – Larsen 2006: 47.)

Motivointityöskentelyä tehdään tarvittaessa koko työskentelyn ajan ja suunnataan sitä tarkoituksenmukaiseen kohteeseen. Motivoituminen on yksilöllistä ja kohdistuu siksi aina yksilöön, vaikka koko perhe olisikin asiakkaana. Motivointi on työskentelyä, jossa asioita ja tunteita nostetaan esille ja niistä keskustellaan. Työntekijällä tulee olla riittävästi rohkeutta ja aikaa käsitellä asiakkaan tunteita, koska jumiuttavat tunteet ja ennakkoluuloiset ajatukset sitovat asiakkaan voimavaroja. (Heino 2000: 31–33; Jokimies 2001: 72–73.)

Kun perhe on vastentahtoisesti lastensuojelun asiakkuudessa, se ei välttämättä tunnista ongelmaa sellaisena kuin se työntekijöille näyttäytyy. Asiakassuhdetta saattaa hallita jopa perheenjäsenten tai viranomaisten syytely tilanteesta. Suhtautuminen työntekijään ja työskentelyn tarpeeseen saattaa olla vaikeaa. Ongelmansa tiedostavakin asiakas saattaa heittäytyä passiivisen odottelevaksi työskentelyä ja työntekijää kohtaan. Motivoimisen haasteeksi jääkin vähentää asiakkaan kielteistä asennetta, auttaa asiakasta näkemään ongelma sekä lisätä asiakkaan halua muutostyöhön. (Rostila 2001: 73.) Muutostyössä asiakas tarvitsee työntekijää ja päinvastoin. Työskentelyn tavoitteiden onnistumisen kannalta asiakkaan olisi autettava työntekijää ymmärtämään tilannettaan ja toimia myös muutoksensa varsinaisena subjektina työntekijän tukiessa asiakasta muutostyössä. Asiakkaan tulisi innostua tavoitteidensa toteuttamiseksi antamaan apuaan työntekijälle. Tämä ei kuitenkaan onnistu, ellei työntekijä ole valmis ottamaan asiakasta yhteistyökumppaniksi. Motivoituminen työskentelyyn tarkoittaa sekä työntekijän että asiakkaan yhteistä ymmärrystä käsiteltävästä ongelmasta, työskentelytavoista sekä tavoitteista ja muutospyrkimyksistä. (Särkelä 2001: 33–34.)

4.3.2 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus rakennetaan yhdessä ja yhteistyössä. Vuorovaikutus ei voi olla yhdensuuntaista, vaikka ammatillisessa vuorovaikutuksessa työntekijä voi olla aktiivisempi kuin asiakas. Vuorovaikutus on yhdessä tekemistä ja yhdessä olemista. (Vilen – Leppämäki - Ekström 2002: 22, 31.) Vuorovaikutus on toimimista vastavuoroisesti asiakkaan kanssa. Vuorovaikutus on työntekijän perustaito asiakkaan auttamisprosessissa ja asiakkaan viestien ymmärtämisessä sekä rohkaistaessa häntä ongelmien selvittämisessä. Työntekijä tarvitsee empaattista kykyä ollessaan asiakkaan kanssa vuorovaikutuksessa. Empaattisen taidon hallinta auttaa työntekijää asiakassuhteissa, asiakkaan haastattelemisessa ja tiedon keräämisessä. Empaattisessakin vuorovaikutuksessa työntekijän on muistettava käyttää samaa kieltä asiakkaan kanssa. Abstraktinen ja ammattikieli torjuvat asiakasta vastaanottamasta työntekijältä apua ja estävät vuorovaikutuksen syntymisen. (Hepworth ym. 2006: 99–102.)

Avoin vuorovaikutusprosessi on asiakkaan elämäntilanteesta lähtevää ja asiakkaan aktiivista kohtaamista. Aktiivisessa kohtaamisessa lähdetään asiakkaan kokonaistilanteen selvittämiseen yhteistyössä asiakkaan ja muiden viranomaisten kanssa. Verbaalisessa vuorovaikutuksessa keinoina voivat olla neuvominen, työn selvien rajojen sopiminen, asioihin kannanottaminen ja huumori. Suurin osa asiakkaiden kanssa tehtävästä työstä on keskustelua ja jutustelua ja erilaisten asioiden puimista, joita asiakkaat pitävät merkityksellisenä. Vuorovaikutuksessa tärkeää ei ole menetelmän tai jonkin keskustelutekniikan osaaminen, vaan olennaista on oman toimintatavan tiedostaminen ja siihen perustuva avoin oppiva asenne. Keskeistä on perusorientaatiotasoa, esimerkiksi asiakkaan kompetenssia korostava, joka toimii rakentavan työskentelyperustan luomisessa. Tärkeää olisi havainnoida, millaista vuorovaikutusta asiakas toivoo ja on valmis vastaanottamaan. Kaikki asiakkaat eivät pidä viranomaistaholta tulevaa tuttavallista asennetta hyväksyttävänä. Vuorovaikutuksessa, kuten yleensä asiakastyössä, on asiakkaiden erilaisuus otettava huomioon. (Pohjola 1999: 85, 87–88; Perämaa: 62.)

Perhetyössä työntekijän rooli ja vuorovaikutustaidot ovat perhetyöntekijän kompetenssin keskeisiä elementtejä. Tämä johtopäätös nousee osittain perhetyön intervention kohteesta perhesuhteista, erityisesti äiti-lapsi-suhteesta ja siinä keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Perhetyössä kiinnitetään huomiota ilmiöihin ja seikkoihin, jotka näyttäytyvät näissä ihmisten välisissä vuorovaikutuksissa. (Myllärniemi 2007: 30.) Joskus asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus saattaa nousta itse

työskentelyn tavoitetta tai määränpäättää tärkeämmäksi. Työntekijän huolestunut ja ystävällinen lähestyminen on asiakkaille tärkeää ja työntekijän vuorovaikutustaidoilla nähdään myös olevan merkitystä positiivisten tulosten aikaansaamisessa (Cheetham 1992: 50.)

Hyvässä vuorovaikutuksellisessa suhteessa asiakas kokee, että työntekijä todella välittää siitä, mitä hänelle tapahtuu. Tällaisessa asiakassuhteessa työskentelystä tulee intensiivistä ja vastavuoroista näkökulmien vaihtoa. Vuorovaikutukseen liittyy myös asiakkaan ja työntekijän emotionaalinen merkityksellisyys; emotionaalisesti merkityksetön tai jopa vastenmielinen työntekijä tuskin herättää asiakkaan mielenkiinnon työntekijän esittämiä muutospyrkimyksiä kohtaan. Hyvä vuorovaikutus on työntekijän aitoa kiinnostusta työskennellä yhdessä asiakkaan kanssa. (Sipilä 2001: 38.) Asiakastyössä painottuukin, ei vain ammatillinen osaaminen, vaan myös kyky asettua toisen tunnetilaan ja olla empaattinen. Empaattisuus mahdollistaa aidon vuorovaikutuksen, jos työntekijä pystyy asettumaan katsomaan maailmaa asiakkaan silmin, kuulee itsensä toisen korvin ja kokee toisen tunteita. Ammatilliseksi työntekijän tekee se, että hän kykenee palamaan omaan auttajan rooliinsa ja kokee erillisyytensä asiakkaaseen ennen kuin ryhtyy ammatilliseksi toimijaksi. (Lindqvist 1992: 73–75.)

4.3.3 Yhteistyö

Yhteistyö mielletään yleensä viranomaisten kesken tapahtuvaksi toiminnaksi, ja ainoastaan yhteistyötarpeen ja aiheen on nähty nousevan asiakkaasta. Asiakkaan kokonaistilanteen selvittäminen ja huomioiminen vaatii kuitenkin yhteistoiminnallisuutta asiakkaan kanssa. Tämä ei tapahdu ilman yhteistä toimintaa asiakkaan kanssa. Yhdessä tekeminen on myös asiakkaan tilanteen katsomista resurssinäkökulmasta ongelman määrittelyn sijasta. Yhteistyössä asiakas voi kokea olevansa osallisena omassa asiassaan. (Pohjola 1999: 85–86.)

Yhteistyö tuo asiakkaalle oikeuksia ja velvollisuuksia. Asiakkaalla on oikeus itseään koskeviin asiakirjoihin ja omaa yksityiseen elämään. Yhteistyö ei vaadi koko elämän salaisuuksien kertomista työntekijälle. Asiakkaan osallisuus edellyttää mahdollisuuden intimitteettinsä säätelyyn. Vastapainoksi asiakas kantaa vastuunsa työskentelyn onnistumiseksi. Tämä edellyttää kuitenkin asiakkaan huomioimista voimavaroja omaavana yhteistyökumppanina. Asiakas ottaa vastuuta, niin paljon kuin hänen kykynsä ja tilanteensa siihen mahdollistaa. Yhteistyössä asiakas voi kokea omien toimintamahdollisuuksien lisääntyvän eikä oma asema ole uhattuna. Näin yhteistyö

vähentää vastareaktioiden syntymistä, joka vie sekä asiakkaan että työntekijän voimia ja resursseja. (Pohjola 1999: 86.)

Yhteistyö on erilaista jokaisessa asiakastilanteessa. Se, mikä toimii toisessa tilanteessa, ei välttämättä sovi enää uudessa tilanteessa. Työntekijän tulisi olla valmis menemään asiakaskohtaamisiin avoimena, uteliaana ja luopuen ennakkokäsityksistään. Tällaisissa tilanteissa asiakkaan kohtaaminen on aitoa ja yksilöllistä, mikä mahdollistaa hyvän yhteistyön rakentamisen. Jokaisen kohtaamistilanteen tulisi olla työntekijälle samalla oppimistilanne seuraavaa ajatellen. (Lindqvist 1992: 65.)

Usein lastensuojelussa puhutaan asiakkaista, jotka vastustavat työskentelyä ja jotka tekevät kaikkensa, jotta yhteistyö epäonnistuisi. Voidaan kuitenkin ajatella, ettei ole olemassa vastustavia asiakkaita, on vain joustamattomia työntekijöitä. Tätä ajatusta voidaan myös laajentaa näkökulmalla, jossa vastusta ei ole, on vain erilaisia tapoja toimia yhteistyössä. Näin ollen työntekijä toimii sen mukaan, mikä sopii palvelun käyttäjän näkökulmaan. Vastustaminen on ikään kuin asiakkaan tapa näyttää työntekijälle, miten he ajattelevat muutoksen tapahtuvan ja työntekijän tulee tarttua tähän ajatukseen ja reagoida siihen tarkoituksenmukaisesti. Asiakkaalle ei pidä tyrkyttää työntekijän omaa näkökulmaa, miten ongelma voitetaan ja millä keinoilla. Asiakkaan tulee saada itse kertoa, mitä hän haluaa. Kun työntekijä on yhteistyössä asiakkaaseen, on asiakas yhteistyössä työntekijään. Asiakkaan hyväksyessä työskentelyn tarkoitus, hän huomaa, että työntekijät ovatkin hänen puolellaan ja heidän ehdotuksensa saattavat olla jopa hyödyllisiä. (Parton - O'Byrne 2000: 61–62.)

4.3.4 Luottamus

Luottamussuhde rakentuu avoimuuden ja suoraan puhumisen maaperälle. Työskentelyn tulee olla niin läpinäkyvää, että työntekijä kykenee puhumaan vaikeistakin asioista, mutta toisaalta antaa asiakkaalle tilaa ja aikaa tuottaa asioita omaehtoisesti. Työskentelyn haasteeksi tuleekin suostutella ja motivoida asiakasta hyvään yhteistyöhön ja toisaalta kyetä puhumaan ikävistä ja epämieluisista asioista asiakkaan kanssa. Tästä hyvänä esimerkkinä huostaanoton esiin nostaminen, josta tulisi keskustella, mikäli sen uhka on olemassa. Muuten voi käydä niin, että se jää leijumaan epämääräisenä huolena, jota kukaan ei nimeä. Epämääräisyys herättää asiakkaassa väistämättä epäluuloa ja on luottamuksen rakentumisen esteenä. (Myllärniemi 2007: 30–31; Heino 2000: 34.)

Perhetyöntekijän avoimuus moneen suuntaan on välttämätöntä luottamuksen rakentamisessa. Toisaalla perhetyöntekijä havainnoi perhettä ja toisaalla on velvollinen kertomaan kaikesta näkemästään ja kuulemastaan sosiaalityöntekijälle. Näin perhetyöntekijä ei voi liittoutua kummankaan osapuolen kanssa, vaan hänen on toimittava tässä välissä avoimesti ja luottamuksellisesti molempiin suuntiin. Tässä korostuu työntekijän taito säädellä asiakassuhdetta akselilla ammatillisuus/etäisyys vs. kaveruus/läheisyys. (Myllärniemi 2007: 31.)

Luottamus asiakassuhteessa tarkoittaa asiakkaan kunnioittamista. Työntekijän ei tarvitse hyväksyä asiakkaan tekoja, mutta voi kuuntelemalla osoittaa ymmärrystä niitä tekijöitä kohtaan, jotka ovat johtaneet asiakkaan tekemiin ratkaisuihin. Ymmärtäminen ja kunnioittaminen eivät tarkoita asiakkaan huolehtimista ylhäältä alaspäin, vaan myös luottamusta asiakkaan kykyihin ja voimavaroihin ongelmien ratkaisemiseksi. Luottamuksen kokeminen saattaa olla asiakkaalle vaikeassa ja hallitsemattomassa elämäntilanteessa jopa toipumista edistävä kokemus. On tärkeää, että asiakas voi koko työskentelyn ajan luottaa työntekijän ammatillisuuteen, jolloin asiakas rohkenee kertoa hänelle vaikeitakin asioita. (Vilen ym. 2002:48–49.)

Vaitiolovelvollisuus on yksi luottamuksellisen suhteen elementti. Asiakkaan kannalta luottamuksen rakentumisessa keskeistä on kuitenkin luottamus siihen, että yhdessä pyritään asiakkaan hyvään ja suhteessa ei tehdä mitään osapuolia loukkaavaa. Lastensuojelun asiakkaina on paljon sellaisia henkilöitä, joilla ei ole ollut elämässään kovin montaa luottamuksellista ihmissuhdetta. Tällöin on epärelevanttia odottaa, että asiakas myöskään luottaisi työntekijään. Tämän lähtökohdan ymmärtäminen on työntekijälle tärkeää, koska juuri työntekijän tulee tehdä aloite luottamuksellisen asiakassuhteen rakentamisessa, joka voi viedä aikansa. Luottamus voitetaan hyvin rakennetun yhteistyön aikana. (Särkelä 2001: 34–36.)

5 KIINNITTYMINEN

Vantaan intensiiviperhetyössä käytetään kiinnittymisen käsitettä pohdittaessa asiakassuhteeseen aloittamiseen liittyvää problematiikkaa. Määritelmä tulee tutkimuskohteesta, jolloin on luonnollista, että sitä käytetään tässä opinnäytetyössä. *Kiinnittymisen* käsitettä ei ole juurikaan käytetty perhe- ja sosiaalityötä käsittelevässä kirjallisuudessa. Kiinnittyminen liittyy pääasiassa lapsen ja aikuisen välisen

kiintymyssuhteen käsitteeseen (ks. Kalland – Sinkkonen 2003). Yleisesti kirjallisuudessa käytetään asiakassuhdetta kuvaavissa ilmauksissa käsitettä sitoutuminen. Kiinnittymisen määritelmä kuvaa kuitenkin hyvin sitä, mitä sillä haetaan tässä opinnäytetyössä. Sana kiinnittää kertoo, että jotakin halutaan tai ollaan kiinnittämässä johonkin. Tavoitteena on useimmiten sellainen kiinnittyminen, ettei se irtoa ilman perusteltua syytä.

Kiinnittymisen määritelmän voi perustella myös sillä, että eräissä tutkimuksissa on yleisesti käytetty ilmaisu korvattu kirjoittajien määrittelemällä sanalla. Artikkelissa, jossa käsitellään sosiaalityön kohtaamisia asiakkaiden kertomana (Kulmala – Valokivi – Vanhala 2003), sitoutumisen ja sitoutumattomuuden käsite on korvattu sanalla liittoutuminen. Liittoutumisen määrittelyyn artikkelin kirjoittajat päätyivät tarkastellessaan sitoutumista asiakashaastattelujen kautta, jossa sosiaalityön tehtävien toteutumisen paikkana on asiakkaan ja työntekijän välinen kohtaaminen ja yhteistyö. Artikkelissa tarkastellaan sitoutumisen astetta ja tapaa liittoutumisen käsitteen avulla, joka kirjoittajien mukaan esiintyi haastatteluissa erilaisina variaatioina. Liittoutuminen kuvasi kirjoittajien mukaan tutkittavaa ilmiötä paremmin kuin sitoutuminen. (Kulmala ym.: 132–133.) Korvaavalla sanalla ei siis välttämättä luoda jotakin uutta teoriaa, vaan kuvataan tuttuakin ilmiötä tutkimukseen paremmin istuvalla sanalla.

Kiinnittymisessä onkin ehkä kyse niistä tekijöistä, jotka myötävaikuttavat asiakassuhteen luomiseen. Tässä opinnäytetyössä on hyvään asiakassuhteen luomiseen liittyvät tekijät on tiivistetty teemoihin: motivointi, vuorovaikutus, yhteistyö sekä luottamus.

6 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksen viitekehys ja konteksti on perhetyö ja siihen liittyvä asiakassuhteen luominen. Perhetyötä tarkastellaan tehostetun perhetyön näkökulmasta. Tällöin asiakassuhdetta joudutaan tarkastelemaan viitekehuksesta, jossa asiakassuhde perustuu tilanteeseen, jossa ulkoinen uhka ohjaa asiakkaan toimintaa. Tarkastelussa huomioidaan se, miten asiakas toimii tilanteessa, jossa hän on ikään kuin vapaaehtoisena pakon edessä (ks. Heino ym. 2000).

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksinä on selvittää:

- Mitkä tekijät edesauttavat tai ehkäisevät perhetyöntekijöiden näkemyksen mukaan perheen kiinnittymistä intensiiviperhetyöhön?
- Millaisia perhetyön menetelmiä on käytetty niissä perheissä, jotka kiinnittyivät intensiiviperhetyöhön hyvin tai erittäin hyvin?

Täydennän tutkimuskysymyksiä seuraavien alakysymysten kautta:

- Kuinka moni perheistä kiinnittyi hyvin tai erittäin hyvin intensiiviperhetyöhön hankkeen ensimmäisen puolen vuoden aikana?
- Millaisia perhemuotoja intensiiviperhetyöhön ohjautui?
- Millaisia vaikeuksia/ongelmia intensiiviperhetyöhön ohjautuneilla lapsilla on intensiiviperhetyön tulovaiheessa?

Ennako-oletuksena on, että perheiden kiinnittyminen intensiiviperhetyöhön on vähäistä ja, että huostaanoton uhan vaikutus tulee esiin ehkäisevänä tekijänä.

Tutkimuksessa käytetään aineistona kahdenlaista lomakekyselyä: suljettua ja avoimia kysymyksiä. Aineiston keruussa hyödynnetään intensiiviperhetyössä joka tapauksessa tuotettavia dokumentteja, kuten tulotilanteen kartoituslomaketta. Avoimien kysymysten kautta tavoitteena on antaa perhetyöntekijöille mahdollisuus tuoda esiin omia näkemyksiä ja tuoda tutkimukseen tätä kautta elävyyttä. Tarkastelun kohteena on intensiiviperhetyön alkuvaihe.

6.1 Aineiston keräämiseen liittyvät valinnat

Opinnäytetyö sijoittuu tässä Vantaan intensiiviperhetyön yksikköön. Aineisto on kerätty intensiiviperhetyön työntekijöiltä. Tutkimuksen kohde on kiinnittymisen ilmiö. Aineisto on kerätty kyselylomakkeita hyväksikäyttäen.

Kritiikkinä voidaan tässä vaiheessa todeta, että perhetyössä on tuotettu liian paljon tutkimuksia työntekijänäkökulmasta, heitä haastatellen ja heidän kauttaan toimintaa arvioiden. Sosiaalialan tutkimuskentällä tehdään vähän tutkimuksia, joissa asiakkaan ääni ja ymmärrys pääsevät esille. Mönkkönen (2002: 53–55) käyttää ilmaisua asiantuntijaorientaatio ilmiöstä, jossa asiantuntijan ja maallikon suhteessa ovat taidot ja informaatio epätasapainossa, mikä tekee toisesta asiaan nähden auktoriteetin. Vaarana asiantuntijakeskeisyydessä on ihmisen toiminnan tarkasteleminen irrallaan hänen sosiaalisista yhteyksistään. Asiakas ei saa täysivaltaisen toimijan roolia, jossa

hän toimisi eri tilanteissa eri tavalla ja loisi itsestään selontekoja erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Asiantuntijakeskeisyydessä asiakas ja hänen toimintansa määrittävät työntekijän kautta.

Työntekijä valintaa aineiston keruukohteena puoltaa kuitenkin se tosiasia, että intensiiviperhetyön toiminta käynnistyi 2.5.2007 ja aikataulullisesti opinnäytetyön aineisto piti olla kerättynä viimeistään syksyn 2007 aikana. Tietoisena siitä, että intensiiviperhetyöhön ohjautuvat perheiden lapset ovat joko huostaanoton uhan alla tai huostaanoton purkuvaiheessa, päädyttiin valitsemaan vastaajiksi perhetyöntekijät ja niin aineisto kerättiin heiltä. Perheiden haastattelu olisi vaatinut ajan siihen, että heille olisi pitänyt jättää mahdollisuus tutustua tutkimustarkoitukseen ja sen motiiveihin. Arkaluontoista ongelmaa tutkittaessa kentälle pääsyä ja kontaktin ottoa helpottaa, jos ensikosketus tutkittaviin tapahtuu vaiheittain. Luottamuksen rakentaminen haastateltaviin on myös eettinen kysymys. Haastateltavalle tulee antaa aikaa rakentaa ymmärrys siitä, että tutkimus on erillään itse perhetyöstä, sen tavoitteista ja siihen sitoutumisesta. Tämä vie luonnollisesti aikaa eikä tähän ollut aikataulullisesti tällä kertaa mahdollisuutta. (Grönfors 1985: 58.)

Opinnäytetyön aineisto kerättiin kyselylomakkeilla. Opinnäytetyön aineistoa alettiin kerätä heti toiminnan alettua, ensimmäisestä perheestä alkaen. On selvää, että toiminnan alkuvaiheessa perhetyöntekijät tarvitsevat työrauhan työskentelyn alkuun saattamisessa ja toisiinsa tutustumisessa. Tämän opinnäytetyön valmistuessa intensiiviperhetyön yksikkö on ollut toiminnassa vuoden. Uskoisin, että tämä olisi paras ajankohta tehdä työntekijöille ensimmäiset haastattelut arvioidessa sen toimintaa. Tämä jääköön kuitenkin seuraavalle tutkijalle.

6.2 Aineiston keruu

Intensiiviperhetyö toimii toistaiseksi pilottihankkeena Vantaalla. Hanketta arvioidaan säännöllisin väliajoin erikseen sovituissa kokoonpanoissa. Arvioinnin yhtenä ajatuksena on intensiiviperhetyön tarpeellisuuden ja sen jatkumisen arviointi. Intensiiviperhetyön työntekijät ovat olleet alusta alkaen tietoisia hankkeen arvioinnista ja he ovat lupautuneet sitoutumaan omalta osaltaan työn arviointiin. Työntekijöiden tietoisuus hankkeen arvioinnista sekä meneillään oleva pilotoinnin arviointi ovat osaltaan helpottaneet tutkijan työtä. Työntekijät ovat olleet todennäköisemmin suostuvaisempia vastaamaan erilaisiin kyselyihin, kun heillä on jo lähtökohtaisesti tiedossa oman työn arvioinnin merkitys hankkeen jatkumiseksi.

Tutkimuksen aineisto on kerätty kyselylomakkeita käyttäen. Olen kartoittanut intensiiviperhetyössä olleiden perheiden kiinnittymistä työskentelyyn sekä heidän kanssaan käytettyjä menetelmiä. Tarkastelun ajankohta on 2.5.–30.11.2007, mikä on ollut intensiiviperhetyön hankkeen ensimmäinen puoli vuotta. Olen pyytänyt, että tänä aikana kyselyyn vastattaisiin jokaisesta perheestä, jonka kanssa on käyty alku- ja ensimmäinen välineuvottelu. Näiden neuvottelujen välinen aika on arviolta kuukausi, minkä katsotaan työskentelyn alkuvaiheeksi. Intensiiviperhetyö on jaksoteltu aloitus-, työskentely- ja lopetusvaiheisiin (Intensiiviperhetyö raportti 12/07).

Olen ollut kerran tapaamassa intensiiviperhetyöntekijöitä selostaen heille tutkimusta ja lomakkeiden täyttämistä. Tapaamisessa oli koko työyksikkö ja kävimme yhdessä läpi kaikki tutkimukseen liittyvät lomakkeet. Tapaamisessa lomakkeita muokattiin jonkun verran ymmärrettävämmäksi sekä korjattiin muutama käsite. Sovimme tapaamisessa, että lähetän lomakkeet intensiiviperhetyön yhteiseen sähköpostilaatikkoon, josta työntekijät tulostivat niitä tarpeen mukaan. Kyselylomakkeiden mukana lähetin myös saatekirjeen (liite 1), jossa kerron lyhyesti opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteet sekä ohjeet lomakkeiden täyttämiseksi. Saatekirjeessä oli myös yhteystietoni mahdollisia lisäkysymyksiä ajatellen. Saatekirje oli koko aineiston keruuaajan työntekijöiden saatavilla. Selkeällä ohjeistuksella sekä suullisesti että kirjallisesti, olen pyrkinyt siihen, että kaikki perhetyöntekijät osasivat täyttää kyselylomakkeet ja ymmärsivät sinä esitetyt kysymykset (vrt. Toivonen 1999: 105).

Lomakkeita on yhteensä kolme kappaletta. Kaksi lomakkeista on laadittu tätä opinnäytetyötä varten. Yksi lomakkeista on lapsen/nuoren tulotilanteen kartoituslomake (liite 2), joka on intensiiviperhetyön jatkuvassa käytössä ja laadittu intensiiviperhetyön käyttöön. Tulokartoituslomake on suunniteltu intensiiviperhetyön arviointiryhmässä ja perhetyöntekijä täyttää sen jokaisesta intensiiviperhetyön asiakkuudessa olevasta perheen lapsesta yhteistyössä vastaavan perhetyöntekijän kanssa. Samaan lomakkeeseen kerätään myös vanhempien tiedot. Lomakkeessa kerätään perustietoa lapsesta, nuoresta ja perheestä sekä tietoa intensiiviperhetyön edeltävistä lastensuojelullista toimenpiteistä sekä olosuhteisiin liittyvistä seikoista, kuten kasvatukseen ja huolenpitoon liittyvistä vaikeuksista, päihteiden käytöstä ja väkivaltakokemuksista. Tarkoitukseni on hyödyntää jo olemassa olevaa tietoa perheistä ja käyttää valmista dokumenttia. Lomakkeet sain käyttööni ilman mitään perheen tunnistetietoja tai tietoa siitä missä sosiaaliasemalla he ovat asiakkaina. Näin asiakasperheet pysyivät minulle tunnistamattomina.

Olen kytkenyt tulokartoituslomakkeen tutkimukseeni sellaisenaan, ja pyytänyt perhetyöntekijöitä lisäämään siihen ennalta sovituin koodinumeroin ne menetelmät, joita he ovat perheen kanssa käyttäneet työskentelyn alkuvaiheessa. Numero on lisätty niiden olosuhteiden viereen, joihin perhetyöntekijät ovat tarkoittaneet menetelmän kohdistuvan. Intensiiviperhetyön alkuvaiheessa käytettävät menetelmät olen saanut intensiiviperhetyöntekijöiltä. Olen numeroinut ne 1-12 (liite 3) ja käyttänyt kahdessa menetelmässä käsitettä laaja/suppea, joka tuli intensiiviperhetyöntekijöiden määrittelemänä. Numerointi ei perustu menetelmien mahdolliseen käytettävyyteen tai tärkeyteen, vaan se on tehty täysin vapaasti listaten.

Lomakkeessa 3 pyydetään perhetyöntekijää määrittelemään asteikolla 0-10 perheen kiinnittymistä intensiiviperhetyöhön työskentelyn alkuvaiheen aikana (liite 4). Asteikossa 0 tarkoittaa, ettei perhe kiinnittynyt lainkaan ja asteikon 10 tarkoittaa sitä, että perhe kiinnittyi erittäin hyvin tiiviiseen työskentelyyn. Asteikon käyttöä perustelen sillä, että asteikosta tutkija saa suhteellisen nopeasti käsityksen siitä intensiivisyydestä, millä perhe kiinnittyi työskentelyyn. Asteikkokysymystä käytetään perhetyössä monessa eri tilanteessa silloin, kun halutaan arviointia lapsen, nuoren tai perheen eri elämänvaiheista. Asteikon käyttö on näin tuttua perhetyöntekijöille.

Lomakkeessa 4 on kaksi avointa kysymystä (liite 5), joissa perhetyöntekijöitä pyydetään kertomaan, mitkä tekijät edesauttoivat tai ehkäisivät perheen kiinnittymistä intensiiviperhetyöhön. Tavoitteena on saada tietoa perhetyöntekijöiden omista käsityksistä perheen kiinnittymiseen liittyen. Avoimet kysymykset sopivat käytettäväksi erityisesti silloin, kun halutaan antaa vastaajien ilmaista itseään omin sanoin, luotetaan vastaajien tietämykseen aiheesta sekä halutaan tunnistaa vastaajien motivaatioon liittyviä seikkoja ja toiminnan viitekehystä. Avointen kysymysten kautta on mahdollisuus saada esiin sitä, miten perhetyöntekijät itse hahmottavat ja jäsentävät asiakkaan kiinnittymiseen liittyvää ilmiötä. (vrt. Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2002: 188; Alasuutari 2001: 83.) Vaikka avointen kysymysten kautta halutaan saada esille vastaajien omia näkemyksiä tutkittavasta ilmiöstä, tulee kysymykset esittää selkeästi ja samalla tavalla jokaiselle tutkittavalle. Huomioitavaa on, että tästä huolimatta tutkittavat saattavat tulkita kysymykset omasta inhimillisestä näkemyksestään käsin. (vrt. Toivonen 1999: 105.)

Avoimiin kysymyksiin vastatessaan perhetyöntekijät todennäköisesti prosessoivat perheen kanssa toteutettua työtä. Prosessointi ei välttämättä näy vastauksissa, mutta saattaa herättää kunkin vastaajan kohdalla pohdintaa perheen kanssa työskentelystä. Perhetyöntekijät saivat halutessaan vastata kysymyksiin myös työparin kanssa

yhdessä. Tällöin avoin kysymys on yksi reflektoinnin väline perhetyöntekijöiden yhdessä arvioidessa perheen kiinnittymistä työskentelyyn ja omaa työskentelyään siinä.

Perhetyöntekijät olivat liittäneet aina kutakin perhettä dokumentoivat lomakkeet samaan nippuun, jossa olivat niin avoimet kuin suljetut kysymysvastaukset. Lomakkeet palautettiin sovitusti anonyymina, ilman perheiden tunnistetietoja. Sovimme perhetyöntekijöiden kanssa, ettei myöskään perhetyöntekijöiden tarvitsisi liittää omaa nimeään vastauslomakkeisiin ja näin suurin osa oli tehnytkin. Ne työntekijät, jotka palauttivat lomakkeet omilla nimillään, eivät olleet kirjanneet nimeään itse lomakkeisiin enkä minä sitä niihin siirtänyt. Asiakasperheiden tai työntekijöiden tunnistamisella ei ole opinnäyteyöni kannalta merkitystä. (ks. Clarkeburn – Mustajoki 2007: 84.) Annoin jokaiselle perheelle kirjaimen (A, B, C jne.), jolla merkitsin yhtä perhettä koskevat lomakkeet, jotta ne eivät vahingossakaan sekoittuisi toisiinsa.

6.3 Aineiston analyysi

Analyysi on jaettu kahteen osaan: avointen ja suljettujen kysymyslomakkeiden analyysiin. Avoimet kysymykset (liite 5) on käsitelty kvalitatiivisen sisällönanalyysin keinoin. Suljettujen kysymysten (liitteet 2 ja 4) analysoinnissa on käytetty tilastoihin soveltuvaa Excel-ohjelmaa. Avointen ja suljettujen kysymysten kautta saatu aineisto tukee ja täydentää toisiaan ja on myös rikastuttanut aineiston tarkastelua. (vrt. Tuomi-Sarajärvi 2003; Alasuutari 2001.)

6.3.1 Avointen kysymysvastausten analyysi

Avoimet kysymykset on käsitelty sisällön analyysin keinoin. Sisällönanalyysin keskeisenä ongelmana voidaan nähdä olevan tutkijan omat valinnat aineiston tulkinnassa. Vaarana on, että tutkija luokittelee aineistonsa jonkun etukäteen harkitun mallin mukaisesti, mikä saattaa olla hyvinkin joustamatonta tuloksen suhteen. Tutkijan omat ennakkoluulot saattavat myös ohjata aineiston tulkintaa. Näiden ongelmien välttämiseksi ja luotettavuuden varmistamiseksi aineistoa tulisi lähestyä tarkoituksenmukaisen teoreettis-metodologisen näkökulman kautta. (ks. Alasuutari 2001; Eskola – Suoranta 2005; Tuomi- Sarajärvi 2003; Toivonen 1999) Olen lähestynyt avoimia kysymysvastauksia asiakassuhteen luomiseen liittyvän teorian kautta. Asiakassuhteen teoria on myös toiminut keskeisenä tukena aineiston tulkinnassa ja aineiston teemojen esiin nostamisessa. Aineiston teemoittelu on tehty teorian ja

tutkimusasettelun mukaisesti, jotta omat ennakko-oletukset tai kokemukset eivät olisi ohjanneet aineiston analyysiä. Teemoihin luokittelu on kuitenkin edellyttänyt kontekstisidonnaista ymmärrystä siitä, mitä lastensuojelutyössä oletetaan jollain asialla tarkoitettavan. Aineiston luokittelun luotettavuutta on todennäköisesti lisännyt se, että tutkijalla on kokemusta lastensuojelutyöstä.

Avoimia kysymysvastauksia tuli yhteensä 15 kappaletta. Aineistoa kerättiin 2.5–30.11.2007 välisen ajan, joka oli myös intensiiviperhetyön ensimmäinen puoli vuotta toiminnassa olemisesta. Tänä aikana intensiiviperhetyössä työskenneltiin yhteensä 15 eri perheen parissa, joten vastausten määrä aloittaneista asiakkaista oli 100 %. Aineistona 15 perhettä on pieni määrä, mutta laadullisessa tutkimuksessa tutkimusyksiköiden määrä ei ole ratkaisevaa tutkimuksen onnistumisen kannalta. Laadullinen tutkimus voi perustua aineistoon, joka on kerätty tarkoituksenmukaisesta näytteestä ja voi silloin perustua suhteelliseen pieneen tapausmäärään. Aineiston tehtävänä on auttaa tutkijaa rakentamaan käsitteellistä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Tässä opinnäytetyössä se tarkoittaa perheiden kiinnittymiseen intensiiviperhetyöhön sekä asiakassuhteen luomiseen liittyvän ilmiön ymmärryksen rakentamista. (Alasuutari 2001: 38–39; Eskola-Suoranta 2005: 61–62.)

Kirjoitin käsinkirjoitetut vastaukset uudelleen tietokoneella sanasta sanaan samalla tavalla. Laitoin erillisille papereille tekijät, jotka edesauttoivat perheen kiinnittymistä ja tekijät, jotka ehkäisivät perheen kiinnittymistä intensiiviperhetyöhön. Molemmista tekijöistä tekstiä tuli kohtuullisesti tai vain tyydyttävästi; edistäviä tekijöitä neljä ja puoli sivua ja ehkäiseviä tekijöitä kaksi ja puoli sivua, rivivälin ollessa 1,5. Tekstit olivat pääasiassa kirjoitettu luettelomaisesti ja lyhyitä lauseita käyttäen. Lyhyet vastaukset näyttivät ensisilmäykseltä siltä, ettei niissä juurikaan ollut eroavaisuuksia. Tarkemmin luettuani huomasin, että lyhyistä lauseista huolimatta perhetyöntekijät olivat tuoneet lauseisiin hyvinkin paljon erilaisia näkemyksiä ja ajatuksia kiinnittymiseen vaikuttavista tekijöistä.

Luin puhtaaksi kirjoittamia tekstejä useaan kertaa läpi, keskittyen ensin toiseen tekijään ja sitten toiseen. Tämän jälkeen vertailin tekstejä toisiinsa. Huomasin, että teksteistä erottui kahden suuntaisia vastauksia; niitä, jotka olivat kiinni vanhemmista ja niitä, jotka olivat kiinni perhetyöntekijöistä tai heidän käyttämistään menetelmistä. Tämä oli ensimmäinen karkea analyysi, jonka jälkeen halusin mennä vielä syvemmälle tekstissä. Luettuani useaan kertaan tekstit aloin alleviivaamaan niistä eri värikynillä samanlaisia ilmiöitä. Tätä voidaan kutsua eräänlaiseksi koodaukseksi, jonka avulla jäsensin tekstiä ja pystyin hahmottamaan kuinka monessa kohtaan tekstiä esiintyi samanlaisia tekijöitä.

Koodauksen avulla aloin hahmottaa tekstistä samankaltaisia teemoja. Aineiston teemoittelussa auttoi asiakassuhteen teoria ja siihen liittyvät käsitteet; motivointi, vuorovaikutus, yhteistyö ja luottamus. Kuitenkin pyrin koko aineiston tarkastelun ajan pitämään mielessä, että tarkoituksena on ensisijaisesti tutkia itse tekstiä, sen sisältöä ja miten työntekijät sen kautta jäsentävät kiinnittymisen ilmiötä. (vrt. Alasuutari 2001: 120–121.) Koska tarkoitukseni oli hakea kiinnittymistä määritteleviä tekijöitä, ei sitä mitä eri perheissä sillä tarkoitettiin, saatoinkin alleviivata samankin perheen kohdalla useita erilaisia tekijöitä. Tarkastelin kuitenkin myös sitä, miten kiinnittymisen tekijät näkyivät vastauksissa perheittäin.

Tein teemoittelun mukaiset taulukot, jotta sain näkyviin kaikki löytämäni ilmiöt ja pystyin vielä tarkistamaan, että ne vastasivat teemoitteluani. Kaikki muut teemojen ulkopuolelle jäävät tekijät jätin pois. On huomattava, että aineiston tekstiä ei ollut kovin paljoa, joten ulkopuolelle ei jäänyt merkittävää määrää aineistoa. Esittelen tuloksissa tekemäni taulukot, jolloin lukija pystyy seuraamaan päättelyäni siitä, mikä lause kuuluu mielestäni kunkin teeman alle. Tämä lisää tulosten läpinäkyvyyttä ja tuo lukijan lähelle keräämääni aineistoa. (Tuomi – Sarajärvi 2003: 94–95, 138.)

6.4 Suljettujen kysymysvastausten analyysi

Suljetut kysymysvastaukset on analysoitu Excel-tilin avulla, josta on saatu laskettua yhteissummia, keskiarvoja ja prosenttiosuuksia. Vastaukset löytyvät tulotilanteen kartoituslomakkeelta (liite 2) eli yleisesti intensiiviperhetyön käytössä olevalta lomakkeelta, johon perhetyöntekijät täyttivät lasten ja vanhempien perustiedot, intensiiviperhetyötä edeltäviä päätöstietoja sekä intensiiviperhetyötä edeltäviä olosuhdetietoja. Olosuhdetiedoissa haetaan vastauksia muun muassa lapsen kasvatukseen sekä hoitoon ja vanhemmuuteen liittyvistä ongelmista, perheenjäsenten päihteidenkäytöstä ja väkivaltakokemuksista jne. Olosuhdetietojen perään perhetyöntekijät ovat merkinneet numeroin, mitä menetelmiä (liite 3) he ovat lapsen ja vanhemman kanssa käyttäneet suhteessa perheessä esiintyviin ongelmiin ja vaikeuksiin. Tulotilanteen kartoituslomakkeen sekä käytettyjen menetelmien lisäksi olen pyytänyt perhetyöntekijöitä määrittelemään asteikkokysymyksen (liite 4) kautta perheen kiinnittymistä intensiiviperhetyöhön alkuvaiheen aikana. Asteikkokysymykseen perhetyöntekijät ovat vastanneet ympyröimällä kiinnittymistä kuvaavan numeron asteikon ollessa 0-10, jossa 0 tarkoittaa, ettei perhe kiinnittynyt lainkaan ja 10 tarkoittaa, että perhe kiinnittyi erittäin hyvin tiiviiseen työskentelyyn.

Tulotilanteen kartoituslomakkeita täytettiin kaikista perheistä, jotka olivat intensiiviperhetyön asiakkuudessa tutkimuksen tarkastelun aikana. Tänä aikana asiakkuudessa oli yhteensä 15 perhettä. Perhetyöntekijät täyttivät tulotilanteen kartoituslomakkeen 15 perheen kaikista lapsista, joita oli yhteensä 40. Asteikkokysymyslomake oli perhekohtainen, joten näitä sain yhteensä 15 kappaletta. Lomakkeiden vastaukset on viety Excel-taulukkoon, jonka avulla saadut tulokset on analysoitu. Tulotilanteen kartoituslomake on viety Excel-taulukkoon sellaisenaan, jonka avulla on yhteenlaskettu kaikkien lasten ja vanhempien perus- sekä olosuhtetiedot ja saatu näin selville millaisia perherakenteita intensiiviperhetyöhön ohjautui ja millaisia olosuhteita eli ongelmia perheillä esiintyi lukumääräisesti.

Excel-taulukkoon on viety tulotilanteen kartoituslomakkeen olosuhteita kuvaavien tekijöiden rinnalle intensiiviperhetyön alkuvaiheessa käytettyjä menetelmiä. Näin saadaan näkyviin, mitä menetelmiä perhetyöntekijät ovat käyttäneet kunkin perheessä esiintyneen ongelman yhteydessä. Excelin avulla on laskettu myös kaikkien menetelmien käyttöaste.

Opinnäytetyöni tutkimuksen yhtenä tarkoituksena on selvittää millaisia menetelmiä on käytetty niissä perheissä, jotka kiinnittyivät hyvin tai erittäin hyvin intensiiviperhetyöhön. Tämän vuoksi olen vienyt Exceliin omana taulukkona sekä perheiden kanssa käytetyt menetelmät sekä perheiden sitoutumisen asteen asteikkokysymyslomakkeesta ja ristiintaulukoinut näistä saadut tulokset. Asteikon vastausluokat 0-10 olen yhdistänyt ja määritellyt ne kuvaamaan sitoutumisen astetta termeillä: ei lainkaan (luokka 0), erittäin heikosti (luokat 1 ja 2), jonkin verran (luokat 3 ja 4), tyydyttävästi (luokat 5 ja 6), hyvin (luokat 7 ja 8) sekä erittäin hyvin (luokat 9 ja 10). Näin numeerinen vastaus on saatu kuvaaman paremmin sitoutumisen astetta kuin pelkän numeron käyttö.

7 TULOKSET

Aineiston tulokset tuodaan esille kolmessa osassa. Avokysymysvastaukset on tuotu esille sekä aineistolähtöisesti että teorialähtöisesti. Avokysymysvastausten tulokset on näissä molemmissa jaettu kahteen osaan; kiinnittymistä edesauttaviin ja kiinnittymistä ehkäiseviin tekijöihin. Tuloksista kolmas osa tuodaan esille tulokartoitus- ja asteikkokysymys vastauksista, jotka on viety Excel-taulukkoon ja saatu tätä kautta lukumääräisiä tuloksia.

7.1 Työntekijöiden näkemyksiä asiakassuhteen kiinnittymisessä

Avokysymyksessä kysyin perhetyöntekijöiltä heidän näkemyksiään siitä, mitkä tekijät edesauttoivat ja ehkäisivät perheiden kiinnittymistä työskentelyyn. Kiinnittymistä edesauttaviin tekijöihin perhetyöntekijät olivat vastanneet runsaammin kuin ehkäiseviin tekijöihin. Olin kuitenkin positiivisesti yllättynyt, että perhetyöntekijät olivat vastanneet molempiin kysymyksiin huolimatta siitä, oliko perhe heidän näkemyksensä mukaan kiinnittynyt tai ei kiinnittynyt työskentelyyn. Tuon ensin esiin vastaukset, jotka koskivat kiinnittymistä edesauttavia tekijöitä.

7.1.1 Kiinnittymistä edesauttavat tekijät

Kiinnittymistä edesauttaviin tekijöihin perhetyöntekijät olivat vastanneet 15 perheen kohdalla eli kaikkien niiden perheiden osalta, jotka olivat intensiiviperhetyön asiakkuudessa opinnäytetyön aineiston keräämisen ajan 2.5.–30.11.2007. Kahden perheen kohdalla vastauksena oli vain kaksi lausetta, kun lähes kaikissa muissa vastauksena oli viisi tai useampi lause.

Kiinnittymistä edesauttaviksi tekijöiksi perhetyöntekijät olivat todenneet runsaasti vanhemmista kiinni olevia tekijöitä; heidän persoonallisuuttaan, kykyä tai halua puhua, vanhempien huolta lapsista, halua muutokseen ja motivoitumista intensiiviperhetyöhön. Kiinnittymistä edesauttavasti vaikuttavat tekijät olivat näissä vastauksissa kiinni siis vanhemmista, miten he toimivat suhteessa intensiiviperhetyöhön ja perhetyöntekijöihin. Vastauksista vain yhden perheen kohdalla ei ollut yhtään mainintaa vanhempien toiminnan vaikutuksesta kiinnittymiseen. Toinen selkeä jako vastauksissa koski perhetyöntekijöiden toimintatapaa ja perhetyössä käytettäviä menetelmiä. Jos vastauksia olisi tarkastellut vain lauseittain eikä perheittäin, niin perhetyöntekijöiden toimintatapaa ja perhetyössä käytettäviä menetelmiä oli vastauksissa ylivoimaisesti vähemmän kuin niitä vastauksia, jotka joko suoraan tai välillisesti koskivat vanhempia. Perheittäin tarkasteltuna tämä ero kapeni ja kahdeksan perheen kohdalla perhetyöntekijöiden toimintatavalla ja menetelmillä oli ollut merkitystä kiinnittymistä edesauttavasti.

Vanhempien persoonallisuus

Vanhemman persoonallisuus tuli esille kahden perheen kohdalla. Näissä perheissä kiinnittymistä edesauttaviksi tekijöiksi oli kuvattu vanhemman rohkeutta ja avoimuutta puhua suoraan vaikeuksista ja ongelmista, vanhemman olevan verbaalisesti lahjakas ja huumorintajuinen sekä vanhemman olevan tunne-elämältään impulsiivinen.

Vanhempien kyvyllä tai halulla keskusteluun nähtiin olevan yhteys kiinnittymiseen edesauttavasti neljän perheen kohdalla. Näissä perheissä vanhemmalla on ollut tarve ja kiinnostus keskusteluihin ja puheyhteyteen toisten aikuisten kanssa. Eräs vanhempi oli suorastaan nauttinut siitä, mitä useimmalle sai kertoa asioistaan. Lisäksi keskusteluhalu saattoi perhetyöntekijöiden mukaan liittyä perheen klikkiytyneeseen tilanteeseen, siten että vanhemmilla oli tarve tuoda omaa näkökulmaansa esille. Yhden perheen kohdalla keskustelut sinänsä kiinnittivät perhettä intensiiviperhetyöhön.

Perhetyöntekijöiden toimintatavat

Kahdeksan perheen kohdalla tuli esille, että perhetyöntekijöiden omalla toimintatavalla ja perhetyössä käytettävillä menetelmillä oli kiinnittymistä edesauttavaa merkitystä. Perheelle annettiin mahdollisuus tuoda oma ääni kuuluviin toiveissa, tavoitteissa ja menetelmissä. Useiden kotikäyntien ja ajan antaminen tutustumiseen ja asioiden pohtimiseen lisäsivät kiinnittymistä intensiiviperhetyöhön. Yhden perheen kohdalla tällaista ajan kanssa keskustelua kuvattiin sanalla ”kahvikuppi – malli”, jossa perheen kanssa oli juteltu niitä näitä tutustumiseen liittyen. Kiinnittymistä edesauttavaksi nähtiin myös vaikeisiin asioihin eteneminen pehmeästi ja perheen hyviä puolia tukien. Menetelmien vähäinen käyttäminen työskentelyn alussa, kuvattiin kiinnittymistä edesauttavaksi tekijäksi. Yksilö- ja yhteiskeskustelut perheen kanssa tuntuivat myös kiinnittävän perheitä työskentelyyn sekä konkreettisen tuen antaminen ja yhdessä tekeminen. Luottamuksen syntymistä asiakkaan ja työntekijän välillä kuvattiin kolmen perheen kohdalla, mutta lauseista ei käy ilmi, kumman toiminnasta oli kysymys, asiakkaan vai työntekijän.

Vanhempien huoli lapsista ja motivaatio

Vanhempien huoli lapsista, halu muutokseen ja motivaatiolla yleensä nähtiin olevan yhteys kiinnittymistä edesauttaviin tekijöihin 11 perheen kohdalla. Perhetyöntekijät kuvasivat vanhemman tai molempien vanhempien halua saada lapset kotiin, huolta lapsesta tai nuoresta tai koko perheen halua saada apua perheen tilanteeseen. Motivoinnin merkitystä kiinnittymistä edesauttavasti kuvattiin rikkaasti ja monipuolisesti. Motivointi liittyi vastauksissa osittain myös haluun muutosta kohtaan ja huoleen lapsesta. Perhetyöntekijät olivat kuitenkin käyttäneet myös motivointi sanaa kuvatessaan sen merkitystä kiinnittymistä edesauttavasti. Perheen kerrottiin motivoituneen intensiiviperhetyöhön jo aiemmassa lastensuojelun avohuollon tukipalvelussa. Motivointiin liittyi sitouttava sosiaalityö tai perheen toisen vanhemman nähtiin olevan motivoitunut työskentelyyn. Yhdessä perheessä perheen vauva motivoi perhettä yrittämään ja lasten oireilun nähtiin lisäävän vanhemman motivaatiota. Motivoituneisuus liittyi haluun vastaanottaa apua sekä perheen motivoitumiseen

muuttamaan tilannetta. Myös perheen klikkiytynyt tilanne auttoi keskustelujen kautta perheenjäseniä motivoitumaan yhteistyöhön.

Perheiden lapset

Lapset näkyivät vastauksissa erilaisilla tavoilla ja lapset mainittiin 13 eri perheen kohdalla. Samassa perheessä vastauksissa saattoi näkyä sekä vanhemman että lapsen oma osuus kiinnittymiseen. Vanhempien huoli lapsista, tietoisuus tuen tarpeesta lasten vuoksi tai lasten kautta saatu motivaatio ja halu intensiiviperhetyötä kohtaan vaikuttivat perhetyöntekijöiden näkemyksen mukaan edesauttavasti kiinnittymiseen kuuden perheen kohdalla. Vanhempien halu saada lapset kotiin sijoituspaikasta tai halu pitää lapset kotona (huostaanoton uhka), vaikuttivat edesauttavasti kiinnittymiseen kolmen perheen kohdalla. Lasten oma suhtautuminen myönteisesti tai motivoivasti intensiiviperhetyöhön tuli esille kolmen perheen kohdalla. Kahdessa perheessä vauvan syntymä perheeseen joko toi iloa tai motivoi perhettä tuen vastaanottamiseen. Konkreettinen tuki lasten tilanteeseen vaikutti kiinnittymiseen edesauttavasti kahden perheen kohdalla.

7.1.2 Kiinnittymistä ehkäisevät tekijät

Kiinnittymistä ehkäiseviin tekijöihin perhetyöntekijät olivat vastanneet 14 perheen kohdalla. Yhden perheen kohdalla ei ollut vastattu lainkaan. Vastaukset olivat lyhyempiä kuin kiinnittymistä edistävissä tekijöissä ja noin puolessa vastauksissa oli kaksi tai kolme lyhyttä lausetta. Vanhemmat korostuivat vastauksissa sekä perheittäin että lauseittain tarkasteltuna ylivoimaisesti. Vain yhdessä perheessä kiinnittymistä ehkäisevänä tekijänä oli jokin muu kuin vanhemmista kiinni oleva tekijä. Vastausten jako ei kuitenkaan ollut samanlainen kuin kiinnittymistä edesauttavissa tekijöissä. Vastauksissa tulivat esille vanhempien ongelmat, kuten päihde- ja mielenterveyden ongelmat, vanhempien negatiivinen asenne intensiiviperhetyötä tai lastensuojelun tukitoimea kohtaan sekä vanhempien muut elämänhallinnan - ja ihmissuhdeongelmat.

Yhden perheen kohdalla vastauksessa tuli esille työskentelyn tavoitteiden aiheuttama ristiriita, joka perhetyöntekijöiden mukaan häiritsi perheen kiinnittymistä intensiiviperhetyöhön. Perhetyöntekijöiden mukaan tavoitteena perheessä oli sekä tukea vanhempaa vanhemmuudessa että kasvatuksellisissa kysymyksissä ja samalla tehdä arvioita vanhemman voimavaroista ja kyvyistä lasten hoitoon ja kasvatukseen. Nämä perheelle asetetut tavoitteet olivat perhetyöntekijöiden mukaan ristiriitaisia, jotka ehkäisivät kiinnittymistä intensiiviperhetyöhön.

Vanhempien olosuhteet

Perhetyöntekijöiden mukaan vanhemman psyykkisillä tekijöillä tai päihdeongelmalla oli kiinnittymistä ehkäisevä vaikutus. Psyykkisiksi tekijöiksi perhetyöntekijät mainitsivat masennuksen, hoitamattoman mielialahäiriön, väsymisen ja syvän uupumisen, hermostuneisuuden sekä lyhytjännitteisyyden ja läheisriippuvuuden. Muita vanhemmista kiinni olevia tekijöitä olivat perhetyöntekijöiden mukaan vanhemman rönkyilevä tai erikoinen persoonallisuus, vanhempien riitaisa erotilanne ja toisen vanhemman uusi ihmissuhde, epäluuloisuus kaikkiin viranomaisiin sekä vanhempien selvittämättömät asiat, jotka vaikuttivat kiinnittymiseen ehkäisevästi.

Lastensuojelu ja muut tekijät

Kolmen perheen kohdalla useilla lastensuojelun tai muiden tukitoimien kontakteilla nähtiin olevan yhteys kiinnittymiseen ehkäisevästi. Kahden perheen kohdalla oli maininta aiemmista huonoista kokemuksista lastensuojelun tukimuodoista tai perhetyöstä, jotka ehkäisivät kiinnittymistä intensiiviperhetyöhön. Muita tekijöitä, jotka vaikuttivat kiinnittymiseen ehkäisevästi, olivat pitkittynyt asunnon vaihto, kodittomuus sekä suvun ja ystävien korostunut asema perheessä. Nämä maininnat löytyvät kolmen eri perheen kohdalla.

Perheiden lapset

Lapset näkyivät vastauksissa viiden perheen kohdalla. Yhden perheen vanhemmalla oli huoli muualle sijoitetusta vanhemmasta lapsesta. Toisessa perheessä lähihuoltajan uuden ihmissuhteen koettiin hajottavan jonkun verran kiinnittymistä intensiiviperhetyöhön sekä lasten tarpeisiin. Samassa perheessä lasten vuoroviikko asuminen toisen vanhemman luona ehkäisi kiinnittymistä, koska toinen vanhemmista ei sitoutunut intensiiviperhetyöhön. Yhdessä perheessä lasten psyykkinen oireilu ja kielteinen suhtautuminen ja vastustus lastensuojelutyöntekijöitä, aiempia auttavia tahoja ja yleensä aikuisia kohtaan olivat vaikuttaneet ehkäisevästi perheen kiinnittymisessä intensiiviperhetyöhön. Erään perheen kohdalla kiinnittymiseen ehkäisevästi oli vaikuttanut lapsen perättömät puheet perheen tilanteesta ja työntekijöistä. Yhden perheen kohdalla perheen kiinnittymistä ehkäiseväksi tekijäksi nähtiin perheen vaikeudet sitoutua luotuihin sääntöihin, joilla nuoren yöpoissaoloja pyrittiin rajoittamaan.

Perhetyöntekijöiden toiminta

Kolmen perheen kohdalla vastauksissa tuli esille perhetyöntekijöiden oma toiminta tai perhetyön menetelmien käyttäminen. Yhdessä perheessä yritettiin vähentää vanhemman ahdistusta uusia työntekijöitä ja työmuotoa kohtaan saattaen vaihtamisen

avulla, mikä ei auttanut ja vaikutti näin kiinnittymiseen ehkäisevästi. Toisen perheen kohdalla perheeseen luotiin uusia sääntöjä, joilla pyrittiin rajoittamaan perheen aikaisempaa rajattomuutta, mutta vanhempien sitoutumattomuus sääntöihin ehkäisi kiinnittymistä. Kolmannen perheen kohdalla perheen kiinnittymiseen ehkäisevästi vaikuttivat työparin puuttumisesta ja perhetyöntekijän sairastelusta johtuvat peruuntumiset.

7.2 Kiinnittyminen ja asiakastyön vuorovaikutussuhteen elementit

Aineiston ensimmäisen tarkastelun jälkeen perhetyöntekijöiden antamia vastauksia vertailtiin niihin neljään teemaan, jotka on aiemmin tässä opinnäytetyössä tiivistetty hyvän asiakassuhteen luomiseen vaikuttaviksi tekijöiksi. Perhetyöntekijöiden antamat vastaukset jaettiin motivointia, vuorovaikutusta, yhteistyötä ja luottamusta käsittelevien teemojen mukaisesti ja peilattiin niitä asiakassuhdetta käsittelevään teoriaan. Teemojen mukaisia tekijöitä löytyi yllättävän runsaasti. Tein teemojen mukaiset taulukot (taulukot 1 ja 2), joihin on lisätty annetut vastaukset sellaisenaan. Taulukoissa ei ole eriteltynä asiakkaan tai työntekijän toimintaa koskevia tekijöitä. Taulukossa sekä asiakkaan että työntekijän osuudet tulevat esille ikään kuin vuoropuheluna, jossa kummankin toiminnalla on merkitystä.

7.2.1 Kiinnittymistä edesauttavat tekijät teemoittelun mukaan

Teemojen vertailu on aloitettu kiinnittymistä edesauttavista tekijöistä. Edesauttavia tekijöitä perhetyöntekijät olivat listanneet runsaasti. Taulukosta 1 voidaan todeta, että motivointia koskevat tekijät nousivat määrällisesti ylitse muiden. Vuorovaikutusta, yhteistyötä ja luottamusta koskevia tekijöitä on myös runsaasti. Jotkut vastauksista toistuvat eri teemojen alla, koska niiden kuulumista vain yhden teeman alle ei voida rajata tiukasti.

TAULUKKO 1. Intensiiviperhetyöhön kiinnittymistä edesauttavat tekijät

INTENSIIVIPERHETYÖHÖN KIINNITTYMISTÄ EDESAUTTAVAT TEKIJÄT	
Motivointi	Vuorovaikutus
<p>Vanhempien halu saada lapset kotiin Asiakkaan oma halu muutokseen Äidin huoli lapsista Perhe motivoitui jo ennen työskentelyn aloitusta Perheen aikuisten halu saada apua ja tukea nuorelle Edetty asiakkaan tahdissa Asiakkaalle jätetty aikaa pohtia asioita Perheen toinen vanhempi motivoitunut Vauva motivoi yrittämään Toista vanhempaa motivoi lasten oireilu Äidin motivaatio ottaa tukea/apua vastaan Äidin huoli lapsista Asiakas motivoitunut avun vastaanottamiselle Tavoitteiden mielekkyys motivoi perhettä muuttamaan tilannetta Alkuneuvottelussa määritellyt tavoitteet motivoivat vanhempia Perheen klikkiytynyt tilanne, johon kaivattiin ulkopuolisten apua Vanhemman konkreettinen tukeminen lapsen tapaamisjärjestelyissä Alkuneuvottelun tavoitteet mielekkäitä perheen jäsenille</p>	<p>Äidin tarve ja kiinnostus keskusteluihin ja puheyhteyteen toisten aikuisten kanssa Huoltajan kokemus siitä, että saa apua ja häntä kuunnellaan Vanhempi verbaalisesti lahjakas, huumorintajuinen. Vanhempi nauttii, mitä useammalle saa kertoa asioista Edettiin vaikeisiin asioihin pehmeästi ja tuettiin perheen hyviä puolia Huumori Asiakas helpottunut, kun on selkeät ohjeet, miten toimia Vuorovaikutuksen tukeminen keskustelemalla yksilö- ja yhteistapaamisessa Haastattelu/henkilöhistorian kartoittaminen loi työntekijöille kokonais kuvan perheen aiemmista vaiheista ja loi yhteistä ymmärrystä työskentelyyn Keskustelut perheenjäsenten kanssa</p>
Yhteistyö	Luottamus
<p>Isän pitkälle edennyt kuntoutuminen Vanhempien toimiva yhteistyö Perhetyötä lähdettiin rakentamaan perheen vahvuuksista Työntekijät osasivat neuvoa oikeissa asioissa Edettiin vaikeisiin asioihin pehmeästi ja tuettiin perheen hyviä puolia Vanhempi koki työskentelyn mielekkääksi, kun verrattiin aiempaan nykytilanteeseen Haastattelu/henkilöhistorian kartoittaminen loi työntekijöille kokonais kuvan perheen aiemmista vaiheista ja loi yhteistä ymmärrystä työskentelyyn Perhe otti annetut viikkotehtävät hyvin vastaan Vanhemmalle annettiin tukea keskusteluissa Perhe otettiin mukaan yhteiseen suunnitteluun Vanhempi koki loppuun saatetun vanhemmuuden roolikartan teon tärkeäksi Verkostotapaaminen toi uutta näkökulmaa perheen tilanteeseen</p>	<p>Huumori Äidin rohkeus ja avoimuus puhua suoraan vaikeuksista Luottavainen suhtautuminen auttaviin tahoihin Avoimuus kertoa ongelmistaan. Hyvin toimiva suhde sosiaalityöntekijään Välitön ilmapiiri perhetyöntekijöiden kanssa Työntekijöiden rauhallinen ja rento aloitus Kotikäynnit useasti ja aikaa perhetyö perheen arkeen Luottamuksen syntyminen vanhempiin ja lapsiin Selkeästi varattu tutustumiseen aikaa ja asiakkaalle tullut tunne, että häntä kuunnellaan ja ihan oikeasti autetaan Varattu riittävän monta kertaa ihan vain tutustumiseen. Luottamus työntekijöiden ja asiakkaan välillä Konkreettinen apu vahvisti uskoa työn toimivuuteen Virkamiesten tiivis ja avoin työskentely</p>

Motivointi

Motivointia koskevia lauseita oli paljon. Perhetyöntekijät kertoivat kiinnittymistä edesauttavan, kun vanhemmilla oli halu saada lapset kotiin tai huoli lapsista. Asiakkaan oma halu muutokseen tai perheen aikuisten halu saada nuorelle apua, olivat kiinnittymistä edesauttavia tekijöitä. Perhetyöntekijät kuvasivat vain perheen toisen vanhemman olevan motivoitunut työskentelyyn tai nimenomaan lapsen oireilun olevan motivointia tukeva. Asiakkaalle annettu aika pohtia asioita tai eteneminen hänen tahdissaan oli kuvattu kiinnittymistä edesauttavaksi. Myös perheen klikkiytynyt tilanne

motivoi perhettä työskentelyyn sekä alkuneuvottelussa laaditut tavoitteet, jotka perhetyöntekijät kuvasivat olleen perheille mielekkäitä. Motivointityöskentelyyn voidaan katsoa kuuluvan myös vanhemmalle annettu konkreettinen tuki.

Vuorovaikutus

Vuorovaikutusta perhetyöntekijät kuvasivat siten, että vanhempi oli verbaalisesti lahjakas, halusi tai oli kiinnostunut keskusteluun työntekijöiden kanssa tai nautti siitä, mitä useimmalle sai kertoa asioistaan. Vuorovaikutuksesta kertoi myös, että vanhemman kanssa edettiin vaikeisiin asioihin pehmeästi. Perheenjäsenten kanssa käydyt yksilö- ja yhteiskeskustelut ja haastattelun tekeminen kertoivat vuorovaikutuksesta. Vuorovaikutuksessa vanhempi koki saavansa oikeasti apua ja tukea, mutta myös selkeät ohjeet kuvaavat, että vuorovaikutusta oli tapahtunut. Huumori voidaan liittää osana vuorovaikutukseen sekä huoltajan kokemus siitä, että häntä oli kuunneltu.

Yhteistyö

Yhteistyötä kuvaavia tekijöitä kuvattiin niin sanotun resurssiajattelun kautta, jossa vanhemman kuntoutumisen nähtiin olevan kiinnittymistä edesauttava tekijä, vanhempien välisen yhteistyön nähtiin toimivan ja perhetyötä rakennettiin perheen vahvuuksista. Yhteistyön rakentumisesta kertoi se, että työntekijä oli neuvonut asiakasta oikeissa asioissa. Vastauksissa yhteistyö näkyi perheen ottamisena mukaan työskentelyyn viikkotehtävien, suunnittelun tai muun työskentelyn kautta. Verkostotapaaminen kuvaa laajempaa yhteistyötä, jossa työskentelyssä huomioidaan perheen läheiset ja muut viranomaiset.

Luottamus

Luottamusta perhetyöntekijät kuvasivat asiakkaan avoimuudella ja rohkeudella puhua ja kertoa suoraan vaikeuksista tai ongelmista. Luottamuksen rakentamisen osana oli myös huumorin käyttäminen. Hyvin toimiva suhde sosiaalityöntekijään voi olla siltana luottamuksen rakentamisessa perhetyöntekijään. Välittömän ilmapiirin luominen sekä rauhallinen ja rento aloitus loivat myös pohjaa luottamuksen rakentamisessa. Riittävän ajan käyttäminen tutustumiseen ja asiakkaan kuuntelemiseen olivat osa luottamuksen syntymistä työntekijöitä kohtaan. Asiakkaalle annettu konkreettinen tuki herätti asiakkaassa luottamusta työn toimivuuteen ja tätä kautta luottamukseen. Työskentelyyn osallistuneiden virkamiesten avoimuus toi työskentelyyn läpinäkyvyyttä ja herätti asiakkaassa luottamusta.

7.2.2 Kiinnittymistä ehkäisevät tekijät teemoittelun mukaan

Kiinnittymiseen ehkäisevästi koskevat vastaukset jaettiin motivointia, vuorovaikutusta, yhteistyötä ja luottamusta koskevien teemojen mukaisesti taulukkoon. Kiinnittymistä ehkäisevissä tekijöissä vastauksia oli vähemmän kuin kiinnittymistä edesauttavissa tekijöissä. Tästä huolimatta teemojen alle löytyi riittävästi niitä koskevia vastauksia.

TAULUKKO 2. Intensiiviperhetyöhön kiinnittymistä ehkäisevät tekijät

INTENSIIVIPERHETYÖHÖN KIINNITTYMISTÄ EHKÄISEVÄT TEKIJÄT	
Motivointi	Vuorovaikutus
Lasten kielteinen suhtautuminen ja vastustus Muualla asuvan isän vastustus Toisen huoltajan kieltäytyminen yhteistyöstä Aiemmat kokemukset lastensuojelu/perhetyöstä Huoltaja varautunut työn suhteen Toinen vanhempi näennäisesti motivoitunut ja sitoutunut työskentelyyn Vanhempi vastahakoinen aloittamaan työskentelyä Perheessä liikaa tukitoimia Huonot kokemukset lastensuojelun tukimuodoista Vanhemman negatiivinen asenne työskentelyyn	Vanhemman hermostuneisuus Vanhemman rönsyilevä persoona ja hoitamaton mielialahäiriö Huoltaja varautunut työn suhteen Vanhempi vastahakoinen aloittamaan työskentelyä Isän lyhytjännitteisyys ja vaikeus pysähtyä pohtimaan vaikeita asioita Vanhemman negatiivinen asenne työskentelyyn
Yhteistyö	Luottamus
Useat eri kontaktit lastensuojeluun ja psykiatriaan Huoli muualle sijoitetusta vanhemmasta lapsesta Lasten kielteinen suhtautuminen ja vastustus Vaikeus ottaa vastaan taas uusia työntekijöitä ja uusi työmuoto Muualla asuvan isän vastustus Perheessä liikaa tukitoimia Lapsen vuoroviikko asuminen toisen vanhemman luona, kun vanhempi ei sitoudu työskentelyyn Aiempien juhlimistottumusten ja rajattomuuden yhdistäminen uuteen tilanteeseen ja aiempien tottumusten rajoittaminen Syvä uupumus yhteistyön esteenä Perheen aikataulujen yhteensovittamattomuus Työntekijän peruuntumiset sairastelusta johtuen	Lapsen perättömät puheet perheen tilanteesta ja työntekijöistä Muualla asuvan isän vastustus Huoli muualle sijoitetusta vanhemmasta lapsesta Lapsen vuoroviikko asuminen toisen vanhemman luona, kun vanhempi ei sitoudu työskentelyyn Työn tavoitteiden aiheuttama ristiriita Vanhempi ei luota työn kannattavuuteen Työntekijän peruuntumiset sairastelusta johtuen Isän päihdeongelma

Taulukosta 2 on nähtävissä, että motivoinnin puuttumisella näyttäisi olevan eniten vaikutusta kiinnittymistä ehkäisevästi. Jotkin motivointiin kuuluvat tekijät voidaan sijoittaa myös vuorovaikutuksen alle. Kuten kiinnittymistä edesauttavissa tekijöissä, ei näissäkään vastauksissa voi vetää tiukkaa rajaa ja siksi jotkut vastaukset toistuvat eri teemojen alla.

Motivointi

Motivointiin ehkäisevästi vaikuttivat vanhempien ja lasten vastustus tai kieltäytyminen työskentelystä. Aiemmat huonot kokemukset lastensuojelun tukitoimista ehkäisivät

motivaation syntymistä. Useat tukitoimet perheessä voidaan liittää motivaation esteisiin. Huoltajan varautuneisuus tai vastahakoisuus aloittaa intensiiviperhetyötä oli myös motivaation esteenä. Vastauksissa tuli esille toisen vanhemman kieltäytyminen yhteistyöstä tai negatiivinen asenne työskentelyä kohtaan. Yhdenkin perheenjäsenen vastustus saattaa vaikuttaa koko perheen motivoitumiseen työskentelyä kohtaan.

Vuorovaikutus

Vuorovaikutusta ehkäiseviä tekijöitä olivat vanhemman hermostuneisuus, rönsyilevä persoona ja hoitamaton mielialahäiriö. Vanhemman lyhytjännitteisyys ja vaikeus pysähtyä pohtimaan vaikeita asioita oli vuorovaikutuksen rakentumista ehkäisevä tekijä. Vanhemman vastustus, varautuneisuus tai negatiivinen asenne työskentelyä kohtaan voi toimia esteenä vuorovaikutuksen toimivuudessa.

Yhteistyö

Yhteistyön esteenä olivat perheen useat eri kontaktit eri tukitoimiin tai vaikeus vastaanottaa jälleen uutta työmuotoa ja työntekijöitä. Vanhemman huoli muualle sijoitetusta lapsesta vei voimavaroja aloittaa yhteistyötä uusien työntekijöiden kanssa. Perheen lasten kielteinen suhtautuminen tai vastustus intensiiviperhetyötä kohtaan saattoi vaikuttaa koko perheen yhteistyöhalukkuuteen. Vanhemman päihdeongelma tai syvä uupumus ehkäisivät yhteistyön rakentumista. Perheen tilanne juhlimistottumuksineen ei sopeutunut perhetyön yritykseen muuttaa tilannetta ja esti näin yhteistyön syntymistä. Lapsen toisen vanhemman sitoutumattomuus voi olla esteenä yhteistyölle, asui hän samassa kodissa lapsen kanssa tai muualla. Perheen aikataulujen yhteensovittamattomuus sekä perhetyöntekijän aikojen peruuntumiset sairastelusta johtuen vaikuttivat ehkäisevästi yhteistyön rakentumiseen.

Luottamus

Luottamuksen rakentumisen vaikeus tulee esille perhetyöntekijöiden vastauksista lapsen perättömien puheiden kautta tai vanhemman epäluulona työn kannattavuudesta. Toisen vanhemman sitoutumattomuus työskentelyä kohtaan ja perhetyöntekijän peruuntumiset olivat luottamuksen rakentamisen esteenä tai ainakin hidasteena. Vanhemman huoli muualle sijoitetusta lapsesta voi viedä voimavaroja luottamuksen rakentumisessa.

8 INTENSIIVIPERHETYÖN ASIAKKAIDEN OLOSUHTEET JA KIINNITTYMINEN ASIAKASSUHTEISIIN

Intensiiviperhetyön asiakkuudessa oli toiminnan ensimmäisen puolen vuoden aikana yhteensä 15 perhettä ja perheiden lapsia oli yhteensä 40, joista jokaisesta on täytetty tulotilanteen kartoituslomake. Pääasiassa tulokset tuodaan esille lapsikohdittain, mutta joitakin tuloksia on perusteltua tarkastella perheittäin. Joihinkin tulotilanteen kartoituslomakkeisiin perhetyöntekijät olivat lisänneet omia vastauskohtia, jos perheen tilanne ei vastannut lomakkeessa olevaa vaihtoehtoa. Näitä vastauksia ei ole huomioitu, vaan tarkastelussa on käytetty alkuperäistä lomaketta ja siinä esiintyviä vaihtoehtoja.

Lapsen sijoituspäätökset ja aiemmat sijoituspaikat

Ennen intensiiviperhetyön asiakkuutta 13 lapsen kohdalla oli edeltänyt kiireellinen sijoitus. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena sijoitettuna olleita lapsia oli ollut yhteensä kahdeksan (8) ja perhekuntoutuksessa 17 lasta. Kahdeksan (8) lasta oli edelleen huostassa ja sijoitettuna huostaanoton muutospäätöksellä kotiin ja jälkihuollon asiakkuudessa oli yksi (1) lapsi.

Taulukko 3. Aiemmat sijoituspaikat ennen intensiiviperhetyön asiakkuutta

AIEMMAT SIJOTUSPAIKAT	lapsia yht.
Kuuselan perhekuntoutusjakso koko perheelle	17
Muu ostopalvelulaitos	10
Vaahteramäki	7
Tammirinteen vastaanottokoti	4
Pihlajan perhekuntoutusjakso	4
Ostopalveluperhekoti	3
Varakoti	2
Sijaisperhe	2
Päihdehoito	2
Viertolan vastaanottokoti	1
yhteensä	52

Intensiiviperhetyön asiakkuutta edeltäviä sijoituspaikkoja oli lapsilla ollut useissa eri paikoissa. Yleisin sijoituspaikka oli ollut Vantaan omissa perhekuntoutusyksiköissä Kuuselassa ja Pihjalassa, jossa oli ollut yhteensä 21 lasta (taulukko 3.) Vastaavasti Viertolan vastaanottokodissa oli ollut sijoitettuna intensiiviperhetyön asiakasperheiden lapsista yksi. Tämän lapsen kohdalla Viertolan sijoitus oli toteutunut kaksi kertaa ennen intensiiviperhetyön asiakkuutta. Joidenkin lasten kohdalla oli saattanut olla useampia sijoituspäätöksiä ja sijoitukset eri paikoissa.

Perustiedot

Intensiiviperhetyön asiakkuudessa olevista lapsista tyttöjä ja poikia oli lähes saman verran: tyttöjä yhteensä 19 ja poikia 21. Asiakkuuteen tullessa vain yhden (1) lapsen kohdalla oli maininta, että hän tuli suoraan synnytyssairaalasta. Yksi perhe oli ulkomaalaistaustainen ja tässä perheessä oli viisi (5) lasta.

Lapsen kasvuperheen perhetyyppi oli merkitty joidenkin lasten kohdalla puutteellisesti. Muutaman lapsen kohdalla oli vain merkintä ”ero vireillä” tai ”ero voimassa”, josta ei käynyt selville millaisessa perhetyypissä lapsi intensiiviperhetyön asiakkuuden aikana asui. Perheittäin tarkasteltuna kahden (2) perheen kohdalla oli pelkästään merkintä ero vireillä tai ero voimassa. Kolmen (3) perheen kohdalla lapsilla oli merkintä, että perheen aikuiset olivat avoliitossa, avioliitossa tai uusperheessä ja lisäksi ero oli vireillä.

Taulukko 4. Lapsen kasvuperhe

KASVUPERHE	perheitä yht.
avoliitossa	3
avioliitossa	3
ero vireillä	4
ero voimassa	1
yksin oleva	4
uusperhe	3
Yhteensä	18

Taulukosta 4 voidaan todeta, että määrällisesti eniten oli perheitä, joissa lasten vanhempi oli yksin (4 perhettä). Perhetilanne oli kuitenkin muuttumassa viiden perheen kohdalla, joissa oli joko ero vireillä (4 perhettä) tai ero voimassa (1 perhe). Lasten huoltajuus oli merkitty 38 lapsen kohdalla vanhempien yhteishuoltoon ja 11 lapsen kohdalla huoltajuus oli yksin äidillä. Kahden lapsen kohdalla huoltajuutta ei ollut määritetty.

Vanhempien työllisyystilannetta kuvaavat luvut olivat seuraavat: äitejä on äitiys- tai hoitovapaalla 15 lapsen kohdalla, joka on 37,5 % lapsimäärästä, pitkäaikaistyöttömiä äitejä on 11 eli 27,5 % lapsimäärästä, opiskelijoina olevia äitejä 10 eli 25 % ja säännöllisesti työssä tai yrittäjänä 9 eli 22,5 % lapsimäärästä. Epävakaassa työllisyysurassa tai epäsäännöllisesti työssä kävijöitä äitejä oli yhteensä 9 eli 22,5 %. Kahden (2) äidin kohdalla ei työllisyystilanteesta ollut tietoa, joka on 15 % lapsimäärästä.

Lapsen kanssa samassa taloudessa asuva äidin avopuoliso oli säännöllisesti työssä käyvä tai yrittäjä 15 lapsen kohdalla, joka on 37,5 % lapsimäärästä. Pitkäaikaistyöttömiä oli neljä (4) eli 10 % ja kahden (2) lapsen kohdalla äidin avopuolison työllisyystilanteesta ei ollut tietoa. Lasten isän työllisyystilanne oli merkitty 17 lapsen kohdalla säännöllisesti työssä käyväksi tai yrittäjäksi, joka on 42,5 % lapsimäärästä. Eläkkeellä olevaksi isä oli merkitty neljän (4) lapsen kohdalla eli 10 % lapsimäärästä, pitkäaikaistyöttömänä oli kolme (3) eli 7,5 % ja epävakaassa työllisyystilanteessa tai satunnaisesti työssäkäyviä oli yhteensä kolme (3) eli 7,5 %. Isän työllisyystilanteesta ei ollut tietoa 10 lapsen kohdalla, joka on 25 % lapsimäärästä. Lukumäärää selittää osin se, etteivät kaikkien lasten isät olleet intensiiviperhetyön asiakkuudessa osallisena niin, että työllisyystilannetta olisi saatu selville.

Intensiiviperhetyötä edeltävä palvelujen käyttö

Intensiiviperhetyön asiakkuuteen tullessaan perheenjäsenet ovat käyttäneet erilaisia lastensuojelun ja/tai terveydenhuollon palveluita. Joitakin perheiden käyttämistä palveluista saattaa olla samanaikaisesti käytössä intensiiviperhetyön työskentelyn aikana. Lomakkeista ei kuitenkaan käy ilmi onko palvelu perheellä yhä käytössä vai päättynyt.

Taulukko 5. Intensiiviperhetyötä edeltävä palvelujen käyttö

INTENSIIVIPERHETYÖTÄ EDELTÄVÄT PALVELUT	yht.
alueen sosiaalityöntekijän tuki	38
päihdehuollon palvelut vanhemmalle	20
perhekuntoutus	20
perheneuvola	18
päivähoidon tuki ls-perustein	15
äitiys- ja lastenneuvolan erityistuki	14
muu	13
koulukuraattorin tuki koulunkäyntiin	12
mielenterveyspalvelut vanhemmalla (psyk.pkl, sairaalahoito)	12
alueen perhetyö	11
turvakoti	9
tukihenkilö- tai perhe	8
tuki oppimiseen (erityisluokka, avustaja)	8
kouluterveydenhoitajan tuki	6
lasten- ja nuorisopsykiatriset avopalvelut (pidempikest. pkl, terapiat.)	6
lasten- ja nuorisopsykiatriset laitospalvelut (tutkimus- ja hoitojaksot)	4
terveydenhuollon kuntoutuspalvelu	3
päihdehuollon palvelut lapselle/nuorelle	2
turvatalo	0
PALVELUT YHTEENSÄ	219

Perheillä on ollut käytössä useita erilaisia palveluja. Alueen sosiaalityöntekijän tuki on ollut lähes kaikilla intensiiviperhetyön asiakkuudessa olleella lapsella ja perheellä (yhteensä 38). Seuraavaksi eniten käytettyjä palveluita ovat päihdehuollon palvelut

vanhemmalle (20), perhekuntoutus (20) ja perheneuvolan tuki (18). Päivähoidon tuki lastensuojelun perusteiden sekä äitiys- ja lastenneuvolan erityistuki ovat myös paljon käytettyjä palveluita. Seuraavaksi eniten perheet olivat käyttäneet muita palveluita (yhteensä 13 kertaa). Näitä muita palveluita perhetyöntekijät olivat kirjoittaneet olleen: iltapäiväkerhotoiminta, seurakunnan perhetyö, kriminaalihuollon palvelut, kriisiasunto lastensuojelun perusteiden, Laurinkoti (tuettu asumismuoto), yksityisen kotipalveluyritys Pellavan lastenhoitopalvelu sekä perheen asuminen tuetusti. Lomakkeesta ei käy ilmi, missä viimeksi mainittu perhe asuu tuetusti tai mikä palvelu heitä tukisi.

8.1 Intensiiviperhetyötä edeltävät olosuhteet ja käytetyt menetelmät

Tässä luvussa esittelen, miten intensiiviperhetyössä käytetyt menetelmät näyttävät suhteutuvan intensiiviperhetyön asiakkuuteen tulevan perheen tilanteisiin ja esitettyihin ongelmiin asiakkuuden alkaessa. Menetelmien käyttöä tarkastellaan suhteessa lapsilla ja heidän vanhemmillaan esiintyviin ongelmiin, joita yksittäisellä perheenjäsenellä voi olla useita. Menetelmien käytössä on runsaasti hajontaa ja siksi perheissä esiintyvien ongelmien yhteydessä on huomioitu perhetyöntekijöiden kolme yleisimmin käyttämää menetelmää. Esittelen ensin ristiintaulukoinnin kautta saatua yleiskuvausta käytetyistä menetelmistä suhteessa perheissä esiintyneisiin vaikeuksiin ja ongelmiin. Menetelmät on tuotu taulukossa esille numerokoodijärjestyksessä (1-12), jotta niitä voidaan myöhemmin verrata muihin taulukoihin.

Taulukko 6. Intensiiviperhetyössä käytetyt menetelmät

menetelmän nro	INTENSIIVIPERHETYÖN ALKUVAIHEESSA KÄYTETYT MENETELMÄT	käytetty yhteensä
1.	Alkukartoitus	238
2.	Vanhemman haastattelu- /tilannearvio perheen tilanteesta	95
3.	Sukupuun työskentely	16
4.	Tikapuu	0
5.	WMCI kiintymyssuhde haastattelu	0
6.	VAVU varhainen vuorovaikutus haastattelu	4
7.	Vanhemmuuden arviointi	38
8.	Vanhemmuuden arviointi roolikartan avulla	45
9.	Mini-interventio, lapset puheeksi malli	0
10.	Alkuneuvottelu	268
11.	Ensimmäinen välineuvottelu	150
12.	muu menetelmä	273

Taulukon 6 lukumääristä voidaan todeta, että yleisin käytössä ollut menetelmä on muu menetelmä, jota on käytetty yhteensä 273 kertaa ja on 24,2 % käytetyistä menetelmistä. Perhetyöntekijät ovat listanneet muu menetelmä kohtaan seuraavia

käyttämäänsä menetelmiä: mallittaminen, toimintataulu, tavoitteelliset keskustelut tai keskustelu, kuuntelu, verkostotapaaminen, minun perheeni-lomake, hoitokontaktiin tukeminen, herätyksissä tukeminen, tunnemittari, arjen kartoitus- ja arjen toiminta – lomake.

Seuraavaksi yleisin käytetty menetelmä on alkuneuvottelu yhteensä 268 kertaa, joka 23,8 % käytetyistä menetelmistä. Kolmantena yleisempänä menetelmänä on mainittu alkukartoitus 238 kertaa, joka on 21,1 % käytetyistä menetelmistä. Neljäntenä menetelmänä taulukossa on ensimmäinen välineuvottelu 150 kertaa, joka on 13,3 % kaikista käytetyistä menetelmistä. Kolmea menetelmää (Tikapuu, WMCI kiintymyssuhdehaastattelu ja Mini-interventio) ei ollut käytetty.

Suuret luvut menetelmien käytöstä selittyvät osittain sillä, että samaa menetelmää on käytetty yksittäisen perheenjäsenen kohdalla useaan eri ongelmaan kohdistettuna. Menetelmät on siis kirjattu useaan kertaan saman henkilön yhteydessä. Intensiiviperhetyössä alku- ja välineuvottelu sekä alkukartoitus on haluttu tuoda esille yhtenä menetelmänä.

Kasvatus ja lastenhoito

Yleisin olosuhde-syy asiakkuuteen oli puutteet lapsen tai nuoren hoidossa ja kasvatuksessa. Tämä toteutui 29 lapsen kohdalla, joka on 72,5 % kaikista lapsista. Eritellysti vaikeudet paikantuivat perhetyöntekijöiden mukaan rajattomuuteen 62,1 % lapsen kohdalla, nukkumisen tai päivärytmin vaikeuksiin 51,7 % lapsen kohdalla, perushoitoon 48,3 % lapsen kohdalla, virikkeisiin 37,9 % lapsen kohdalla, ruokailuun 27,6 % lapsen kohdalla sekä lapsen siisteyteen liittyvissä ongelmissa 20,7 % lapsen kohdalla.

Seuraavaksi yleisemmin perheiden lapsilla esiintyvänä ongelmana ovat lapsen käytöshäiriöt, joka toteutui 13 lapsen kohdalla ja on 32,5 % kaikista lapsista. Muita lapsilla esiintyviä ongelmia olivat lapsen koulunkäyntivaikeudet, ristiriidat vanhempien kanssa sekä muut syyt, joiden esiintyminen oli 25 % lasten lukumäärästä. Kasvatus- ja lastenhoitoon liittyviksi muuksi syyksi perhetyöntekijät olivat kirjanneet: vanhempien päihdeongelma, lapsen koulukiusattuna oleminen, kokonaiskehityksen viivästymä, yökastelu sekä puutteellinen vuorovaikutus.

Taulukko 7. Kasvatus ja lastenhoitoa koskevat olosuhteet ja niissä käytetyt menetelmät

KASVATUS JA LASTENHOITO	yht	käytetyt menetelmät nro
puutteet lapsen/nuoren hoidossa ja kasvatuksessa	29	1, 10 ja 12
lapsen käytöshäiriöt (varastelu, karkailu, valehtelu, levottomuus, aggressiivisuus)	13	1, 10 ja 12
lapsen koulunkäyntivaikeudet	10	1, 10 ja 12
ristiriidat vanhempien kanssa	10	1, 10 ja 12
muut syyt	10	1, 10 ja 12
lapsen korostunut asema perheessä	7	1, 12 ja 10
lapsen vääristynyt asema perheessä	7	1, 12 ja 10
lapsen/nuoren itsestä huolehtiminen puutteellista	2	10, 11 ja 12
nuoren syrjäytymisuhka	2	1, 10 ja 12
karkaileminen	1	1, 10, 12

Edellä olevan taulukon (taulukko 7) oikeaan sarakkeeseen on merkitty perhetyöntekijöiden käyttämät menetelmät, joista on merkitty vain kolme yleisemmin käytettyä ja siinä järjestyksessä, mitä on käytetty yleisemmin. Yleisemmin käytettyjä menetelmiä suhteessa kasvatus ja lastenhoidollisiin ongelmiin näyttäisivät olevan menetelmät 1. alkukartoitus, 10. alkuneuvottelu ja 12. muu menetelmä, jotka on avattu tämän luvun alussa.

Vanhemmuus

Toiseksi yleisimmät olosuhde-syyt intensiiviperhetyön asiakkuuteen olivat vanhempien vaikeudessa tai kyvyttömyydessä vastata lapsen tai nuoren tarpeisiin sekä parisuhteen ristiriidat. Nämä molemmat toteutuivat 26 lapsen kohdalla, joka on 65 % kaikista lapsista. Seuraavana yleisimpiä ongelmia ovat vaikeus ymmärtää tai kuulla lapsen tai nuoren tarpeita, joka toteutui 21 lapsen kohdalla ja on 52,5 % lapsimäärästä. Vanhempien välillä esiintyneet kasvatusristiriidat toteutuivat 15 lapsen kohdalla, joka on 37,5 % lapsimäärästä.

Seuraavaan taulukkoon (taulukko 8) on lisätty kolme yleisemmin käytettyä menetelmää suhteessa vanhemmuudessa esiintyviin vaikeuksiin. Kuten aiemmin kasvatus ja lastenhoidollisissa ongelmissa, näyttäisi vanhemmuutta koskevissa ongelmissa yleisemmin käytettyinä menetelminä olevan 1. alkukartoitus, 10. alkuneuvottelu ja 12. muu menetelmä.

Taulukko 8. Vanhemmuutta koskevat olosuhteet sekä niissä käytetyt menetelmät

VANHEMMUUS	yht.	käytetyt menetelmät nro
vaikeus/kyvyttömyys vastata lapsen/nuoren tarpeisiin	26	10, 12 ja 11
parisuhteen ristiriidat	26	12, 10 ja 1
vaikeus ymmärtää tai kuulla lapsen/nuoren tarpeita	21	10, 12 ja 1
kasvatusristiriidat vanhempien välillä	15	10, 11 ja 1
vanhemman masentuneisuus (diagnosoitu)	14	12, 2 ja 1
vanhemman muu mielenterveyteen liittyvä syy	11	2, 10 ja 12
vanhemman kasvatusotteen menettäminen	7	1, 10 ja 12
vanhemman syvä uupumus	3	1, 10 ja 12
huoltajuusriita	2	2, 10 ja 11
muu	1	ei merkintöjä

Päihteet

Alkoholi on intensiiviperhetyön perheissä eniten käytetty päihde ja esiintyi 80 % vastauksista. Muiden päihteiden käyttöä perheissä esiintyi seuraavasti: lääkkeet 37,5 %, huumeet 32,5 % ja sekakäyttö 32,5 %. Joillakin vanhemmilla oli samanaikaisesti usean eri päihteen käyttöä.

Suurimpana päihteidenkäyttäjryhmänä perhetyöntekijöiden vastauksista ovat isät, joille päihteidenkäyttö on merkitty yhteensä 51 kertaa, joka oli 51,5 % vastauksista. Seuraavaksi eniten päihteidenkäyttöä esiintyi äideillä 28 kertaa, joka oli 28,3 % vastauksista. Isäpuolilla päihteidenkäyttöä esiintyi 18 kertaa, joka oli 18,2 % vastauksista. Lapsella tai nuorella päihteidenkäyttöä esiintyi kaksi (2) kertaa, joka oli 2 % annetuista vastauksista. Lapsen tai nuoren päihteidenkäyttö koski alkoholin käyttöä ja esiintyi kahdella eri lapsella tai nuorella.

Taulukko 9. Päihteet ja käytetyt menetelmät

Päihteet	yhteensä	käytetyt menetelmät nro
Alkoholi	32	12, 10 ja 2
Lääkkeet	15	10, 12 ja 2
Huumeet	13	10, 1 ja 12
Sekakäyttö	13	10, 12 ja 1

Taulukkoon 9 on lisätty menetelmät, joita on yleisemmin käytetty vanhempien tai nuoren päihteidenkäyttöön liittyen. Menetelmistä 10. alkuneuvottelu ja muu menetelmä olivat yleisemmin käytettyjä menetelmiä. Menetelmiä 1. alkuneuvottelu ja 2. vanhemman haastattelu tai tilannearvio oli käytetty saman verran. Perhetyöntekijät olivat eritelleet muihin menetelmiin; tavoitteelliset keskustelut tai keskustelut sekä tukeminen hoitokontakteihin.

Tietoon tulleet väkivaltakokemukset

Lasten kokemaa väkivaltaa kartoitettiin useasta eri näkökulmasta. Vanhempien välistä väkivaltaa oli todistettu 19 lapsen kohdalla, joka oli 47,5 % lapsimäärästä. Saman verran lapset olivat yleisesti todistaneet väkivaltaista käyttäytymistä. Lapseen kohdistuvaa väkivaltaa oli ollut 14 lapsen kohdalla, joka on 35 % lapsimäärästä. Sisarusten välistä väkivaltaa oli esiintynyt 11 lapsen kohdalla eli 27,5 % lapsimäärästä. Lapsen väkivaltaista käyttäytymistä esiintyi seitsemän (7) lapsen kohdalla eli 17,5 % lapsimäärästä ja lapsen itsetuhoista käyttäytymistä esiintyi kolmen (3) lapsen kohdalla, joka on 7,5 % lapsimäärästä.

Väkivallan kokemukset on jaettu fyysisen, henkisen ja seksuaalisen jaottelun mukaisesti, joiden tulokset näkyvät taulukossa 10. Seksuaalista väkivallan muotoa ei mainittu intensiiviperhetyön lapsilla, joten tämä on jätetty taulukosta pois. Kartoituksen kohteena oli myös lapsen väkivaltaisen kuoleman kohtaamisen ja itsetuhoisen kuoleman kohtaamisen kokemus. Näitä viimeksi mainittuja ei ollut todettu intensiiviperhetyön asiakkuuden lapsilla.

Taulukko 10. Tietoon tulleet väkivaltakokemukset ja niissä käytetyt menetelmät

Tietoon tulleet väkivaltakokemukset	yht.	fyysinen	henkinen	käytetyt menetelmät
vanhempien välinen	19	17	10	1, 12 ja 10
lapsi todistanut väkivaltaista käyttäytymistä	19	19	17	1, 12 ja 10
lapseen kohdistuva	14	13	8	1, 10 ja 12
sisarusten välinen	11	11	7	1, 12 ja 10
lapsi käyttäytyy väkivaltaisesti	7	7	5	12, 1 ja 10
lapsi käyttäytyy itsetuhoisesti	3			1, 10 ja 12

Taulukosta 10 voidaan todentaa, että yleisemmin väkivallan kokemuksiin tai lapsen väkivaltaiseen käyttäytymiseen on käytetty menetelmiä 1. alkukartoitus, 12. muu menetelmä ja 10. alkuneuvottelu. Tulos ei poikkea muiden ongelmien yhteydessä käytetyistä menetelmistä.

8.2 Kiinnittymisen aste ja suhde käytettyihin menetelmiin

Perhetyöntekijät arvioivat perheiden kiinnittymistä intensiiviperhetyöhön asteikkokysymyksen kautta. Kaksi (2) perhettä on saanut kiinnittymisen arviokinniksi arvon 4, jonka mukaan kiinnittymistä tapahtui jonkin verran. Yhden (1) perheen kohdalla kiinnittymisen arvona on 6, jonka mukaan perhe kiinnittyi

intensiiviperhetyöhön tyydyttävästi. Valtaosa perheistä eli yhteensä 10 perhettä sai kiinnittymisen arvoksi 7 tai 8, jonka mukaan perheet kiinnittyivät intensiiviperhetyöhön hyvin. Kahden perheen kohdalla kiinnittymisen arvioitiin tapahtuneen erittäin hyvin, jolloin nämä perheet saivat kiinnittymisen arvoksi 10. Näin perheiden kiinnittymisen keskiarvoksi saadaan 7,3. Tarkastelen seuraavaksi olivatko intensiiviperhetyöhön hyvin tai erittäin hyvin kiinnittyneillä perheillä yhtäläisyyksiä siinä, mitä menetelmiä heidän kanssaan käytettiin.

Taulukko 11. Perheiden kiinnittymisen aste ja käytetyt menetelmät

Perhe	kiinnittymisen aste	käytetyt menetelmät
B	8	10, 1 ja 12
D	8	10, 12 ja 1
E	8	2, 11 ja 10
F	10	1, 10 ja 12
G	8	12, 10 ja 8
H	7	10, 11 ja 12
I	10	1, 10 ja 11
J	7	1, 10 ja 12
K	7	1, 11 ja 12
L	8	11, 10 ja 12
M	8	12, 1 ja 10
N	7	10, 12 ja 1
yht. 12	ka 7,3	

Taulukkoon 11 on merkitty kolme yleisintä käytössä ollutta menetelmää. Kahdessa perheessä on käytössä ollut menetelmä 8. vanhemmuuden arviointi tai menetelmä 2. vanhemman haastattelu/tilannearvio perheen tilanteesta. Kaikissa muissa perheissä yleisemmin käytetyt menetelmät ovat 1. alkukartoitus, 10. alkuneuvottelu ja 12. muu menetelmä. Perhetyöntekijöiden listaamasta muu menetelmäkohdista voidaan poimia sellaisia menetelmiä, joita on käytetty useammin kuin kerran: tavoitteelliset keskustelut tai keskustelut (10 perheen kohdalla), mallittaminen (kuuden perheen kohdalla) ja toimintataulu (kahden perheen kohdalla).

Perheissä, joiden kiinnittymistä perhetyöntekijät olivat arvioineet tapahtuneen jonkin verran tai tyydyttävästi, oli yleisemmin käytetyt menetelmät 1. alkukartoitus, 10. alkuneuvottelu ja 12. muu menetelmä. Näin ollen tulokseksi saadaan, että intensiiviperhetyön alkuvaiheessa menetelmät ovat olleet samoja riippumatta siitä miten hyvin tai heikosti perhe kiinnittyi työskentelyyn tai millaisia ongelmia perheenjäsenillä oli ollut.

9 YHTEENVETO

Tässä opinnäytetyössä tavoitteena oli tarkastella, miten perhe kiinnittyy intensiiviperhetyöhön ja mitkä tekijät vaikuttavat kiinnittymiseen. Kiinnittymisen tarkastelu tapahtui työntekijänäkökulmasta ja asiakasperheet näyttäytyvät tässä vain kerättyjen lomaketietojen varassa. Kuitenkin ymmärrys siitä, millaiset perheet ohjautuvat intensiiviperhetyöhön on tärkeää, jotta kiinnittymistä voidaan tarkastella siitä kontekstista käsin, jossa perheet tosiasiallisesti elävät. Esittelen ensin millaisina perheet hahmottuivat lomakekyselyjen kautta saaduista tiedoista. Tämän jälkeen on vuorossa kiinnittymisen tarkastelusta saatu yhteenveto.

9.1 Yhteenveto intensiiviperhetyön perheistä

Intensiiviperhetyön lasten kasvuperheissä ei ollut merkittäviä eroja. Viiden perheen kohdalla oli perhetilanteeseen kuitenkin tulossa muutoksia eron ollessa vireillä tai voimassa. Lomakkeista ei käynyt ilmi kuinka monen lapsen kohdalla kasvuperheessä on ollut muutoksia useammin kuin kerran tai mitä nyt tulossa oleva muutos tarkoittaisi kasvuperheen osalta. Näihin lapsen kasvuperheessä tapahtuviin muutoksiin olisi kuitenkin hyvä kiinnittää huomiota, sillä niiden on todettu olevan yksi lapsen kasvuolojen riskitekijöistä (Myllärniemi 2007: 6).

Vanhempien työllisyystilanteesta kävi ilmi, että intensiiviperhetyön asiakkuudessa oli todennäköisesti hieman enemmän alle kouluikäisiä lapsia, äidin ollessa äitiys- tai hoitovapaalla 15 lapsen kohdalla. Lisäksi äitejä oli kaikista muistakin työllisyysasemista. Äidin avopuolisoista ja lasten isistä suurin osa oli säännöllisesti työssä tai yrittäjänä. Yhteenvetona voidaan todeta, että intensiiviperhetyön asiakasperheet ovat kaikista työllisyysasemista.

Intensiiviperhetyön perheet olivat käyttäneet yli 200 erilaista tukimuotoa ennen asiakkuuden alkamista. Lasten sijoitukseen liittyviä toimenpiteitä oli ollut useita, josta osa on ollut samalla lapsella, mutta eri paikoissa. Perheiden käyttämät palvelut ja sijoitusten määrä tukevat sitä käsitystä, että lastensuojelun asiakasperheillä on ollut useita lastensuojelun avohuollon tukitoimia ja, että perhetyö ja etenkin tehostettu perhetyö olisivat viimesijaisia avohuollon tukitoimia. (Heino 2008; Myllärniemi 2006; Myllärniemi 2007.)

Intensiiviperhetyön aloitusta edeltävät olosuhdesyyt painoutuivat lapsen tai nuoren hoidossa tai kasvatuksessa oleviin puutteisiin, vanhemman vaikeuteen tai kyvyttömyyteen vastata lapsen tai nuoren tarpeisiin sekä vanhempien parisuhderistiriitihin. Perheiden olosuhteista voidaan myös nostaa lapsen käytöshäiriöt ja koulunkäyntivaikeudet, vanhemman vaikeus ymmärtää tai kuulla lapsen ja nuoren tarpeita sekä vanhempien välillä olevat kasvatukselliset ristiriidat. Lapsilla ja vanhemmilla esiintyi pääasiassa yhtä aikaa useita erilaisia ongelmia. Lisäksi vanhemmilla esiintyi runsaasti erilaista päihteidenkäyttöä, josta alkoholin osuus oli suurin. Päihteidenkäyttäjistä suurin ryhmä olivat lasten isät. Huomattavaa on, että nämä perheissä esiintyneet olosuhdesyyt ovat niitä lapsen kasvuolojen riskitekijöitä, jotka aiheuttavat huostaanottojen tarvetta. Pääkaupunkiseudun huostaanottojen kriteereitä vertailevassa selvityksessä tuodaan esille huostaanoton perusteena olleen samankaltaisia tekijöitä kuin mitä intensiiviperhetyön lapsilla ja vanhemmilla esiintyy. Huostaanottoon johtaneet ongelmat eivät ole selvärajaisia ja ne voivat esiintyä päällekkäisinä tai yhtäaikaisina. (ks. Myllärniemi 2006.) Intensiiviperhetyöhön on tarkoituksena ohjautua akuutissa huostaanoton riskissä olevia lapsia. Ainakin olosuhdesyyt puoltavat sitä käsitystä, että palvelun piiriin ohjautuneet perheet ovat ikään kuin sinne kuuluvia.

9.2 Perheiden kiinnittymisen tulkinta

Intensiiviperhetyön ensimmäisen puolen vuoden toiminnan jälkeen perhetyöntekijät arvioivat perheiden kiinnittymisen toteutuneen hyvin. Kiinnittymisen arviointi tapahtui perhetyöntekijöiden subjektiivisen näkemyksen mukaan, joka olikin tarkoituksena tässä opinnäytetyössä. Perhetyöntekijöiden arvio kiinnittymisestä kumosi ennakkoolettamukseni, jonka mukaan kiinnittyminen intensiiviperhetyöhön olisi vähäistä ja että huostaanoton uhan vaikutus tulisi työskentelyssä esiin ehkäisevänä tekijänä.

Perhetyöntekijät olivat antaneet lähes poikkeuksetta perheille kiinnittymisen asteikkoon hyvän tai erittäin hyvän arvosanan. Arvioinnin positiivisuus yllätti minut täysin. Huolimatta siitä miten hyväksi perheen kiinnittyminen oli arvioitu, yhtä perhettä lukuun ottamatta oli myös mietitty tekijöitä, jotka vaikuttivat kiinnittymiseen ehkäisevästi. Kun vertailin kiinnittymisen edesauttavia ja ehkäiseviä tekijöitä perheittäin huomasin, että samat tekijät olivat joidenkin perheiden kohdalla liitetty niin edesauttaviin kuin ehkäiseviin tekijöihin. Vastauksissa ei käynyt ilmi, olivatko ehkäisevät tekijät saatu käännettyä voimavaraksi ja muuttuneet perheessä ikään kuin kiinnittymistä edesauttavaksi vai olivatko nämä tekijät perhetyöntekijöiden mielestä olemassa yhtä

aikaa, vaikuttaen molempiin suuntiin. Kiinnittymistä voi olla vaikea tulkita ja se saattaa vaihdella eri aikoina. Rajanvetoa voi olla myös vaikea vetää siihen, milloin jokin tekijä on kiinnittymistä edesauttava ja milloin kiinnittymistä ehkäisevä. Tästä hyvänä esimerkkinä on lapsen huostaanoton uhka.

Huostaanoton uhka tuli vastauksista esille hieman yllättävällä tavalla. Huostaanoton uhka tai lasten saaminen kotiin sijoituksesta olivat tekijöitä, jotka perhetyöntekijöiden mukaan edesauttoivat perheiden kiinnittymistä työskentelyyn. Oliko kysymys tosiasiallisesta kiinnittymisen halusta juuri tästä johtuen, on kuitenkin ristiriitainen kysymys. Perhetyön tutkimuksessa tuodaan esille, että huostaanoton uhan tilanteissa vanhemmille ikään kuin halutaan synnyttää sisäinen pakko tehdä elämässään toinen valinta ja muuttaa elämäntyyliään. Tämän vuoksi työntekijät haluavat uskoa, että vakavissa tilanteissa elämän olosuhteet luovat motivaation ja muutostarve sisäistetään. Tutkimuksen mukaan onnistumista tapahtuukin, jos asiakkaalle annetaan mahdollisuus hienovaraiseen etenemiseen eikä huostaanoton uhkaa käytetä turhaan. (Heino ym. 2000: 33–34.)

Vanhempien tosiasiallisessa motivaation syntymisessä on tärkeää perhetyön tavoitteiden läpinäkyvyys ja rehellisyys. Tämä näkyi intensiiviperhetyöntekijöiden antamissa vastauksissa erilaisina merkityksinä. Yhdessä vastauksessa tuli esille perhetyöntekijän kokemus perhetyölle asetettujen tavoitteiden ristiriidasta. Tavoitteena oli sekä tukea vanhempaa vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä, mutta samalla tehdä arviota vanhemmuudesta. Perhetyön kaksoisroolissa toimiminen onkin koettu olevan haasteellisin tehtävä perhetyössä. Kontrollin ja tuen ristiriita tulevat näkyviin etenkin niissä tilanteissa, joissa perhetyö on asetettu viimesijaisena keinona perheen tueksi ennen lapsen mahdollista sijoittamista kodin ulkopuolelle. Tällöin perhetyön ensisijaisena tavoitteena voi olla riittävän näytön saaminen sijoituksen perusteeksi. (Myllärniemi 2007: 82, 84.) On ymmärrettävää, että tällaisessa tilanteessa perhetyöntekijän on lähes mahdoton rakentaa asiakkaaseen luottamuksellista suhdetta ja että työssä saavutettaisiin perheen muutostarpeisiin asetetut tavoitteet. Intensiiviperhetyössä tavoitteiden tulee olla läpinäkyviä kaikkien toimijoiden kesken, alkaen lastensuojelun sosiaalityöntekijän perheelle asettamista tavoitteista.

Intensiiviperhetyöntekijöiden vastauksissa korostuivat vanhempien toimintaa ja persoonaa koskevat tekijät, joiden nähtiin vaikuttavan kiinnittymiseen edesauttavasti tai ehkäisevästi. Myös Perämaan (2001) Alvari-perhetyötä koskevassa toimintatutkimuksessa perheenjäsenten ominaisuudet nousivat vahvimmin esille niin työskentelysuhteen auttavissa kuin haittaavissa mekanismeissa. Tutkimuksessa

vanhempien kyky keskustella avoimesti tai ilmaista tunteita ja mielipiteitä rehellisesti, herättivät positiivista vastakaikua työntekijöissä. Haittaaviksi tekijöiksi koettiin vanhemman kykenemättömyys kommunikointiin tai vanhempien keskinäiset ristiriidat. Intensiiviperhetyöntekijät olivat kirjanneet vastaavanlaisia tekijöitä kiinnittymistä edesauttaviin ja ehkäiseviin tekijöihin.

Yhtäläisyyttä Perämaan tutkimukseen löytyi edelleen intensiiviperhetyöntekijöiden edesauttavia tekijöitä koskevista vastauksista, jotka olivat lyhyitä ja koskivat osittain hyvinkin pieniä asioita; keskustelua, tutustumista, huumoria, välitöntä ilmapiiriä jne. Näitä samoja tekijöitä kuvataan Perämaan tutkimuksessa jossa todetaan, etteivät edistysaskeleet ole välttämättä kovin suuria asioita, mutta niillä on suurta merkitystä työskentelysuhteen ja työn mielekkyyden kannalta (em. 55).

Vanhempien negatiivinen asenne, varautuneisuus tai hermostuneisuuden nähtiin olevan kiinnittymistä ehkäiseviä tekijöitä. Merja Aniksen arviointitutkimuksessa (1999:65–66) asiakkaan kielteisten käyttäytymistapojen on havaittu siirtyvän myös työntekijään. Kielteisessä ilmapiirissä hyvän vuorovaikutussuhteen luominen on vaikeaa ja asiakkaan negatiivisella asenteella selitetään huonoa hoitotulosta. Motivointi työskentelyprosessi voidaan kuitenkin katsoa työntekijän vastuualueelle kuuluvaksi ja selittyä osittain työntekijän valitsemasta vuorovaikutuksesta käsin. Asiakkaan motivaatiota voidaan luoda tai motiiviristiriitaa voidaan johdatella myönteisen ratkaisun suuntaa. Työntekijää ohjataan houkuttelemaan asiakkaan vastaväitteet esiin, koska ristiriitojen käsittely on osa koko ongelmanratkaisuprosessia.

Perhetyöntekijöiden vastauksista voidaan kuitenkin todeta, että joidenkin vanhempien kohdalla kysymys ei ole pelkästään halusta tai tahdosta, vaan myös kyvystä vastaanottaa perheeseen lisää tukitoimia tai kyvystä keskusteluun ja tiiviiseen työskentelyyn. Lisäksi vanhempien päihde- tai mielenterveysongelma vaikuttaa usein asiakassuhteen luomiseen. Perhetyön selvityksistä ilmenee, että kaikilla perhetyön asiakkailla ei ole keskustelu- tai itseanalysointitaitoja tai voimavaroja käsitellä perheen tilannetta keskusteluissa. Lisäksi perheet eivät jaksaa tai kykene hallitsemaan kaikkia niitä ihmissuhteita, joita useiden eri tukimuotojen vastaanottaminen heiltä vaatisi. (ks. Myllärniemi 2007; Heino 2000.) Lastensuojelupalveluissa on hyväksyttävä se tosiasia, etteivät kaikki kykene tai halua ottaa vastaan tukea.

Lasten osallisuus kiinnittymisessä tuli vastauksissa esille ikään kuin vanhempia koskevien tulkintojen ohella. Muutamissa vastauksissa kuitenkin korostui, että lasten toiminnalla oli ollut merkitystä joko kiinnittymistä edesauttavasti tai ehkäisevästi.

Vastauksissa ei kuitenkaan tullut esille, mitä lapsille tapahtui tai miten he toimivat niissä tilanteissa, kun vanhempi suhtautui negatiivisesti tai varauksellisesti intensiiviperhetyöhön. Vastauksissa ei myöskään käynyt ilmi, mitä perhetyöntekijät olivat tehneet lasten kanssa kiinnittymiseen vaikuttaen.

9.3 Perheiden kanssa käytetyt menetelmät

Yksi opinnäytetyöni tavoite oli selvittää millaisia perhetyön menetelmiä oli käytetty niissä perheissä, jotka kiinnittyivät intensiiviperhetyöhön hyvin tai erittäin hyvin. Intensiiviperhetyöntekijät antoivat käyttöni listan 12 menetelmästä, jotka oli määritelty käytettäväksi alkuvaiheen työskentelyssä. Tulosten perusteella yleisimmin käytetyiksi menetelmiksi listasta nousivat alkuneuvottelu, alkukartoitus sekä muu menetelmä. Osaa listassa olevista menetelmistä ei ollut käytetty lainkaan. Muu menetelmiksi perhetyöntekijät mainitsivat useita yksittäisiä menetelmiä. Näistä menetelmistä erottuivat yleisimmin käytetyksi tavoitteelliset keskustelut tai keskustelut sekä mallittaminen.

Alvari-perhetyön tutkimuksissa tärkeimmäksi menetelmäksi perhetyössä nousi keskustelu. Tämä tuli tutkimuksissa esille sekä erittäin onnistuneissa asiakastapauksissa että asiakkaiden omissa arvioinneissa. (ks. Latvala 2002; Perämaa 2001.) Keskustelun merkitys korostui lomakevastausten lisäksi myös intensiiviperhetyöntekijöiden avovastauksissa. Perheitä oli tuettu keskustelujen kautta ja keskusteluja oli käyty niin yksilö- kuin yhteistapaamisissa. Keskustelujen ja jutustelun avulla intensiiviperhetyöntekijät olivat mahdollistaneet perheisiin tutustumisen ja luottamuksen rakentamisen. Myllärniemi (2007: 30) toteaa, että tavoitteena keskustelevalle perhetyöllä on aikaansaada luottamuksellinen ja toimiva asiakassuhde. Perhetyön yhtenä haasteena on motivoida asiakas yhteistyöhön. Tämä saattaa olla vaikeaa lastensuojelun asiakkuuksissa, koska asiakassuhde on voinut alkaa vastoin asiakkaan tahtoa.

Kriisiperhetyön loppuraportin mukaan alkukartoituksen on ajateltu toimivan menetelmänä, jonka tavoitteena on päästä perheen kanssa yhteisymmärrykseen niistä muutostarpeista, joiden kanssa ryhdytään työskentelemään. Alkukartoitus voi sisältää useita eri menetelmällisiä tapoja lähestyä ja tutustua asiakasperheeseen. Kriisiperhetyö on yleensä lyhytkestoista, joka rajoittaa tutustumiseen käytettävää aikaa. (Niemi 2006: 11.) Perhetyöntekijöiden menetelmiä koskevassa listassa alkukartoituksen sisältöä ei ollut avattu. Eikä myöskään ole tiedossa onko alkukartoitus

joka kerta samanlainen vai soveltavatko perhetyöntekijät siinä käytettäviä menetelmiä perhekohtaisesti. Vastauksista päätellen sitä käytetään kuitenkin kaikkien perheiden kanssa. Alkukartoituksen sisällön purkaminen voisi jatkossa olla tarkoituksenmukaista, jotta sen merkitystä perheiden kiinnittymisessä voisi tarkemmin arvioida.

Alkuneuvottelu on haluttu erottaa omaksi menetelmäksi, koska sen määritellään olevan yksi interventio perheeseen. Yleisemmin käytetyksi menetelmäksi sen tekee se, että jokaisen intensiiviperhetyön asiakkuuteen tulevan perheen kanssa toteutetaan alkuneuvottelu. Alkuneuvottelussa perheen kanssa laaditaan työskentelylle tavoitteet, joiden perusteella perheelle laaditaan lastensuojelun asiakassuunnitelma. Uusimäen (2005) haastattelujen mukaan suunnitelmien ja tavoitteiden laatimisessa esiintyy ristiriitaisuutta etenkin tehostettua ja korjaavassa koskevassa perhetyössä. Suunnitelmien koettiin olevan riippuvaisia erityisesti sosiaalityöntekijöistä, jotka määrittivät perhetyön keston, tarpeen ja intensiteetin. Perheen oman aseman koettiin jäävän sivuun tavoitteita ja suunnitelmia laadittaessa. Intensiiviperhetyöntekijöiden vastauksissa tulivat esille päinvastaiset väitteet: muutaman perheen kohdalla kiinnittymistä edesauttaviksi tekijöiksi oli mainittu tavoitteiden mielekkyys. Vastauksista voidaan päätellä, että asiakas on otettu tällöin mukaan tavoitteiden suunnitteluun.

Intensiiviperhetyön alkuvaiheessa on kuitenkin kiinnitettävä erityinen huomio asiakassuhteen luomiseen, jossa alkuneuvottelun merkitys korostuu. Intensiiviperhetyön ensimmäinen kontakti asiakkaaseen on alkuneuvottelu, jossa luodaan perusta jatkotyöskentelylle. Työntekijän ja asiakkaan kohtaamisessa on aina kyse kahden erilaisen todellisuuden kohtaamisesta. Asiakas luo kohtaamisessa tarjotusta tukimuodosta ensimmäisen tulkintaperustan, josta käsin hän jatkossakin tulkitsee saamaansa palvelua ja kokemuksia. (ks. Sipilä 2001) Ei siis ole yhdentekevää millaiseksi asiakkaan ja työntekijän suhde rakentuu alkuneuvottelussa. Alkuneuvottelun tarkoitus ja tavoitteet tulee tehdä kaikille osapuolille läpinäkyväksi. On selvää, ettei joitakin lastensuojelullisia näkökohtia voida tavoitteiden asettelussa sivuuttaa, mutta ilman perheen osallisuutta ei voida odottaa kiinnittymistä.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lastensuojelun intensiivisessä perhetyössä käytetyillä menetelmillä ei näyttäisi olevan vaikutusta perheiden alkuvaiheen kiinnittymiseen. Sen sijaan asiakassuhde näyttää

sisältävän useita motivointiin, vuorovaikutukseen, yhteistyötä ja luottamukseen sisältyviä pieniä merkityksellisiä asioita. Näitä ovat se, miten asiakas kohdataan, miten asioita otetaan puheeksi, kuinka paljon asiakkaalle annetaan aikaa, kokeeko asiakas tulleen kuulluksi ja otetaanko asiakas mukaan työskentelyn suunnitteluun. Asiakassuhde rakentuu inhimillisessä vuorovaikutuksessa yhdessä asiakkaan kanssa. Alkukartoitus ja alkuneuvottelu ovat intensiiviperhetyön ehkä tärkeimpiä työvaiheita, mutta oleellista ei ole itse menetelmät, vaan se mitä niiden sisällä tapahtuu.

Intensiiviperhetyöhön ohjautuneiden perheiden profiileista voidaan erottaa perheissä olevat vakavat lapsen kasvuolosuhteita koskevat riskitekijät. Nämä tulevat esiin puutteina lapsen perushoitoon ja kasvatukseen liittyvissä asioissa, vanhemmuuteen liittyvinä ongelmina sekä vanhempien päihteidenkäyttönä. Lasten kasvuperheistä ei erottunut selkeästi yksihuoltajaperheet. Tosin perheiden tilanteissa oli tulossa muutoksia, joka saattaa osaltaan nostaa yksinhuoltajien määrää. Perheissä tapahtuvat muutokset koskevat myös perheiden lapsia. Myllärniemen (2007) tutkimuksessa todetaan, että perhetyössä on pyritty siihen, ettei tiettyjä perhemuotoja leimattaisi tyypillisiksi ongelmien lähteeksi. Yksinhuoltajuus sekä jatkuvasti muuttuvat perheet ovat kuitenkin näyttäytyneet riskiperheinä, joissa esiintyy lisääntyntä tuen ja perhetyön tarvetta.

Motivaation merkitys asiakassuhteen rakentumisessa nousi vahvasti erillisenä teemana perhetyöntekijöiden vastauksissa. Motivaatiota korostettiin sekä kiinnittymistä edesauttavissa että ehkäisevissä tekijöissä. Useissa perhetyön tutkimuksissa todetaan motivaation olevan edellytys perhetyön onnistumisessa. Motivoinnin kuvataan tapahtuvan keskustelujen kautta ja vaativan useita tapaamisia perheen kanssa. Motivointityöskentelyssä tärkeää on hidas eteneminen asiakkaan omilla ehdoilla. (ks. Heino 2000; Uusimäki 2005; Myllärniemi.) Perhetyöntekijöiden vastaukset vahvistivat aiemmista tutkimuksista saatua tietoa.

Perhetyöntekijät kokivat vanhempien toiminnalla olevan suurin merkitys kiinnittymisessä asiakassuhteeseen. Asiakassuhdetta käsittelevässä kirjallisuudessa korostetaan kuitenkin työntekijän toiminnan vaikutusta asiakassuhteen rakentumisessa. Perhetyöntekijöiden antamista vastauksista tuli esille työntekijöiden vahva ammattitaito ja perhetyön tuntemus. Myönteinen näkemys perheiden kiinnittymisestä, osoittaa perhetyöntekijöiden myös uskovan perheiden voimavaroihin ja työskentelyhalukkuuteen. Kääntämällä katsetta asiakkaan sijasta omaan toimintaan, mahdollistaa työntekijän vahvuuksien käyttämisen asiakassuhteen rakentumisessa ja vastuun ottamisen siinä.

Lastensuojelun asiakkuuteen liittyy aina piilossa olevia tekijöitä, kuten vanhempien syyllisyyskysymykset tilanteesta, jotka voivat osaltaan asettaa asiakkaan puolustuskannalle. Työntekijä on näin ollen aina vahvemmassa roolissa suhteessa asiakkaaseen. Työntekijän olisi hyvä tiedostaa omaan asemaansa liittyvä valta ja ymmärtää piilomerkitykset asiakkaan toiminnassa. Tärkeimpiä tekijöitä työskentelyn onnistumisessa on "vuorovaikutusilmaston luominen". Motivaatio olisi myös hyvä tiedostaa prosessina, jonka kanssa on mahdollista työskennellä. Hyvän ja onnistuneen vuorovaikutuksen sekä motivoinnin luominen ovat pitkälti työntekijän vastuulla. (ks. Anis 1999; Rajavaara 1992; Sipilä 2001.)

11 POHDINTA

Asiakassuhteen ja siihen liittyvien ilmiöiden tutkiminen on ollut mielenkiintoista, ja osittain, etenkin aineiston valinnan vuoksi, myös haasteellista. Asiakassuhteessa tapahtuvien moniulotteisten ilmiöiden esiin saaminen olisi vaatinut herkempää aineistonkeruumenetelmää, esimerkiksi työntekijöiden syvähaastattelua tai keskustelun kautta sisältöä rakentavaa ryhmähaastattelua. Intensiiviperhetyöntekijät näyttivät vastaustensa perusteella onnistuneen asiakassuhteen luomisessa ja perheet kiinnittyivät työskentelyyn. Vastaukset olivat kuitenkin lyhyitä eikä niistä käynyt selville asiakastilanteiden moninaisuus, kohdatut vastoinikäymiset tai asiakassuhteeseen liittyvät erilaiset kerrostumat alku- ja lähtötilanteineen. Näiden tilanteiden tarkennus olisi lisännyt tulosten elävyyttä ja tuonut tutkimukseen toisenlaista syvyyttä. Ilman haastattelua tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista.

Lomakekyselyissä on aina riski, etteivät tutkittavat täytä niitä tutkijan ohjeiden ja odotusten mukaisesti. Perhetyöntekijöiden täyttämässä lomakkeissa menetelmien merkitsemisessä oli erilaisuutta, jonka vuoksi jouduin joltain osin tekemään omia tulkintoja. Tämä osaltaan vähentää tulosten luotettavuutta. Oma kokemus lastensuojelu- ja perhetyöstä on uskoakseni kuitenkin riittävän vahva, jotta pystyn tekemään tulkintoja oikeaan suuntaan. Tätä myös puoltaa se, että vastauksista nousi selkeästi kolme yleisemmin käytettyä menetelmää, joiden voidaan olettaa tulleen esille merkitsemistavasta huolimatta. Merkintöjen erilaisuuden vuoksi ohjeita olisi kuitenkin pitänyt tarkentaa enemmän.

Opinnäytetyöni tulosten perusteella olen hämmentynyt siitä, miten vähän intensiiviperhetyön asiakasperheiden työskentelyssä tuli esille lastensuojeluun liittyvä jännite ja uhka. Kysymys saattaa olla myös siitä, että tarkastelen asiaa sosiaalityöntekijän linssin läpi, joka on erilaisessa suhteessa asiakkaaseen kuin perhetyöntekijä. Perhetyöntekijöiden positiivinen näkemys asiakkaiden kiinnittymisestä vahvistaa tätä ajatusta. Myllärniemi (2007) toteaa tutkimuksessaan, että perhetyön vaativuudesta ja vaikeista tilanteista huolimatta perhetyöntekijöissä korostuu vahva myönteisyys ja usko ihmisen kykyyn muuttua. Tämä tulee esille myös tässä opinnäytetyössä.

Vahvasta asiakastyön kokemuksesta huolimatta oma ymmärrykseni asiakkaan kohtaamiseen liittyvistä merkityksistä lisääntyi. Huomasin myös pohtivani, miten usein käännän katseeni asiakkaan suuntaan, kun asiakassuhde ei toimi. Perhetyöntekijöiden vastaukset toimivat ikään kuin reflektion välineenä asiakassuhteen luomiseen liittyvissä pohdinnoissa.

On ollut mielenkiintoista seurata intensiiviperhetyön ensimmäistä vuotta, mikä on tapahtunut niin tämän opinnäytetyön kuin omasta työstäni käsin lastensuojelun avohuollon sosiaalityöstä. Intensiiviperhetyö on jo ensimmäisen vuoden aikana löytänyt sekä paikkansa että asiakkaansa. Oman työn kontekstista käsin voin todeta, että intensiiviperhetyön tarvitsijoita on yhä enenevässä määrin. Perheiden moniongelmaisuus, lasten kasvuolojen riskitekijöiden lisääntyminen ja avun tarve virka-ajan ulkopuolella eivät ole enää perheiden erityispiirteitä. Perheille tarjottavan tuen on muututtava tarpeiden mukaan. Vantaan perhetyön kehityssuunnitelmia ollaan onneksi viemässä tähän suuntaan.

Perhetyöntekijöiden vastauksista löytyi paljon asiakassuhdetta kuvaavia käsitteitä, jotka jäivät kuitenkin teorian tasolle. Asiakassuhteeseen liittyvien pienien merkitysten avaaminen konkreettisella tasolla mahdollistaisi niiden kehittämisen ja tietoisien käyttöön ottamisen. Konkretisoinnin jälkeen toimintaa on mahdollista arvioida ja löytää tarkoituksenmukaisia toimintatapoja. Käsitteiden konkretisointi voisi lisätä myös kykyä hallita asiakassuhteen prosessia. Ehdotankin, että intensiiviperhetyöntekijät yhdessä pilkkoisivat alkuvaiheen työskentelyn lyhyisiin työskentelyvaiheisiin ja tarkastelisivat tekemiään valintoja asiakassuhteen rakentumiseksi. Yhtenä apuna tällaisen työvaiheen läpikäymiseen on Kompetenssi-arviointimalli, jonka yhtenä ajatuksena on lisätä osallistujien vaikutusmahdollisuuksia onnistuneessa toiminnassa. (ks. Krogstrup 2004.)

Merkille pantavaa on, että perhetyöntekijöiden vastauksista nousi esiin ajankäyttäminen asiakassuhteen rakentumisessa. Ajankäytön merkitystä on korostettu myös asiakassuhdetta koskevissa selvityksissä. Intensiiviperhetyöhön on jo nyt noin vuoden toiminnan aikana ollut perheitä jonoksi saakka. Intensiiviperhetyön on ajateltu kestävän siihen ohjatuissa perheissä vain lyhyen aikaa. Edellä mainitut tekijät eivät voi olla vaikuttamatta siihen, että asiakassuhde on luotava mahdollisimman nopeasti. Perheille intensiiviperhetyö on kuitenkin aina uusi palvelumuoto, jossa kohdattavana ovat uudet työntekijät. Perheet, jotka ohjautuvat intensiiviperhetyöhön ovat myös tilanteessa, jossa ollaan joko tekemässä ratkaisuja huostaanoton purkamiseksi tai lapsen sijoittamiseksi kodin ulkopuolelle. Näiden tilanteiden purkaminen ja muutostyön toteutuminen vaativat vahvaa kiinnittymistä työskentelyyn eikä se onnistu ilman kunnollista pohjatyötä, joka vie aina oman aikansa.

Opinnäytetyön loppuvaiheessa, otin kirjoittamiseen etäisyyttä lukemalla Henning Mankellin romaania. Kirjasta silmiini osui lause, joka sopii mainiosti opinnäytetyöni aiheeseen, ihmisen kohtaamiseen. Tähän on hyvä lopettaa.

"Toista ihmistä lähestytään parhaiten hitain askelin. Se pätee yhtä lailla sinuun kuin minuunkin. Jos etenee liian nopeasti, saattaa törmätä tai ajaa karille."

Henning Mankell

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 2001: Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Anis, Merja 1999: Ratkaisukeskeisen menetelmän arviointitutkimus. FinSoc työpapereita. Stakes.
- Clarkeburn, Henriikka – Mustajoki, Arto 2007: Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.
- Cheetham, Juliet – Fuller, Roger – McIvor, Gill – Petch, Alison 1992: Evaluation social work effectiveness. Buckingham: Open University Press.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2005: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Etelä-Suomen Lääninhallituksen julkaisuja 87/2004: Auta lasta ajoissa. Lasten ja lapsiperheiden sosiaalipalvelujen erillisraportti Etelä-Suomen läänissä 2003. Verkkodokumentti.
[http://www.poliisi.fi/lh/biblio.nsf/F990B36E5BE8ACC9C2256F2600468650/\\$file/Auta%20lasta%20ajoissa.pdf](http://www.poliisi.fi/lh/biblio.nsf/F990B36E5BE8ACC9C2256F2600468650/$file/Auta%20lasta%20ajoissa.pdf)> Luettu 10.12.2007
- Grönfors, Martti 1985: Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Juva: WSOY.
- Heino, Tarja 2008: Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämis ehdotukset. Verkkodokumentti.
<http://www.stakes.fi/verkkajulkaisut/tyopaperit/T9-2008-VERKKO.pdf>> Luettu 1.4.2008.
- Heino, Tarja – Berg, Kristiina – Hurtig, Johanna 2000: Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Helsinki: Stakesin monistamo.
- Hepworth, Dean H. – Rooney, Ronald H. – Rooney, Glenda Dewberry – Strom-Gottfried, Kimberly – Larsen, Jo Ann 2006: Direct social work practice. Theory and skills. Seventh edition. USA: Thomson Higher Education.
- Heritage, John 1996: Harold Finkel ja etnometodologia. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2002: Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Hokkanen, Liisa – Lassila, Marika – Saarinen, Arttu 2005: Yhdessä uusiin aloituksiin. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 16. Verkkodokumentti.
http://www.sosiaalikallega.fi/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_16.pdf< Luettu 10.2.2008.
- Hurtig, Johanna 2003: Lasta suojele massassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännössä. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Intensiiviperhetyö raportti 12/07: Koonnut Ilkka Määttä. Vantaan kaupunki.

- Juhila, Kirsi 2006: Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Jokimies, Päivi 2001: Perhetyössä esiin nousevat tunteet. Teoksessa Rautiainen, Mari (toim.) Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovela. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417
- Latvala, Päivi 2002: Kohtaavatko työntekijän resurssit ja asiakkaan muutostarpeet. Alvari-perhetyön asiakkaan profiili erityisen onnistuneissa asiakastapauksissa. Opinnäytetyö. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.
- Lindqvist, Martti 1992: Auttajan varjo. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.
- Kalland, Mirjam – Sinkkonen, Jari 2003: Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY.
- Krogstrup, Anne Katherine 2004: Kompetenssi-arviointimalli – Työyhteisön kehittämisen väline. Hyvät käytännöt menetelmä-käsikirja. Stakes.
- Kulmala, Anna – Valokivi, Heli – Vanhala, Anni 2003: Sosiaalityön kohtaamisia asiakkaiden kertomana. Teoksessa Satka, Mirja – Pohjola, Anneli – Rajavaara, Marketta (toim.). Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Mills, C. Wright 1990: Sosiologinen mielikuvitus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Myllärniemi, Anniina 2006: Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. SOCCAn ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja. Yliopistopaino.
- Myllärniemi, Anniina 2007: Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Soccan ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja 6/2007.
- Mäkelä-Näkki, Katri (toim.) 1999: Perhetyön uudet muodot. Kokemuksia Parasta Lapsille ry:n Löytöretki-projektista vuosilta 1994-1998. Helsinki: Stakesin monistamo.
- Mönkkönen, Kaarina 2002: Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Väitöskirja. Sosiaalitieteiden laitos. Kuopion yliopisto.
- Niemi, Helena 2002: Mitä on Alvari perhetyö. Ensi- ja turvakotiliiton julkaisu 32. Helsinki: Nykypaino Oy.
- Niemi, Helena (toim.) - Karjalainen, Johanna – Korhonen, Liisa 2006: Lastensuojelun kriisiperhetyötä kotona. Families First-projektin raportti vuosilta 2002–2005. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Nyman, Helena 2008a: Perhetyötä tilaaja-tuottajamallilla. Sosiaaliturva 2/2008. 17–19.
- Nyman, Helena 2008b. Suunnittelija ja kuntakehittäjä. Vantaan kaupunki. Sähköpostihaastattelu 20.2.2008.

- Parton, Nigel – O'Byrne, Patric 2000: Constructive Social Work. Towards a new practice. London: Macmillan Pres LTD.
- Perhetyön kehittämiskokousraportti 4.2.2008. Koonnut Helena Nyman, Vantaan kaupunki.
- Perämaa, Tiia 2001: Festina Lente! Kiiruhda hitaasti! Tapaustutkimus kontaktista, tavoitteista ja karikosta. Teoksessa Mitä on Alvari-perhetyö. Helena Niemi (toim.).Helsinki: Nykypaino Oy.
- Pohjola, Anneli 1999: Asiakas sosiaalityön määrittäjänä. Teoksessa Monisärmäinen sosiaalityö. Granfelt, Riitta – Jokiranta, Harri – Karvinen, Synnöve – Matthies, Aila-Leena – Pohjola, Anneli. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Rajavaara, Marketta 1992: Tavallisesta perheestä tapaukseksi. Sosiaalitoimiston asiakastyö arvioinnin kohteena. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Rostila, Ilmari 2001: Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmaratkaisun perusteet. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Saarnio, Tuula 2004: Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, Annamajja – Saarnio, Tuula – Hujala, Anne (toim.). Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.
- Särkelä, Antti 2001:Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Taskinen, Sirpa 2007: Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Toivonen, Timo1999: Empiirinen sosiaalitutkimus. Filosofia ja metodologia. Porvoo: WSOY- Kirjapainoyksikkö.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2003: Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vilen, Marika – Leppämäki, Päivi – Ekström, Leena 2002: Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: WS Bookwell Oy.
- Vuori, Jaana – Nätkin, Ritva 2007: Perhetyön tieto. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Uusimäki, Mervi 2005: Perhetyötäkö kaikki? Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 20. Verkkodokumentti.
<http://www.sosiaalikollega.fi/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_20.pdf>
Luettu 27.1.2008.

Olen tekemässä intensiivi-perhetyöstä opinnäytetyötä. Opinnäytetyöni tarkoituksena on arvioida millaiset intensiivi-perhetyössä käytettävät menetelmät tukevat parhaiten perheiden kiinnittymistä työskentelyyn. Opinnäytetyö on osa ylemmän ammattikorkeakoulun tutkintoa, jota suoritan parhaillaan Helsingin ammattikorkeakoulu Stadiassa.

Opinnäytetyötä varten tarvitsen teidän intensiivi-perhetyöntekijöiden apua. Pyydänkin teitä täyttämään huolellisesti ohessa olevat lomakkeet, joiden tarkoituksena on auttaa minua kartoittamaan, mitkä menetelmät tukevat erilaisten perheiden kiinnittymistä työskentelyyn. Lomake täytetään jokaisesta perheestä, jonka kanssa on käyty alkua- ja ensimmäinen välineuvottelu (asiakkuus kestänyt n. kuukauden). Lomakkeita tulisi täyttää 30.11.2007 saakka. Voitte täyttää lomakkeet parityönä ja lähettää ne minulle nimettömänä.

Lomakkeiden lisäksi pyydän teitä kopioimaan perheen tulotilanteen kartoituslomakkeen, josta on pyyhitty yli perhettä koskevat nimet, henkilötunnukset sekä lähetävä sosiaalitoimisto. Tarkoituksena on, ettei perhe ole lomakkeessa tunnistettavissa. Tulotilanteen kartoituslomakkeeseen pyydän teitä lisäämään ne menetelmät, joita olette työskentelyn alkuvaiheessa käyttäneet. Lomakkeessa numero 2 on tähän ohje. Tämä on yksi tärkeimmistä tiedoista tuloksien kannalta, joten pyydän huolellisuutta menetelmien kirjaamisessa. Lopuksi niitatkaa kaikki yhtä perhettä vastaavat lomakkeet samaan nippuun ja lähettäkää alla olevaan osoitteeseen.

Opinnäytetyöni tulokset tulevat valmistuessaan suoraan teidän käyttöönne, jolloin niistä tulee olemaan apua jatkotyöskentelyssänne. Mikäli teille tulee lomakkeista tai opinnäytetyöstäni jotakin kysyttävää, olen mielelläni teidän käytettävissänne. Ottakaa rohkeasti yhteyttä, jos tilanne niin vaatii.

Suuri kiitos etukäteen vaivannäöstänne!

Vantaalla elokuussa 2007

Ritva Leijala/Sosionomi YAMK-opiskelija, Stadia

gsm. 040 8357922 (arkisin klo 8-16 tai vastaajaan soittopyyntö)

osoite: Ritva Leijala/ Korson sosiaaliasema, Naalipolku 6 A, 01450 Vantaa

Kuuselan perhekuntoutuskeskus

Intensiiviperhetyö

**LAPSEN /NUOREN TULOTILANTEEN
KARTOITUSLOMAKE**

☐ Tulokartoituslomakkeen täyttää aina perhetyöntekijä jokaisesta lapsesta erikseen yhteistyössä vastaavan perhetyöntekijän kanssa

☐ Rastita ne vaihtoehdot, jotka tulevat kysymykseen ko. lapsen/nuoren/perheen kohdalla

Lomakkeen

täyttöpäivämäärä _____

Intensiiviperhetyön

aloituspäivämäärä _____

Perhetyötä edeltäviä päätöstietoja

___ perhetyötä edeltänyt kiireellinen huostaanotto/kiireellinen sijoitus
___ perhetyötä edeltänyt avohuollon tukitoimisijoitus
___ perhetyötä edeltänyt perhekuntoutus
___ lapsi huostassa, sijaishuollon muutospäätös kotiin
___ perhetyö toteutetaan jälkihuoltona

Aiemmat sijoituspaikat

___ Tamminrinteen vastaanottokoti

Perhettä koskevat perustiedot

Lapsen sukupuoli

___ tyttö
___ poika

Lapsen/nuoren nimi ja hetu

Äidin nimi ja hetu

Isän nimi ja hetu

Lapsen kasvuperheen perhetyyppi

(tarkoittaa perhettä, jossa lapsi elää ja johon kuuluu ainakin toinen vanhemmista)

___ avoliitossa
___ avioliitossa
___ ero vireillä
___ ero voimassa
___ leski
___ yksin oleva
___ uusperhe

Vanhempien kuolintiedot

___ äiti kuollut (v. ___)
___ isä kuollut (v. ___)

__lapsen vääristynyt asema perheessä
__nuoren syrjäytymisuhka
__karikaileminen
__ristiriidat vanhempien kanssa
__muut syyt, mitkä_____

Vanhemmuus

__vaikeus ymmärtää tai kuulla
lapsen/nuoren tarpeita
__vaikeus/kyvyttömyys vastata
lapsen/nuoren tarpeisiin
__parisuhteen ristiiriidat
__kasvatusristiriidat vanhempien välillä
__vanhemman kasvatusotteen
menettäminen
__vanhemman syvä uupumus
__vanhemman masentuneisuus
(diagnosoitu)
__vanhemman muu mielenterveyteen
liittyvä syy
__huoltajuusriita
__muu, mikä_____

Päihteet

__alkoholi
__isä __isäpuoli
__äiti __äiti puoli
__lapsi/nuori
__huumeet
__isä __isäpuoli
__äiti __äiti puoli
__lapsi/nuori
__lääkkeet

__isä __isäpuoli
__äiti __äiti puoli
__lapsi/nuori
__seksikäyttö __isä __isäpuoli
__äiti __äiti puoli
__lapsi/nuori

Lapsen/nuoren hoidon kannalta

merkittävää sairauksia

__isällä __isäpuolella
__äidillä __äiti puolella
__muulla huoltajalla/ohjeishuoltajalla
__lapsella itsellään on toimintakyvyn
kannalta merkittäviä sairauksia tai
vammoja, joita ovat
__kehitysvammaisuus
(diag.)
__somaattinen
diagnostisoitu
__somaattisen sairauden
epäily
__psykkinen
diagnostisoitu
__psykkisen sairauden
epäily

Tietoon tulleet väkivaltakokemukset

__vanhempien välinen
__fyysinen
__henkinen
__seksuaalinen
__sisarusten välinen väkivalta
__fyysinen

__henkinen
__seksuaalinen
__lapseen kohdistuva
__fyysinen
__henkinen
__seksuaalinen
__lapsi todistanut väkivaltaista
käyttäytymistä
__fyysinen
__henkinen
__seksuaalinen

__lapsi käyttäytyy väkivaltaisesti
__fyysinen
__henkinen
__seksuaalinen
__lapsi käyttäytyy itsetuhoisesti
__lapsella väkivaltaisen kuoleman
kohtaamisen kokemus
__lapsella itsetuhoisen kuoleman
kohtaamisen kokemus

Sosiaalisen tuen saatavuus

läheisverkostosta

(kenellä alla olevista saatavilla sosiaalista
tukea)
__isä
__isäpuoli
__äiti
__äiti puoli
__lapsi/nuori
__muu huoltaja

**Kyvyyttömyys/haluttomuus ottaa
vastaan tarjottuja palvelu** (kenellä alla
olevista vaikeutta ottaa tarjottua tukea
vastaan)

☐ isä
☐ isäpuoli
☐ äiti
☐ äitipuoli
☐ lapsi/nuori
☐ muu huoltaja

Samassa taloudessa asuvien lasten määrä yhteensä on_____.

Lapsen huoltajuus

___ yksin äidillä
___ yksin isällä
___ yhteishuolto
___ edunvalvoja
___ muu huoltaja tai oheishuoltaja
___ ei huoltajaa

Lapsen isyys

___ isyyttä ei tunnustettu
___ isyys selvittämättä

**Onko lapsella/nuorella
ulkomaalainen kulttuuritausta?**

___ ei
___ kyllä

Äidin työllisyystilanne

___ äitiys- tai vanhempainloma,
hoitovapaa
___ pitkäaikaistyötön
___ säännöllisesti työssä tai yrittäjänä
___ epävakaa työllisyysura;
työtön/satunnaisesti työssä
___ opiskelija
___ eläkkeellä
___ ei tietoa

Samassa taloudessa asuvan äidin
avopuolison työllisyystilanne yllä

luetelluista vaihtoehtoista

on _____

Isän työllisyystilanne

___ vanhempainloma tai
hoitovapaa
___ pitkäaikaistyötön
___ säännöllisesti työssä tai yrittäjänä
___ epävakaa työllisyysura;
työtön/satunnaisesti työssä
___ opiskelija
___ eläkkeellä
___ ei tietoa

Samassa taloudessa asuvan isän
avopuolison työllisyystilanne yllä
luetelluista vaihtoehtoista

on _____

**Intensiiviperhetyötä edeltävä
palvelujen käyttö**

___ alueen sosiaalityöntekijän tuki
___ alueen perhetyö
___ tukihenkilö- tai perhe
___ päivähoidon tuki ls-perustein
___ äitiys- ja lastenneuvolan erityistuki
___ koulukuraattorin tuki koulunkäyntiin
___ kouluterveystieteiden tuki
___ tuki oppimiseen (erityisluokka, avustaja)
___ perheneuvola
___ mielenterveyspalvelut vanhemmalla
(psyk.pki, sairaalahoido)
___ lasten- ja nuorisopsykiatriset
avopalvelut (pidempikest. pki, terapiat.)
___ lastenpsyk.kriisipol.
___ nuorten kriisipol

___ lasten- ja nuorisopsykiatriset
laitospalvelut (tutkimus- ja hoitajakset)
___ päihdehuollon palvelut vanhemmalle
___ päihdehuollon palvelut lapselle/nuorelle
___ turvatalo
___ turvakoti
___ perhekuntoutus
___ terveydenhuollon kuntoutuspalvelu,
mikä _____
___ muu, mikä _____

**INTENSIIVIPERHETYÖN ALOITUSTA
EDEL TÄVÄT OLOSUHTEET**

Kasvatus ja lastenhoito

___ puutteet lapsen/nuoren hoidossa ja
kasvatuksessa
___ perushoito
___ ruokailu
___ siisteys
___ nukkuminen/päivärytmi
___ virikkeet
___ rajattomuus
___ lapsen koulunkäyntivaikeudet
___ lapsen käyttäjäriöt (varastelu,
karkailu, valehtelu, levottomuus,
aggressiivisuus)
___ lapsen/nuoren itsestä huolehtiminen
puutteellista
___ lapsen korostunut vastuullinen asema
perheessä

lomake 2

INTENSIIVI PERHETYÖN MENETELMÄT TYÖSKENTELYN ALKUVAIHEESSA.

Alla on numeroitu lista intensiiviperhetyön alkuvaiheessa käytettävistä menetelmistä. Nämä menetelmät tulisi merkitä Lapsen/nuoren tulotilanteen kartoituslomakkeeseen. Lomakkeessa on otsikko **INTENSIIVIPERHETYÖN ALOITUSTA EDELTÄVÄT OLOSUhteET**, johon pyydän sinua laittamaan menetelmää vastaava numero perheen olosuhdetta kuvaavan tiedon jälkeen. Menetelmät merkitään vain alaotsikoiden ”Kasvatus ja lastenhoito, vanhemmuus, päihteet, lapsen/nuoren hoidon kannalta merkittäviä sairauksia, sekä tietoon tulleet väkivaltakokemukset” alle.

Jos olet käyttänyt useita eri menetelmiä, niin sinun tulee laittaa kaikki niitä vastaavat numerot olosuhdetta kuvaavan tiedon jälkeen. Muista erottaa numerot pilkulla, viivalla tms.! Esim. Perheen olosuhteissa on ollut puutteita lapsen/nuoren hoidossa ja kasvatuksessa. Jos käytit tähän esim. mini-interventiota, lisää tekstin jälkeen numeron 9 jne.

1. Alkukartoitus
2. Vanhemman haastattelu/tilannearvio perheen tilanteesta vanhemman näkökulmasta kolmessa sukupolvessa
3. Sukupuutyöskentely: **a)** laaja ___ **b)** suppea ___
(laaja = useamman tapaamisen sarja, jossa työskentely pohjautuu laajemmin tilanteen hahmottamiseen, suppea = perheen/vanhemman/vanhempien kanssa käyty sukupuun tarkastelu, joka auttaa työntekijää nopeasti hahmottamaan perheen tilanne)
4. Tikapuu: **a)** laaja___ **b)** suppea ___ (vrt. edellinen laaja/suppea)
5. WMCI kiintymyssuhteen laatua kartoittava haastattelu
6. VAVU varhaista vuorovaikutusta kartoittava haastattelu
7. Vanhemmuuden tukeminen roolikartan avulla
8. Vanhemmuuden arviointi roolikartan avulla
9. Mini-interventio, lapset puheeksi malli
10. Alkuneuvottelu
11. Ensimmäinen välineuvottelu
12. Jokin muu menetelmä, mikä? Kirjoita sen olosuhteen viereen, jossa tätä muuta menetelmää käytit.

lomake 3

MÄÄRITTELE ASTEIKOLLA 0-10 PERHEEN KINNITTUMISTÄ INTENSIIVI-
PERHETYÖHÖN TYÖSKENTELYN ALKUVAIHEEN AIKANA. YMPYRÖI
KINNITTUMISTÄ KUVAAVA NUMERO.

0 = ei kiinnittynyt lainkaan

10= kiinnittyi tiiviiseen työskentelyyn

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

lomake 4

Kuvaile, mitkä tekijät edesauttoivat asiakasperheen kiinnittymistä intensiivi-perhetyöhön?

Kuvaile, mitkä tekijät mielestäsi ehkäisivät perheen kiinnittymistä intensiivi-perhetyöhön?

6.6.2007

Sosiaali- ja terveystoimi/Perhepalvelut
Perhepalvelujen johtaja Maritta Pesonen

Tutkimuslupa/ Vantaan intensiivinen perhetyö/ Ritva Leijala

Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian sosiaalialan koulutusohjelman (sosionomi, YAMK) opiskelija Ritva Leijala hakee tutkimuslupaa "Vantaan intensiivinen perhetyö"- nimistä opinnäytetyötä varten..

Tutkimuksen tarkoituksena on arvioida intensiivisen perhetyön aloitusvaiheen eri työmenetelmiä ja niiden käytettävyyttä erilaisten asiakasperheiden kanssa työskentelyn aloitusvaiheessa sekä selvittää, mitkä menetelmät tukevat parhaiten perheiden sitoutumista työskentelyyn.

Lisäksi tämän tutkimuksen tarkoituksena on toimia ohjausryhmälle suunnan näyttäjänä, miten intensiivistä perhetyötä tulisi kehittää, jotta saatava hyöty olisi maksimaalinen.

Opinnäytetyötä varten perhetyöntekijöiden täytettäväksi tulee kolme lomaketta yhtä perhettä kohden, joiden avulla kartoitetaan millaisen perhetyypin kanssa on työskennelty ja mitä menetelmiä on käytetty. Yksi lomake suuntautuu arviointikriteereihin, jotka on luotu yhteistyössä perhetyöntekijöiden ja vastaavan perhetyöntekijän kanssa. Lomakkeisiin ei täytetä mitään asiakasperheitä tunnistavia tietoja eikä opinnäytetyöhön tarvita muita asiakasperheiden asiakirjoja. Lisäksi lomakkeisiin ei tule myöskään työntekijöiden nimiä, joten heidän anonyminsä säilyy läpi tutkimuksen.

Tutkijalle ei luovuteta salassa pidettäviä asiakirjoja ja hän on lain mukaan salassapitovelvollinen tutkimuksessa tietoon saamiensa yksilöä ja perhettä koskevien asioiden suhteen sekä hänen tulee huolehtia siitä, että yksittäistä henkilöä tai perhettä ei tutkimuksessa voida yksilöidä.

Lastensuojelun avopalvelujen päällikkö puoltaa tutkimusluvan myöntämistä.

Päätös:

Päätän

1) myöntää tutkimusluvan Ritva Leijalalle tutkimuksen suorittamiseen

2) että tutkijan tulee toimittaa yksi kappale tutkimusta sosiaali- ja terveystoimelle

Täytäntöönpano:

- Sosiaali- ja terveyslautakunta
- Ritva Leijala
- Lastensuojelun avopalvelujen päällikkö
- Lastensuojelun avopalvelujen esimiehet

Päiväys

Vantaa 6.6.2007

Allekirjoitus

Nimen selvennys
Virka-asema

Maritta Pesonen
Perhepalvelujen johtaja

6.6.2007

Sosiaali- ja terveystoimi/Perhepalvelut
Perhepalvelujen johtaja Maritta Pesonen

Oikaisuvaatimusosoitus

Päätökseen tyytymätön, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta (asianosainen) asia koskee, saa hakea siihen muutosta oikaisuvaatimuksin. Myös kunnan jäsen voi tehdä oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksessa on mainittava vaatimus ja perustelut ja siihen on liitettävä muutoksenhakijan tarpeelliseksi katsomat asiakirjat.

Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivässä sosiaali- ja terveyslautakunnalle. Määräaika alkaa asianosaiselle siitä, kun hän on saanut päätöksen tiedoksi, ja kunnan jäsenelle siitä, kun päätös on asetettu yleisesti nähtäville. Jollei asianosainen tai viranomainen muuta näytä, viranhaltijan päätöksen katsotaan saapuneen asianosaisen tiedoksi seitsemäntenä päivänä siitä, kun päätös on annettu postilaitoksen kuljetettavaksi. Tiedoksisaantipäivää ei lueta määräaikaan.

Oikaisuvaatimus on muutoksenhakijan vastuulla toimitettava sosiaali- ja terveyslautakunnan kirjaamoon osoitteeseen Peltolantie 2 D, 01300 Vantaa, viimeistään määräajan viimeisenä päivänä ennen viraston aukioloajan päättymistä. Oikaisuvaatimukseen on liitettävä päätös sekä myös selvitys tiedoksisaantipäivästä, jos muutoksenhakija katsoo tämän tarpeelliseksi. Oikaisuvaatimus on allekirjoitettava ja siinä on ilmoitettava osoite, minne oikaisuvaatimuksen johdosta annettava päätös lähetetään.

Asianosainen saa esittää päätöksen tehneelle/esittelille viranhaltijalle päätöksen muuttamista, jos hän katsoo, että päätöksessä on asia- tai kirjoitusvirhe - hallintolaki, 50§ ja 51§(434/2003). Vain valmistelua, täytäntöönpanoa, virkaehtosopimuslain tai virkaehtosopimuksen soveltamista tai muuta erikseen laissa määriteltyä vastaavaa asiaa koskevin osin päätökseen ei saa tehdä oikaisuvaatimusta tai valitusta - kuntalaki 91 § (365/1995), kunnallinen virkaehtosopimuslaki, 26 § (691/1970). Päätöksen tehnyt/esitellyt viranhaltija antaa lisätietoja asiasta - hallintolaki, 44 § (434/2003).

Päätöspöytäkirja yleisesti nähtävänä

Aika ja paikka

12.6.2007 klo 12-14, Sosiaali- ja terveysvirasto, Peltolantie 2 D, 01300 Vantaa

Todistaja

Päätöspöytäkirjan oikeaksi todistaminen

Allekirjoitetun ja edeltäkin ilmoitettuna aikana nähtävänä olleen päätöspöytäkirjan oikeaksi todistaa:

Päiväys

Vantaa

Allekirjoitus

Nimen selvennys

Virka-asema

Tiedoksianto asianosaiselle:

Lähetetty tiedoksi kirjeellä (kuntalaki 95 §)

Asianosainen:

Annettu postin kuljetettavaksi

Tiedoksiantaja:

15.8.2007

Sosiaali- ja terveystoimi/Perhepalvelut
Perhepalvelujen johtaja Maritta Pesonen

Lisäys tutkimuslupa- / Vantaan intensiivinen perhetyö/ Ritva Leijala

Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian sosiaalialan koulutusohjelman (sosionomi, YAMK) opiskelija Ritva Leijalalle on myönnetty 6.6.2007 tutkimuslupa " Vantaan intensiivinen perhetyö"- nimistä opinnäytetyötä varten.

Lupaa pyydettyäessä ei ollut vielä tiedossa, että intensiivi-perhetyöhön ollaan luomassa tulotilanteen kartoituslomaketta, joten tutkija pyytää lupaa saada käyttää ko.lomakkeesta otettua kopiota, joka on täytetty perheestä intensiivi-perhetyön alussa. Tutkija tulee ohjeistamaan intensiiviperhetyöntekijöitä, että he peittävät perhettä koskevat nimet, henkilötunnukset sekä lähettävän sosiaaliaseman nimen, jotta perhe ei ole lomakkeesta tunnistettavissa.

Tutkijalle ei luovuteta salassa pidettäviä asiakirjoja ja hän on lain mukaan salassapitovelvollinen tutkimuksessa tietoon saamiensa yksilöä ja perhettä koskevien asioiden suhteen sekä hänen tulee huolehtia siitä, että yksittäistä henkilöä tai perhettä ei tutkimuksessa voida yksilöidä.

Lastensuojelun avopalvelujen päällikkö puoltaa luvan myöntämistä.

Päätös:

Myönnän tutkijalle luvan saada käyttää intensiivi-perhetyöhön liittyvää tulotilanteen kartoituslomaketta esitetyllä tavalla osana tutkimusaineistoa.

Täytäntöönpano:	- Sosiaali- ja terveyslautakunta
	- Ritva Leijala
-	- Lastensuojelun avopalvelujen päällikkö
	- Lastensuojelun avopalvelujen esimiehet

Päiväys Vantaa 15.8.2007

Allekirjoitus

Nimen selvennys Maritta Pesonen

Virka-asema Perhepalvelujen johtaja

Oikaisuvaatimusosoitus

Päätökseen tyytymätön, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta (asianosainen) asia koskee, saa hakea siihen muutosta oikaisuvaatimuksin. Myös kunnan jäsen voi tehdä oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksessa on mainittava vaatimus ja perustelut ja siihen on liitettävä muutoksenhakijan tarpeelliseksi katsomat asiakirjat.

15.8.2007

Sosiaali- ja terveystoimi/Perhepalvelut
Perhepalvelujen johtaja Maritta Pesonen

Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivässä sosiaali- ja terveyslautakunnalle. Määräaika alkaa asianosaiselle siitä, kun hän on saanut päätöksen tiedoksi, ja kunnan jäsenelle siitä, kun päätös on asetettu yleisesti nähtäville. Jollei asianosainen tai viranomainen muuta näytä, viranhaltijan päätöksen katsotaan saapuneen asianosaisen tiedoksi seitsemäntenä päivänä siitä, kun päätös on annettu postilaitoksen kuljetettavaksi. Tiedoksisaantipäivää ei lueta määräaikaan.

Oikaisuvaatimus on muutoksenhakijan vastuulla toimitettava sosiaali- ja terveyslautakunnan kirjaamoon osoitteeseen Peltolantie 2 D, 01300 Vantaa, viimeistään määräajan viimeisenä päivänä ennen viraston aukioloajan päättymistä. Oikaisuvaatimukseen on liitettävä päätös sekä myös selvitys tiedoksisaantipäivästä, jos muutoksenhakija katsoo tämän tarpeelliseksi. Oikaisuvaatimus on allekirjoitettava ja siinä on ilmoitettava osoite, minne oikaisuvaatimuksen johdosta annettava päätös lähetetään.

Asianosainen saa esittää päätöksen tehneelle/esitelleelle viranhaltijalle päätöksen muuttamista, jos hän katsoo, että päätöksessä on asia- tai kirjoitusvirhe - hallintolaki, 50§ ja 51§(434/2003). Vain valmistelua, täytäntöönpanoa, virkaehtosopimuslain tai virkaehtosopimuksen soveltamista tai muuta erikseen laissa määriteltä vastaavaa asiaa koskevin osin päätökseen ei saa tehdä oikaisuvaatimusta tai valitusta - kuntalaki 91 § (365/1995), kunnallinen virkaehtosopimuslaki, 26 § (691/1970). Päätöksen tehnyt/esitellyt viranhaltija antaa lisätietoja asiasta - hallintolaki, 44 § (434/2003).

Päätöspöytäkirja yleisesti nähtävänä

Aika ja paikka	21.8.2007 klo 12-14, Sosiaali- ja terveysvirasto, Peltolantie 2 D, 01300 Vantaa
Todistaja	

Päätöspöytäkirjan oikeaksi todistaminen

Allekirjoitetun ja edeltäkin ilmoitettuna aikana nähtävänä olleen päätöspöytäkirjan oikeaksi todistaa:

Päiväys Vantaa

Allekirjoitus

Nimen selvennys

Virka-asema

Tiedoksianto asianosaiselle:

Lähetetty tiedoksi kirjeellä (kuntalaki 95 §)

Asianosainen:

Annettu postin kuljetettavaksi

Tiedoksiantaja: